

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut komunikačních studií a žurnalistiky

Katedra žurnalistiky

Hana Pražáková

Deník Nová doba v letech 1939-1945

—

**regionální list na Plzeňsku v období
protektorátu**

Bakalářská práce

Praha 2008

Autor práce: **Hana Pražáková**

Vedoucí práce: **Doc. PhDr. Barbara Köpplová, CSc.**

Oponent práce:

Datum obhajoby: **2008**

Hodnocení:

Bibliografický záznam

PRAŽÁKOVÁ, Hana. *Deník Nová doba v letech 1939-1945 – regionální list na Plzeňsku v období protektorátu*. Praha: Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Katedra žurnalistiky, 2008. 99 s. Vedoucí bakalářské práce Doc. PhDr. Barbara Köpplová, CSc.

Anotace

Bakalářská práce *Deník Nová doba v letech 1939-1945 – regionální list na Plzeňsku v období protektorátu* pojednává o proměnách plzeňského deníku *Nová doba* během výše vymezeného období. Práce se zaměřuje nejen na samotnou podobu listu (počet stran, rubriky, cena, původ článků, grafická úprava a fotografie, aj.), ale také na složení a chod redakce, od níž se jednoznačně odvíjela orientace deníku a jeho obsah. Způsob, jakým *Nová doba* zpracovávala přinášené informace, přibližuje analýza článků vztahujících se k vybraným událostem. Kapitolám věnujícím se samotnému deníku předchází stručná charakteristika zkoumaných let 1939-1945 na území Čech a Moravy s důrazem na Plzeňsko a popis mediální praxe platné v témže období. Zároveň je nastíněn stručný vývoj deníku *Nová doba* v době před a po období protektorátu.

Annotation

Bachelor work *Deník Nová doba v letech 1939-1945 – regionální list na Plzeňsku v období protektorátu* (*Journal New age during years 1939-1945 – Pilsen regional journal in the protectorate period*) treat with changes of the Pilsens journal *Nová doba* during above defined period. The work is aimed not only on the form of the journal itself (number of pages, columns, price, articles origin, graphic layout and photographs and so on) but also on editorial staff and operations of the redaction that definitely had formed orientation of the journal content. The way *Nová doba* process information, is explained in the analysis of articles that refer to the selected events. Chapters that are devoted to the journal itself are preceded by brief characteristic of examined years 1939-1945 in Czech and Moravia with stress on Pilsen region and description of the medial praxis valid at the same time period. At the same time is described brief evolution of the journal *Nová doba* during the time before and after the protectorate.

Klíčová slova

Protektorát, tisk, deník, regionální tisk, Plzeň, Nová doba, Jiří Kutvirt

Keywords

Protectorate, press, journal, regional journal, Pilsen, Nová doba (New age), Jiří Kutvirt

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci *Deník Nová doba v letech 1939-1945 – regionální list na Plzeňsku v období protektorátu* vypracovala samostatně, s využitím uvedených pramenů a literatury. Práce má 84 stran a 195 463 znaků (včetně mezer, poznámek pod čarou a vysvětlivek), což je 108 normostran.

Souhlasím s tím, aby byla práce zpřístupněna veřejnosti pro účely výzkumu a studia.

V Praze dne 21. května 2008

Hana Pražáková

Poděkování

Doc. PhDr. Barbaře Köpplové, CSc. děkuji za pomoc při vypracování této bakalářské práce. Mé díky patří též pracovníkům navštívených archivů za vyhledání potřebných materiálů.

Přihláška bakalářské práce

Jméno studenta: Hana Pražáková

Semestr: IV.

Mediální zaměření: Tisk a foto

Název práce: Deník Nová doba v letech 1939-1945 – regionální list na Plzeňsku v období protektorátu

Základní vymezení tématu (základní hypotéza):

Význam regionálního tisku obecně tkví v úzké spjatosti s územím, na němž vychází. Předpokládám, že v období protektorátu sehrály místní listy důležitou roli nejen na poli zpravodajském, ale i na poli apelačním. V počátcích okupace lze vysledovat tendenci tisku především v kulturních rubrikách skrytě povzbuzovat český národ. V důsledku stále přísnější cenzury je však tisk stále více nucen popírat jakýkoliv projev vlastenectví, veškerá legálně vydávaná média mají informovat profašisticky. V Plzni, jež ležela téměř na hranici Říše a byla sídlem oberlandrantu, který dozíral nad psaním zdejšího českého tisku, jsou periodika pravděpodobně podroben velmi přísné kontrole. Roku 1945 ve městě vycházejí již jen dva tituly s velmi okleštěným rozsahem. Jedním z nich je deník Nová doba, jehož proměny v letech 1939-1945 bych chtěla ve své práci analyzovat.

Hlavní cíle mé bakalářské práce:

Hlavní cíle mé bakalářské práce:

- a) syntéza sekundární literatury k tématu a
- b) provedení jednoduché obsahové analýzy (tu vypracuji na základě úžeji vybraných období, která významným způsobem ovlivnila situaci na území protektorátu nebo na Plzeňsku)

Klíčovou metodou mi však budou standardní postupy historické práce – sběr, utřídění a syntéza materiálu a sekundárních zdrojů.

Teze bakalářské práce:

Práci rozdělím na část historickou a teoretickoanalytickou a praktickou. V první části bych chtěla charakterizovat deník Nová doba, stručně předesítnit historicko-politickou situaci mnou sledovaného období ve státě a na území regionu, v němž periodikum vycházelo, a podívat se na řízení protektorátního tisku na regionální úrovni.

V druhé části se budu věnovat zkoumání samotného listu ve vymezeném období let 1939-1945. Pokusím se postihnout roli listu, bude se snažit zjistit, jaké dopady měla v té době platná cenzurní pravidla na tematický okruh přinášených zpráv a na jejich zpracování.

Předpokládaná struktura práce:

- 1) Úvod
- 2) Charakteristika deníku Nová doba - vznik a vývoj, hlavní orientace, významné postavy redakce, zařazení do mediálního prostředí Plzně
- 3) Vymezení sledovaného období a jeho stručný popis s hlavním důrazem na Plzeňsko
- 4) Řízení tisku v době protektorátu na příkladu regionálního listu
- 5) Vlastní analýza deníku
- 6) Závěr

Seznam základní literatury:

Brandes, Detlef. Češi pod německým protektorátem: okupační politika, kolaborace a odboj 1939-1945. Praha: Prostor, 1999.

Brichta, Vladimír. Dějiny Plzně. Sv. 3, Od roku 1918 do roku 1948. Plzeň: Západočeské nakladatelství, 1982.

Červinka, František. Česká kultura a okupace. Praha: Torst, 2002.

Douša, Jaroslav a Martinovský, Ivan. Dějiny Plzně v datech: od prvních stop osídlení až po současnost. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2004.

Gebhart, Jan a Kuklík, Jan. Dramatické i všední dny protektorátu. Praha: Themis, 1996.

Gebhart, Jan a Kuklík, Jan. Druhá republika 1938-1939: svár demokracie a totality v politickém, společenském a kulturním životě. Praha: Paseka, 2004.

Gebhart, Jan a Kuklík, Jan. Velké dějiny zemí Koruny české. Svazek XV.a, 1938-1945. Praha: Paseka, 2006.

Hájková, Jana a Hálová, Marie. Bibliografie Plzně. Sv. 1.-4., Rejstříky. Plzeň: Knihovna města Plzně, 1995.

Kolektiv. Dějiny českých médií v datech: rozhlas, televize, mediální právo. Praha: Karolinum, 2003.

Končelík, Jakub, Köpplová, Barbara a Kryšpínová, Jitka. Český tisk pod vládou Wolfganga Wolframa von Wolmara. Praha: Karolinum, 2003.

Kural, Václav. Místo společenství - konflikt!: Češi a Němci ve Velkoněmecké říši a cesta k odsunu (1938-1945). Praha : Ústav mezinárodních vztahů, 1994.

Kvaček, Robert, Chalupa, Aleš a Heyduk, Miloš. Československý rok 1938. Praha: Panorama, 1988.

Maršálek, Pavel. Protektorát Čechy a Morava: státoprávní a politické aspekty nacistického okupačního režimu v českých zemích 1939-1945. Praha : Karolinum, 2002.

Maur, Jan. Český protektorátní tisk v Plzni v době okupace. In Bělohlávek, Miloslav. Minulostí Západočeského kraje. Plzeň: Západočeské nakladatelství, 1972, s. 43-56.

Pasák, Tomáš. Soupis legálních novin, časopisů a úředních věstníků v českých zemích z let 1939-1945. Praha: Univerzita Karlova, 1980.

Schulz, Winfried, Reifová, Irena a Köpplová, Barbara. Analýza obsahu mediálních sdělení. Praha: Karolinum, 2005.

Tomášek, Dušan. Deník druhé republiky. Praha: Naše vojsko: ČSPB, 1988.

Vysoká, Ludmila. Soupis periodik vydávaných v Plzni 1835-1974. Plzeň : Státní vědecká knihovna, 1983.

Zimmermann, Volker. Sudetští Němci v nacistickém státě: politika a nálada obyvatelstva v říšské župě Sudety (1938-1945). Praha : Prostor, 2001.

Prameny:

Nová doba z let 1939-1945

Další zdroje:

Národní archiv

Termín dokončení práce: květen 2008

Jméno konzultanta: Doc. PhDr. Barbara Köpplová, CSc.

Obsah

1	Úvod.....	11
2	Historický přehled.....	14
2.1	Druhá republika.....	14
2.2	Období protektorátu.....	19
2.2.1	Od vyhlášení Protektorátu Čechy a Morava po vypuknutí války (březen 1939-srpen 1939).....	19
2.2.2	Od vypuknutí války po nástup zastupujícího říšského protektora (září 1939-září 1941).....	25
2.2.3	Protektorát pod správou Reinharda Heydricha..... (září 1941-květen 1942).....	27
2.2.4	Od období heydrichiády po osvobození (červen 1942-květen 1945).....	29
3	Česká žurnalistika v období pomnichovské republiky a protektorátu.....	35
3.1	Změny ve struktuře protektorátního tisku.....	35
3.2	Cenzura a řízení tisku.....	37
3.3	Národní svaz novinářů.....	43
3.4	Změny v obsahu protektorátního tisku.....	45
4	Deník Nová doba.....	47
4.1	Počátky Nové doby.....	47
4.2	Nová doba za okupace.....	48
4.2.1	Mediální prostřední Plzně.....	48
4.2.2	Periodicita, rozsah.....	49
4.2.3	Cena, distribuce, náklad.....	50
4.2.4	Rubriky.....	51
4.2.5	Grafická úprava a fotografie.....	55
4.2.6	Témata článků a jejich původ.....	55
4.2.7	Složení a činnost redakce.....	57
4.3	„Nová doba“ po osvobození.....	69
4.3.1	Nový den.....	70
4.3.2	Jiří Kutvirt před mimořádným lidovým soudem.....	70
5	Analytická část.....	72
5.1	Hypotéza.....	72
5.2	Rok 1939.....	72

5.2.1	Oslava 50. narozenin Adolfa Hitlera.....	73
5.2.2	Svátek svatého Václava.....	74
5.3	Rok 1940	74
5.3.1	První výročí vzniku Protektorátu Čechy a Morava.....	75
5.3.2	Český hudební máj v Plzni.....	75
5.4	Rok 1941	78
5.4.1	Koncert kapely plzeňských učňovských besídek	79
5.4.2	Mozartovské slavnosti.....	80
5.5	Rok 1942	80
5.5.1	Shromáždění odsuzující atentát na Heydricha	80
5.5.2	40. výročí otevření nové budovy městského divadla	82
5.6	Rok 1943	84
5.6.1	Činnost ochotnických divadelních spolků	84
5.6.2	Německé národní dny (Deutschen Volkstagen).....	85
5.7	Rok 1944	86
5.7.1	Oslavy 120. výročí narození Bedřicha Smetany	86
5.7.2	Dny mládeže.....	89
5.8	Rok 1945	90
5.8.1	Výstava České ligy proti bolševismu	90
5.9	Shrnutí analytické části.....	91
6	Závěr	93
7	Resumé (Summary).....	94
8	Použitá literatura a prameny.....	95
9	Seznam zkratk	99
10	Seznam příloh.....	100

1 Úvod

Cílem bakalářské práce *Deník Nová doba v letech 1939-1945 – regionální list na Plzeňsku v období protektorátu* bylo postihnout základní proměny listu během výše vymezeného období. Ke zvolení tématu mě dovedl vztah k regionu, kde žiji, zároveň jsem chtěla blíže poznat, do jaké míry se denní tisk v období protektorátu stal nástrojem okupantů prosazujícím jejich ideologii a zájmy. Konkrétně deník *Nová doba* jsem zvolila na doporučení konzultantky své práce.

Stěžejní oporou při teoretické přípravě mi byla studie historika Tomáše Pasáka *Soupis legálních novin, časopisů a úředních věstníků v českých zemích z let 1939-1945*, jež se uceleně zabývá protektorátním tiskem. Při zpracování své práce bych se také neobešla bez knihy *Dějiny Plzně v datech: Od prvních stop osídlení až po současnost*, která chronologicky shrnuje historii města od jeho počátků až do roku 2004, zabývá se tedy i mnou sledovaným obdobím protektorátu. Díky přehlednému členění a komplexnosti událostí jsem tuto publikaci použila jako základní zdroj při výběru témat, jimž se věnuji v analytické části práce.

Samotnému tisku v Plzni v období protektorátu se věnuje jen nepříliš rozsáhlá studie Jana Maura *Český protektorátní tisk v Plzni v době okupace* publikovaná ve sborníku *Minulostí Západočeského kraje*, která zachycuje stěžejní proměny plzeňského tisku v období okupace a především v počátcích mé práce mi byla neocenitelným zdrojem informací.

Mým původním záměrem bylo především sledovat změny týkající se faktického obsahu listu, avšak při zpracování kapitoly původně zamýšlené jen jako stručně informující o složení redakce, jsem shromáždila řadu zajímavých archivních materiálů naznačujících, jak vypadal interní chod redakce a čím byl ovlivňován. Po dohodě s konzultantkou jsem se rozhodla přenést hlavní těžiště své práce právě na tuto problematiku.

Samotným kapitolám věnujícím se ryze deníku *Nová doba* předchází stručná charakteristika zkoumaných let 1939-1945 na území Čech a Moravy, přičemž kladu zvýšený důraz na události v regionu, v němž deník *Nová doba* vycházel. Z kontinuálních důvodů jsem do historického přehledu zahrнула též období tzv. druhé republiky, během něhož došlo k podstatným změnám, které souvisejí s dalším vývojem a existencí státu po nacistické okupaci v březnu 1939.

Jelikož chod redakce listu vydávaného na českém území během protektorátu nelze postihnout bez znalosti situace samotného tisku a žurnalistiky během tohoto období, zaměřila jsem se na ni v následující kapitole, jež pojednává především o mediální legislativě a cenzurní praxi, jimiž se deník musel řídit. Svoji roli sehrál též Národní svaz novinářů. Obecně formulovaná nařízení se snažím přiblížit na konkrétních příkladech z Plzně a mnou sledovaného deníku *Nová doba*.

Tomu se cele věnuji v následujících dvou kapitolách. V první z nich jsem se snažila z nejrůznějších hledisek přiblížit samotný list, jeho zázemí a osoby s ním spojené. V úvodu této části jsem nejprve stručně nastínila historii listu od jeho počátků a zasadila jej do mediálního prostředí Plzně roku 1939. Následuje samotný rozbor listu v letech 1939-1945, v němž se zaměřuji na změny týkající se periodicity, rozsahu, ceny, grafické úpravy, rubrik aj. Pozornost jsem též věnovala tématům přinášných článků a jejich původu. V rámci této kapitoly se zabývám také již zmíněným složením a činností redakce. V jejím závěru jsem stručně nastínila další vývoj listu po mnou sledovaném období.

Druhá kapitola je analytického charakteru a snažila jsem se v ní na základě článků týkajících se vybraných událostí postihnout, jakým způsobem o nich deník informoval. Konkrétně jsem se zaměřila na to, jak *Nová doba* v průběhu okupace referovala o konání vybraných kulturních, společenských, sportovních a dalších hromadně organizovaných akcích v Plzni.

Můj původní záměr vycházel z představy vybrat z každého roku jednu akci pořádanou českými kruhy a jednu akci, která se konala z iniciativy Němců či jim spřátelených organizací, a popsat, jakým způsobem o nich deník informoval.

Tuto mou jednoduchou vizi do určité míry překazil fakt, že o řadě akcí, jež jsem si na základě událostí uvedených v knize *Dějiny Plzně v datech* předem vytipovala jako vhodné ke zpracování, deník vůbec neinformoval. Pokud se tak stalo, snažila jsem si v daném roce vybrat opět z výše uvedené knihy nebo již přímo ze samotného listu jinou událost, jíž deník alespoň v omezené míře věnoval svoji pozornost. Tyto případy v práci zmiňuji.

Omezený rozsah listu na pouhé dvě strany a absence výraznějších událostí v posledním roce okupace mě vedl k rozhodnutí provést roku 1945 pouze jednu analýzu. Podobně jako v předešlém roce nelze zvolenou událost vzhledem k nacizaci veřejného

života, na níž se podílely protektorátem zřízené organizace, označit jednoznačně jako českou nebo německou.

Poznatky, k nimž jsem na základě těchto dvou kapitol dospěla, shrnuji v závěru.

K práci také přináleží resumé v anglickém jazyce.

Součástí práce jsou též přílohy a samozřejmě seznam použité literatury a pramenů, uvádím také seznam zkratk užívaných v této práci.

2 Historický přehled

2.1 Druhá republika

Ve čtvrtek 22. září 1938 přijala československá vláda anglicko-francouzský plán, podle něhož mělo Československo odstoupit říši území s většinou německého obyvatelstva. Za tento krok se Československé republice měla dostat záruka bezpečnosti od Francie, Anglie a Itálie. Německu však již tato dohoda nestačila, územní požadavky předložilo také Polsko a Maďarsko.¹

Sebevědomí Německa podpořila i březnová anexe Rakouska, která v Evropě vyvolala jen formální diplomatické protesty. Nacistické Německo pod vedením Adolfa Hitlera se tak rozhodlo rozšířit své území i o část Československa. „Hitler od něho požadoval, aby Německu odstoupilo pohraniční území obývaná převážně německým obyvatelstvem, ale ve skutečnosti chtěl víc: zničit Československo a anektovat české země.“²

Prvním krokem k tomu byla konference konaná v Mnichově dne 29. září 1938, na níž se sešli zástupci Velká Británie, Francie, Německa a Itálie, kteří zde bez přítomnosti reprezentanta československé vlády podepsali dohodu o odstoupení pohraničí českých zemí Německu. Československý souhlas s dohodou považovali za samozřejmý.³

Českoslovenští ústavní a političtí činitelé se tak ocitli před otázkou, zda se podvolit a přijmout verdikt nebo vést zemi do ozbrojeného konfliktu. „Ti, na jejichž bedrech spočívala vpravdě historická odpovědnost, nechtěli ,hnát národ na beznadějně, zoufalé jatky‘, ale pragmaticky volili cestu ,jak zachránit alespoň zdravou kůži‘, a proto přijali požadavky mnichovské dohody.“⁴ V Československu tak začala postupná fašizace politického a veřejného života.

Důsledky mnichovské dohody se projevíly hned 1. října 1938, kdy na území Československé republiky vstoupily první jednotky německé armády. Záborem pohraničních oblastí ztratil stát území o celkové rozloze 28 945,66 km², což

¹ DORAZIL, Otakar. *Světové dějiny v kostce*. Vimperk: Papyrus; Rudná u Prahy: Jeva, 1997. s. 367

² GEBHART, Jan; KUKLÍK, Jan. *Druhá republika 1938 – 1939: svár demokracie a totality v politickém, společenském a kulturním životě*. Praha: Paseka, 2004. s. 8

³ Tamtéž. s. 10

⁴ GEBHART, Jan; KUKLÍK, Jan. *Velké dějiny země koruny české*. Praha; Litomyšl: Paseka, 2006. Sv. XV.a. s. 9

představovalo zhruba 38 % plochy Československa. Do říše se podle nejčastěji udávaných údajů vrátilo 3,4 milionů sudetských Němců, což činí zhruba 36 % obyvatelstva žijícího tehdy v Čechách a na Moravě.⁵

Během prvních říjnových dnů se říšskoněmecká vojska dostala také do bezprostřední blízkosti Plzně. „Dřívější plzeňská župa ztratila zábořem pohraničí téměř polovinu svého území, na němž sídlilo kolem 50 000 Čechů.“⁶

V samotné západočeské metropoli hledaly útočiště tisíce českých hraničářů a antifašistů, kteří prchali před fašistickými vojsky. „Koncem září 1938 bylo v Plzni ubytováno asi 1200 uprchlíků, počátkem listopadu již přes tři tisíce. Skutečný počet uprchlíků však byl daleko vyšší a odhadoval se na pět tisíc.“⁷

Podle výsledků sčítání lidu z roku 1930 měla Plzeň 114 704 obyvatel. „Národnostní poměry zůstaly ve srovnání s rokem 1921 beze změn – 105 731 osob československé národnosti, 6782 osob německé národnosti, 722 osob židovské národnosti (2773 osob izraelského vyznání). ... Bez náboženského vyznání se deklarovalo 32 278 osob (28,14 %), k římskokatolickému vyznání se hlásilo 61 344 osob (53,50 %), s evangelickým vyznáním se identifikovalo 10 891 osoba (9,50 %).“⁸ Podle povolání bylo v Plzni celkem 61 039 osob výdělečně činných. Z toho nejvíce dělníků (22 834), následovaly osoby samostatných podnikatelů (14 862), zřízců (9 624) a úředníků (9 485). Příslušníků domácnosti bez vlastního povolání bylo 49 832, z toho 38 271 žen a dětí.⁹

Územní nároky na části československého pohraničí prosadily také Polsko a Maďarsko. „Po porážce Polska v roce 1939 připadlo ke třetí říši, respektive k německému Slezsku, i Polskem anektované území Těšínska. Jednalo se celkem o téměř 30 000 km² a o 3 567 000 obyvatel.“¹⁰

⁵ GEBHART, Jan; KUKLÍK, Jan. *Velké dějiny zemí koruny české*. Praha; Litomyšl: Paseka, 2006. Sv. XV.a. s. 18

⁶ BRICHTA, Vladimír. *Dějiny Plzně: od roku 1918 do roku 1948*. Plzeň: Západočeské nakladatelství, 1982. Sv. 3, s. 236

⁷ Tamtéž. s. 237

⁸ MARTINOVSKÝ, Ivan (et al.). *Dějiny Plzně v datech: od prvních stop osídlení až po současnost*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2004. s. 258

⁹ AUTOR NEUVEDEN. *Plzeňské obyvatelstvo podle povolání*. Úřední list města Plzně. 1. 1. 1935, č. 3, s. 44

¹⁰ GEBHART, Jan; KUKLÍK, Jan. *Velké dějiny zemí koruny české*. Praha; Litomyšl: Paseka, 2006. Sv. XV.a. s. 18-19

Záborem pohraničních oblastí Československá republika přišla nejen o oblasti se zásadním vojenským významem, ale zároveň také o teritoria s velkým průmyslovým potenciálem, a to včetně technické a surovinové základny polygrafického a papírenského průmyslu. Kromě toho okleštění území citelně narušilo i dosavadní politický, hospodářský, sociální a národnostní vývoj pohraničních oblastí a jejich vazby s ostatními částmi republiky.

Důsledky mnichovské dohody se citelně projevy i ve vnitropolitickém životě země. Mocenskopolitický systém, který garantoval liberálně demokratické uspořádání státu, se zhroutil. Sílily útoky na principy dosavadního československého politického systému, jehož zásadní změnu si stávající situace žádala. „V dobové frazeologii dostala idea poněkud eufemistické označení jako ‚přebudování‘ či ‚zjednodušení‘ politického života. Ve skutečnosti se jednalo o poměrně radikální rozchod s dosavadním mocenskopolitickým uspořádáním liberálně demokratického typu, které podle názorů tehdejších aktérů v kritickém okamžiku selhalo.“¹¹

„Probíhající proces přeměny politického systému druhé republiky měl především empirický a praktický charakter, ale vyvolával potřebu hledat teoretická zdůvodnění. Tím spíše, že byl intenzivně pocíťován vnější tlak – především ze strany Berlína.“¹²

Výsledkem bylo „ustavení vládní Strany národní jednoty a loajálně opoziční Národní strany práce. V první z nich náleželo dominantní postavení příslušníkům agrární strany a Národního sjednocení. Druhá se profilovala jako pokračovatelka sociální demokracie s dílčím ziskem členstva národněsocialistické strany. Původní politické strany oficiálně likvidovaly do závěru roku 1938. Z podílu na moci byli zcela vyloučeni komunisté. ... Mimo legální rámec se ocitli zastavením činnosti Vlajky rovněž pravicoví extremisté.“¹³

Činnost KSČ byla nejprve 20. října 1938 zastavena, což se týkalo i komunistického tisku,¹⁴ a následně 27. prosince 1938 rozpuštěna.¹⁵ Stalo se tak na základě vládního nařízení o politických stranách. „Na základě tohoto nařízení mohla

¹¹ GEBHART, Jan; KUKLÍK, Jan. *Druhá republika 1938 – 1939: svár demokracie a totality v politickém, společenském a kulturním životě*. Praha: Paseka, 2004. s. 39-40

¹² Tamtéž. s. 46

¹³ MARTINOVSKÝ, Ivan (et al.). *Dějiny Plzně v datech: od prvních stop osídlení až po současnost*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2004. s. 311

¹⁴ TOMÁŠEK, Dušan. *Deník druhé republiky*. Praha: Naše vojsko, 1988. s. 51

¹⁵ KVÁČEK, Robert; CHALUPA, Aleš. *Československý rok 1938*. Praha: Panorama, 1988. s. 263

vláda rozpustit politické strany, jejichž existence a činnost, podle jejího posouzení, odporovaly státním zájmům, ohrožovaly veřejný klid a pořádek.“¹⁶

K ustavení prvně jmenované Strany národní jednoty (SNJ), v jejímž čele stanul agrárník Rudolf Beran, došlo 18. listopadu 1938.¹⁷

Ustavující sjezd Národní strany práce (NSP) v čele s dosavadním předsedou sociální demokracie Antonínem Hamplem se konal 11. prosince 1938.¹⁸

Změna ve struktuře politických stran se promítla i do politického života Plzně, který byl doposud v režii dvojice socialistických stran (Československá sociálnědemokratická strana dělnická a Československá strana národněsocialistická) a čtyř občanských stran (Československá národní demokracie, Československá strana lidová, Československá živnostensko-obchodnická strana středostavovská a Republikánská strana zemědělského a malorolnického lidu).¹⁹ „Národnostní složení členské a voličské základny mezi ně řadilo i internacionálně se deklarující Komunistickou stranu Československa.“²⁰ Zástupci německých stran, kteří byli do městské samosprávy zvoleni roku 1929 na jednotné kandidátce Deutsche Parteien, byli počátkem roku 1934 v návaznosti na zastavení činnosti Deutsche Nationalpartei a tzv. dobrovolný rozchod Deutsche nationalsocialistische Arbeiterpartei zbaveni svých mandátů.²¹

Po ustavení SNJ a NSP došlo i v západočeské metropoli ke stranickým přesunům odpovídajícím celostátní tendenci. Na plzeňské radnici se však v jejich důsledku rozpoutal zákulisní boj o starostenské křeslo. Po ustavení Strany národní jednoty opustili národní socialisté koalici se sociálními demokraty, která na plzeňské radnici zaujímala většinu, a přestoupili do Strany národní jednoty, čímž se radniční většina přelila na stranu tohoto bloku. Někteří radní proto žádali, aby bylo místo starosty postoupeno právě jemu. Tehdejší starosta Luděk Pik odjel počátkem prosince na zdravotní dovolenou a 5. prosince 1938 podal písemnou rezignaci, která byla o deset dní později přijata.²²

¹⁶GEBHART, Jan; KUKLÍK, Jan. *Druhá republika 1938 – 1939: svár demokracie a totality v politickém, společenském a kulturním životě*. Praha: Paseka, 2004. s. 109

¹⁷TOMÁŠEK, Dušan. *Deník druhé republiky*. Praha: Naše vojsko, 1988. s. 83

¹⁸Tamtéž. s. 109

¹⁹MARTINOVSKÝ, Ivan (et al.). *Dějiny Plzně v datech: od prvních stop osídlení až po současnost*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2004. s. 198

²⁰Tamtéž.

²¹Tamtéž. s. 270

²²BRICHTA, Vladimír. *Dějiny Plzně: od roku 1918 do roku 1948*. Plzeň: Západočeské nakladatelství, 1982. Sv. 3, s. 238

Ani do února roku 1939 se vedení Strany národní jednoty nedokázalo shodnout na vhodném kandidátu na starostenský post. V důsledku toho „zemským úřadem bylo rozpuštěno městské zastupitelstvo v Plzni. Jeho působnost přejde na zvláštního komisaře, kterým byl ... jmenován šéf okresního úřadu v Sušici, pan rada politické správy Petr Němejc.“²³ Prozatímní správou města byl Němejc pověřen 23. února 1939.²⁴

Dne 4. října 1938 jmenoval prezident Edvard Beneš novou úřednickou vládu generála Syrového a následujícího dne sám odstoupil. Jeho nástupcem byl 30. listopadu 1938 zvolen prezident Nejvyššího správního soudu Emil Hácha. Volba nové hlavy státu se manifestačně nekonala na Hradě, ale v poslanecké sněmovně „jako symbolický výraz toho, že jsme byli ochuzeni“.²⁵

„V den, kdy došlo k volbě prezidenta, všechny vlády podaly demisi a vytvořily situaci pro zásadní mocenskopolitické a personální změny, které se připravovaly v politickém grémiu SNJ již delší dobu.“²⁶

První prosincový den jmenoval Emil Hácha novou vládu v čele s předsedou vládnoucí strany SNJ Rudolfem Beranem. Ta v polovině prosince prosadila zmocňovací zákon, který prezidentovi umožňoval prostřednictvím dekretů měnit ústavu. Zároveň však „byl závislý na vládě, která mu předkládala návrhy na nařízení s platností zákona a musela také souhlasit s jejich vydáním“.²⁷

Razantní změny podnikl Beranův kabinet i v hospodářské sféře. Mladí nezaměstnaní muži byli soustředěni do pracovních táborů, manželky pracujících mužů musely opustit školství a některé další resorty.²⁸

²³ AUTOR NEUVEDEN. *Od soboty vládní komisař v Plzni*. Nová doba 23. 2. 1939. s. 3

²⁴ BRICHTA, Vladimír. *Dějiny Plzně: od roku 1918 do roku 1948*. Plzeň: Západočeské nakladatelství, 1982. Sv. 3, s. 238

²⁵ TOMÁŠEK, Dušan. *Deník druhé republiky*. Praha: Naše vojsko, 1988. s. 90

²⁶ GEBHART, Jan; KUKLÍK, Jan. *Druhá republika 1938 – 1939: svár demokracie a totality v politickém, společenském a kulturním životě*. Praha: Paseka, 2004. s. 96

²⁷ Tamtéž. s. 109

²⁸ Tamtéž. s. 171

2.2 Období protektorátu

2.2.1 Od vyhlášení Protektorátu Čechy a Morava po vypuknutí války (březen 1939-srpen 1939)

Mrzačení republiky započaté mnichovským diktátem připravilo podmínky pro její úplnou likvidaci.

Když 14. března 1939 odjížděl prezident druhé republiky Emil Hácha spolu s ministrem zahraničí Františkem Chvalkovským do Berlína na oficiální návštěvu Hitlera, předpokládal, že je důvodem jejich setkání obdobná úprava vztahu k říši jakou přijalo Slovensko.²⁹

Místo toho však krátce po půlnoci následujícího dne složil osud českého národa do Hitlerových rukou. Zároveň se zavázal, že ve „veřejných projevech, v tisku, v divadle, rozhlase bude zachována plná zdrženlivost.“³⁰ Proti nastolenému diktátu nevzdorovala ani vláda.

Časně ráno vstoupila bez odporu obyvatel nebo armády na území státu vojska nacistické armády. Jedním z prvních obsazených měst se stala Plzeň, kam nacistická wehrmacht vkročila krátce po šesté hodině ranní.³¹

Hitlerovým výnosem z 16. března 1939 byl na území českých zemí jako formálně autonomní součást Německé říše zřízen Protektorát Čechy a Morava. Jeho obsah se český národ spolu s prezidentem Háchou dozvěděl téhož dne prostřednictvím rozhlasového vysílání.³²

České obyvatelstvo na vzniklou situaci nahlíželo převážně odmítavě, rychle se šířil bojkot všeho německého. Útěchu český národ hledal i v sobě tak vlastním humorem.

²⁹ GEBHART, Jan; KUKLÍK, Jan. *Velké dějiny zemí koruny české*. Praha; Litomyšl: Paseka, 2006. Sv. XV.a. s.169

³⁰ PASÁK, Tomáš. *Soupis legálních novin, časopisů a úředních věstníků v českých zemích z let 1939-1945*. Praha: Univerzita Karlova, 1980. s. 48

³¹ Okupanty vítala vlajková výzdoba z oken německých nájemníků a z podniků a bank s převažující německou kapitálovou účastí. In: MARTINOVSKÝ, Ivan (et al.). *Dějiny Plzně v datech: od prvních stop osídlení až po současnost*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2004. s. 316

³² MARŠÁLEK, Pavel. *Protektorát Čechy a Morava: státoprávní a politické aspekty nacistického okupačního režimu v českých zemích 1939-1945*. Praha: Karolinum, 2002. s. 19

Anekdoty zlehčovaly nebezpečí, přesvědčovaly, že germánská rasa v konečné konfrontaci s duchovními hodnotami českého národa neobstojí.³³

Těch, kteří od počátku jednoznačně podporovali okupanty, nebylo mnoho. Jednalo se vlastně jen o příslušníky českých fašistických uskupení typu Vlajka.³⁴

Sám Hácha se svůj postup snažil obhájit jako jediný správný. Po 15. březnu jeho postoj ovlivňovala snaha o zachování národa, což později vedlo ke vzniku koncepce záchrany národa. Tu si však různé skupiny vykládaly po svém.³⁵

Proklamovaná autonomie Čechů byla od počátku značně omezená, postupně byla ještě více likvidována. „V Hitlerově výnosu o zřízení protektorátu se pravilo, že protektorát „má být autonomní a sám se spravovat“, avšak tato autonomie musela být vedena v „souladu s politickými, vojenskými a hospodářskými potřebami říše.“³⁶

Česká autonomní správa v čele s protektorátní vládou a státním prezidentem byla na všech stupních podřízena německé okupační moci v čele s říšským protektorem. S odvoláním na říšské zájmy mohlo být zrušeno jakékoliv rozhodnutí protektorátních institucí, nebo naopak pod stejnou záminkou vynuceno.

Nejnižšími složkami německé správy se staly tzv. oberlandráty, jejichž úkolem bylo dohlížet na činnost české autonomní správy a zároveň prosazovat zájmy říše.³⁷

Oberlandrát byl zřízen také v Plzni, kde též sídlila úřadovna gestapa, kriminální policie, bezpečnostní služba, pořádková policie, německý soud a pracovní úřad. Ve městě se dále nacházela početná posádka německé armády.³⁸

Vzniklá situace si vyžádala i změnu v politické organizaci národa. S ohledem na zajištění celonárodní jednoty v nastalé nejednotné době, kdy o převzetí moci usilovalo fašistické hnutí Český národní výbor, se stalo východiskem utvoření jediného politického hnutí, které zahrnovalo všechny Čechy bez rozdílu dřívější politické příslušnosti. Vytvoření této jednotné politické reprezentace nesoucí název Národní souručenství mělo

³³GEBHART, Jan; KUKLÍK, Jan. *Velké dějiny země koruny české*. Praha; Litomyšl: Paseka, 2006. Sv. XV.a. s. 209

³⁴MARŠÁLEK, Pavel. *Protektorát Čechy a Morava: státoprávní a politické aspekty nacistického okupačního režimu v českých zemích 1939-1945*. Praha: Karolinum, 2002. s. 124

³⁵PASÁK, Tomáš. *Pod ochranou říše*. Praha: Práh, 1998. s. 56

³⁶GEBHART, Jan; KUKLÍK, Jan. *Velké dějiny země koruny české*. Praha; Litomyšl: Paseka, 2006. Sv. XV.a. s.178

³⁷Tamtéž. s. 187

³⁸BRICHTA, Vladimír. *Dějiny Plzně: od roku 1918 do roku 1948*. Plzeň: Západočeské nakladatelství, 1982. Sv. 3, s. 243

za cíl nejen sjednotit všechny vrstvy národa, ale také zamezit nekontrolované činnosti radikálních pravicových a fašistických sil.

Národní souručenství se „navenek muselo projevovat jako konformní organizace, která hodlá převychovat český národ v duchu nových polických zásad, ale v podstatě byla v počáteční etapě retardační organizací s opozičními rysy.“³⁹

„Někteří činitelé se snažili v tomto orgánu prosadit koncepci nekompromisního češství a usilovali o to, aby se udržela národní jednota přes snahu okupačního systému ji rozbít a oslabit.“⁴⁰

Státní prezident Hácha rozpustil parlament a 21. března 1939 jmenoval výbor Národního souručenství v čele s Adolfem Hrubým. Samotné rozpuštění parlamentu dobový tisk považoval za prostý důsledek změn, které nastaly na podzim roku 1938 a v březnu 1939.⁴¹

Výbor Národního souručenství nebyl náhradou parlamentu a ani mu nepříslušela žádná zákonodárná moc. V poměru k vládě mu byla nepřímo vymezena poradní funkce.⁴²

Výbor rychle zbudoval celou strukturu organizace, která se formovala na všech úrovních správních celků.

V Plzni personální obsazení Národního souručenství od krajské po místní úroveň respektovalo poměry sil z doby před Mnichovem. „V důsledku zatýkání 23. dubna a 1. září 1939 však nebylo v plzeňských poměrech Národnímu souručenství dáno, aby sehrálo závažnější roli. ... Národní souručenství pod dojmem z perzekuce upustilo od role zastřešujícího politického reprezentanta české protektorátní společnosti a degradovalo na pořadatele kulturních a osvětových akcí.“⁴³

Po vzniku Národního souručenství se staly všechny české listy formálně tiskovými orgány této protektorátní organizace. Nejinak tomu bylo i u plzeňského tisku.⁴⁴

³⁹PASÁK, Tomáš. *Pod ochranou říše*. Praha: Práh, 1998. s. 63

⁴⁰ Tamtéž. s. 58

⁴¹GEBHART, Jan; KUKLÍK, Jan. *Dramatické i všední dny protektorátu*. Praha: Themis, 1996. s. 10

⁴²PASÁK, Tomáš. *Pod ochranou říše*. Praha: Práh, 1998. s. 62

⁴³MARTINOVSKÝ, Ivan (et al.). *Dějiny Plzně v datech: od prvních stop osídlení až po současnost*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2004. s. 312

⁴⁴ „Označení ‚List Národního souručenství‘ přinesl ‚Český deník‘ podobně jako pražské listy hned 1. dubna 1939 a podržel si je do 9. března 1942. ‚Nová doba‘, vycházející doposud s podtitulkem ‚Deník západočeského pracujícího lidu‘ se v tomto směru o den opozdila. Vyšla se změněným označením až 2. dubna a používala ho podobně jako ‚Český deník‘ do 9. března 1942.“ In: MAUR, Jan. *Český protektorátní tisk v Plzni v době okupace*. In BĚLOHLÁVEK, Miloslav. *Minulostí Západočeského kraje*. Plzeň: Západočeské nakladatelství, 1972, s. 51

Za členy Národní souručenství se přihlásili skoro všichni mužští příslušníci předmnichovských politických stran, včetně komunistů⁴⁵. Vstup do sdružení bojkotovala většina stoupenců extremistických, fašistických sil. Židům byl vstup zapovězen.⁴⁶

Podobná byla i reakce obyvatel na Plzeňsku. Ke dni 30. dubna 1939 se v Plzni k členství v Národním souručenství oficiálně přihlásilo 37 283 mužů, což činilo 99,46 % mužské populace města.⁴⁷

Protektorátní odborové organizace se v létě 1939 sdružily v Národní odborové ústředně zaměstnanecké (NOÚZ) a v koordinačním orgánu Ústředí veřejných zaměstnanců.⁴⁸

Od samého počátku se nacistické Německo snažilo dostat pod svůj vliv i české hospodářství, především klíčové pozice v českém průmyslu.

Po příchodu do Plzně se nacisté okamžitě snažili ovládnout Škodovy závody.⁴⁹ Do jejich čela dosadili německé vedení, od počátku okupace se na vedoucí místa tlačili aktivisté z řad dosavadních německých zaměstnanců.

Během války podnik prošel dalekosáhlými změnami, po Kruppových závodech se stal dokonce druhým největším zbrojním podnikem v celé Evropě.⁵⁰

Válečným potřebám říše měla sloužit též pracovní síla porobeného obyvatelstva, čemuž okupanti podřizovali i formu zdejšího okupačního režimu.

⁴⁵ Podle Pasáka se členy NS stalo 97,5 % mužského obyvatelstva. In: PASÁK, Tomáš. *Pod ochranou říše*. Praha: Práh, 1998. s. 62.

Detlef dokonce uvádí, že do NS vstoupilo 99 % mužské populace. In: BRANDES, Detlef. *Češi pod německým protektorátem: okupační politika, kolaborace a odboj 1939-1945*. Praha: Prostor, 2000. s. 51

⁴⁶ PASÁK, Tomáš. *Pod ochranou říše*. Praha: Práh, 1998. s. 59

⁴⁷ MARTINOVSKÝ, Ivan (et al.). *Dějiny Plzně v datech: od prvních stop osídlení až po současnost*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2004. s. 319.

Podle údaje z 15. června téhož oku se velikost členské základy zvýšila o 332 mužů. Jednalo se o důsledek pokračující migrace na území bývalého Československa. In: Tamtéž. s. 320.

⁴⁸ GEBHART, Jan; KUKLÍK, Jan. *Velké dějiny zemí koruny české*. Praha; Litomyšl: Paseka, 2006. Sv. XV.a. s. 234

⁴⁹ Zástupci říšskoněmecké průmyslové a kapitálové skupiny Hans Kehrl a Karl Rashe donutili konsorcium, které drželo kontrolní balík škodovských akcií, aby jim vydalo jejich část, a podepsalo smlouvu o vytvoření akciového syndikátu brněnské Zbrojovky a plzeňské Škodovky. Tyto syndikáty ovládla skupina Kehrl-Rasche, a to i přesto že vlastnila menší počet akcií. In: MARTINOVSKÝ, Ivan (et al.). *Dějiny Plzně v datech: od prvních stop osídlení až po současnost*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2004. s. 318

⁵⁰ „Znacizované vedení Škodovky podřizovalo veškerou výrobu potřebám války. Konzern prodělává nejrozsáhlejší zbrojní konjunkturu za celou dobu své existence. Vedení podniku konstatuje již 1. září 1939, že se obchodní styky Škodovky v říši proti dřívější době zmnohonásobily a poptávka přesahuje v některých oborech dodávkové možnosti.“ In: BRICHTA, Vladimír. *Dějiny Plzně: od roku 1918 do roku 1948*. Plzeň: Západočeské nakladatelství, 1982. Sv. 3, s. 245

Konkrétně v Plzni docházelo ke zmírnění nacistické okupační strategie s ohledem na celoprotektorátní respekt vůči Škodovým závodům. „Srovnání se sousedními venkovskými správními obvody, které již ležely mimo bezprostřední vliv průmyslové aglomerace, ukazuje, že v rámci daných poměrů relativně snesitelnější atmosféra Plzně byla dána právě jen ohledem na zabezpečení jejich řádného a nerušeného chodu.“⁵¹

V dlouhodobém horizontu však byla cílem nacistické politiky úplná germanizace českého a moravského prostoru, čehož mělo být dosaženo částečným poněmčením a částečným vysídlením, případně likvidací českého národa.

Nacisté také usilovali o to, aby český národ oprostili od vlivů minulosti a převychovali ho v duchu tzv. říšské myšlenky, která vycházela z premisy tisíciletého začlenění českých zemí do německé říše.

Standardní germanizační tlak se v Plzni projevoval například zakládáním německých škol, zvyšováním počtu německého osazenstva Škodových závodů či posilováním němectví v území zabraném v bezprostřední blízkosti města na podzim 1938. Plzeň tak měla být nejprve obklíčena německým jazykovým teritoriem a poté od zbývajících území protektorátu zcela izolována.⁵²

I přesto se ale českým reprezentantům městské správy během první okupační periody v letech 1939-1941 úspěšně dařilo mírnit germanizační tlak, a to především díky tomu, že „jak v čele města, tak v čele protektorátní policie stanuli věkoví vrstevníci se srovnatelnými životními a profesními osudy a se zhruba identickou ideovou orientací, která je hodnotově spojovala s předchozí ústavní a státoprávní organizací. Vzhledem ke svému služebnímu působení v jazykově smíšených oblastech ve druhé polovině třicátých let navíc ani Petr Němejc, ani Josef Mainer nepodstupovali v konfrontaci s okupační mocí zcela novou zkušenost.“⁵³

Především v prvních letech okupace byla českému národu ponechána poměrně široká kulturní autonomie, jež umožnila kulturní aktivity s výrazně vlasteneckou a protiokupační tendencí.

⁵¹MARTINOVSKÝ, Ivan (et al.). *Dějiny Plzně v datech: od prvních stop osídlení až po současnost*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2004. s. 311

⁵²Tamtéž. Str. 307-308

⁵³Tamtéž. 310

Šířila se díla velikánů českých dějin, divadla stále méně sahala po zahraniční produkci a uváděla české kusy, jež často nabývaly až charakteru národní manifestace. České noviny využívaly výročí narození a úmrtí velkých Čechů jako záminku k retrospektivám, jež skýtaly příležitost povzbudit národní sebevědomí.⁵⁴

Výrazným znakem české rezistence se stal obrat k tvorbě národně orientovaných umělců.

Návraty k dějinným tradicím se odrážely také v národních poutích a slavnostech. Velkou národní demonstrací se 6. května 1939 stal převoz tělesných ostatků Karla Hynka Máchy do Prahy. Další příležitostí k mohutným shromážděním se staly církevní poutě, jichž se účastnilo mnohonásobně více lidí než v předchozích letech.

V Plzni byl při hledání národních kořenů silnou oporou činoherní klub plzeňského divadla, jednoznačně se vymezila též muzea a síť knihoven.⁵⁵

V prvních dnech nesvobody reagovali Plzeňané na okupaci strháváním a ničením nacistických vyhlášek, bojkotem německých obchodů a rozšiřováním letáků.⁵⁶

Převážná většina českého obyvatelstva hleděla na okupanty s nenávisť a věřila v jejich brzkou porážku. Aktivní kolaboranti přesvědčení o nacistické ideologii tvořili jen úzkou skupinu obyvatelstva.

Také na území protektorátu přenesli nacisté myšlenku na řešení židovské otázky. „Nepřehledné množství nařízení a vyhlášek okupačních i protektorátních úřadů směřovalo k ostrakizaci Židů a jejich izolaci od ostatní společnosti, za použití metod pronásledování vyzkoušených již dříve v Německu a v anektovaném Rakousku.“⁵⁷

Krátce po příchodu říšského protektora Neuratha jmenoval Hácha po společných jednáních 27. dubna 1939 první protektorátní vládu v čele s generálem Aloisem Eliášem. „Fakt, že vláda již nebude mít ministerstvo zahraničních věcí a národní obrany, byl objasňován jako logický důsledek změn, které proběhly v nedávné minulosti. Naopak

⁵⁴BRANDES, Detlef. *Češi pod německým protektorátem: okupační politika, kolaborace a odboj 1939-1945*. Praha: Prostor, 2000. s. 94

⁵⁵MARTINOVSKÝ, Ivan (et al.). *Dějiny Plzně v datech: od prvních stop osídlení až po současnost*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2004. s. 309

⁵⁶BRICHTA, Vladimír. *Dějiny Plzně: od roku 1918 do roku 1948*. Plzeň: Západočeské nakladatelství, 1982. Sv. 3, s. 248

⁵⁷GEBHART, Jan; KUKLÍK, Jan. *Velké dějiny země koruny české*. Praha; Litomyšl: Paseka, 2006. Sv. XV.a. s. 192

převzetí oblastí zahraniční politiky a obrany říší mělo být pro vládu určitou úlevou a umožnit jí více se soustředit na hospodářskou a sociální politiku.⁵⁸

2.2.2 Od vypuknutí války po nástup zastupujícího říšského protektora (září 1939-září 1941)

Přepadení Polska wehrmachtem a rozpoutání války vtilo českému národu nový optimismus.

Současně ho však oslabovala rozsáhlá persekuční opatření a preventivní akce zatýkání rukojmích, která proběhla v den útoku. Vlna zatýkání výrazně ochromila činnost Národního souručenství, jen ze samotného výboru této organizace bylo zatčeno dvanáct činitelů.⁵⁹

V Plzni bylo v rámci této akce zatčeno kolem osmdesáti občanů. Byl mezi nimi i vedoucí Národního souručenství plzeňského kraje Antonín Remeš nebo předseda závodního výboru Škodovky Karel Vaněk. Ve většině případů se jednalo o bývalé představitele politického a odborného života v Plzni.⁶⁰ Na tvorbě seznamu zde zatčených osob se podle Pasáka podíleli také fašisté a vlajkaři, kteří akci přivítali.⁶¹

Odpor národa vůči okupantům se v plné síle ukázal při masových demonstracích proti okupaci dne 28. října 1939⁶², při nichž byl postřelen student medicíny Jan Opletal, který svému zranění o několik dní později podlehl. Jeho pohřeb se stal další manifestací proti nacistické nadvládě.

Tentokrát ji však němečtí činitelé nepřešli bez povšimnutí a proti domnělým původcům demonstrací tvrdě zasáhli. Dne 17. listopadu 1939 došlo k uzavření všech českých vysokých škol v protektorátu, což přineslo vážné důsledky, jak pro každého jednotlivého studenta, tak i pro český národ jako celek.⁶³

⁵⁸GEBHART, Jan; KUKLÍK, Jan. *Dramatické i všední dny protektorátu*. Praha: Themis, 1996. s. 11

⁵⁹PASÁK, Tomáš. *Pod ochranou říše*. Praha: Práh, 1998. s. 156

⁶⁰BRICHTA, Vladimír. *Dějiny Plzně: od roku 1918 do roku 1948*. Plzeň: Západočeské nakladatelství, 1982. Sv. 3, s. 251

⁶¹PASÁK, Tomáš. *Pod ochranou říše*. Praha: Práh, 1998. s. 156

⁶²Plzeň demonstrovala beze slov. Většina obyvatel města vykročila do ulic slavnostně oděná, po skončení denní směny vyšli zaměstnanci Škodových závodů společně z podniku a pochodovali k Památníku osvobození. K nim se připojili železničáři a další občané. In: BRICHTA, Vladimír. *Dějiny Plzně: od roku 1918 do roku 1948*. Plzeň: Západočeské nakladatelství, 1982. Sv. 3, s. 250

⁶³BRANDES, Detlef. *Češi pod německým protektorátem: okupační politika, kolaborace a odboj 1939-1945*. Praha: Prostor, 2000. s. 110-112

Německá opatření sebrala i poslední iluze protektorátní vlády a Národního souručenství o možnosti německo-české spolupráce. Veřejnost na vládu, která proti listopadovým zákrokům nedokázala zasáhnout, pohlížela s despektem.⁶⁴

Nacisté ještě zvýšili útlak, a to i směrem k protektorátní vládě, jež udržovala kontakt se zástupci exilu.

Události z podzimu vyvolaly ve veřejném životě obavy z dalších perzekucí. Mimořádně složitá situace trvala po celý rok 1940. Zvláště jeho první polovina byla ovlivněna ofenzívou Německa na západě. Po porážce Francie česká veřejnost ztratila veškeré iluze o rychlém konci války, její skepsi umocnilo rozsáhlé zatýkání v řadách českého odbojového hnutí.⁶⁵

Koncem ledna 1940 proběhla rekonstrukce protektorátní vlády, novými ministry se stali reprezentanti šlechty a velkého průmyslu. „Noví členové vlády museli teprve postupně přísahat na dosavadní politiku vyčkávání a retardování problémů.“⁶⁶

Ani ne o měsíc později „byla vláda rozhodným způsobem vyzvána, aby odložila „všechny přetvářky“, neboť se musí podílet na aktivním vedení národa ve válce na straně Německa.“⁶⁷

Stupňovaný tlak ze strany nacistické okupační moci nezanedbatelně ovlivňoval postoje oficiální protektorátní reprezentace. Vládě se zužoval prostor pro obranu autonomního vývoje protektorátu, což mělo za následek slevování z původně zamýšlených retardačních snah.⁶⁸

Ilustruje to například dubnové nařízení vlády z roku 1940 o právním postavení Židů ve veřejném životě, jehož text ukazuje, že vláda se pro něj rozhodla až po zásahu říšského protektora.⁶⁹

Ke slovu se začali dostávat aktivističtí novináři, kteří pronikli i do Národního souručenství. To zahájilo propagaci říšské myšlenky, jež připomínala staletou závislost

⁶⁴BRANDES, Detlef. *Češi pod německým protektorátem: okupační politika, kolaborace a odboj 1939-1945*. Praha: Prostor, 2000. s. 117

⁶⁵PASÁK, Tomáš. *Pod ochranou říše*. Praha: Práh, 1998. s. 209

⁶⁶BRANDES, Detlef. *Češi pod německým protektorátem: okupační politika, kolaborace a odboj 1939-1945*. Praha: Prostor, 2000. s. 121

⁶⁷PASÁK, Tomáš. *Pod ochranou říše*. Praha: Práh, 1998. s. 211

⁶⁸GEBHART, Jan; KUKLÍK, Jan. *Velké dějiny zemí koruny české*. Praha; Litomyšl: Paseka, 2006. Sv. XV.a. s. 348

⁶⁹PASÁK, Tomáš. *Pod ochranou říše*. Praha: Práh, 1998. s. 218

Čech a Moravy na svaté říši římské národa německého a na Habsburcích a zároveň útočila na historické milníky význačné pro český národ. Periody českých dějin, kdy stáli Němci a Češi proti sobě jako nepřátelé, měly být z českého podvědomí vymýceny.⁷⁰

Česká veřejnost na propagandu reagovala vystoupením z Národního souručenství a snižujícím se zájmem o český tisk.⁷¹

V únoru 1941 došlo k prvnímu vyhlášení leteckého poplachu. I přesto ale bylo podle německého velení území protektorátu nejlépe chráněnou oblastí před nálety nepřátelského letectva, což ještě zvýšilo význam českého zbrojního průmyslu. Část výroby Kruppových závodů a podniků Blohm a Voss byla přenesena do českých podniků Škoda a ČKD.⁷²

Rostoucí množství sabotáží, které se na území protektorátu začaly objevovat po napadení Sovětského svazu Německem, znepokojovalo zástupce německé moci. Nastolit v protektorátu pořádek měl z rozhodnutí Hitlera zastupující říšský protektor Reinhard Heydrich.

2.2.3 Protektorát pod správou Reinharda Heydricha

(září 1941-květen 1942)

„Vzápětí po svém nástupu začal zastupující říšský protektor s prováděním opatření, které měly Čechy srazit na kolena. Vyhlášený civilní výjimečný stav, zahájení činnosti stanných soudů (Standgerichte), které za nepatrné provinění poslaly na smrt stovky lidí, masové zatýkání a zásah proti předsedovi protektorátní vlády gen. Eliášovi, o němž měli nacisté již delší dobu zprávy, že udržuje kontakty s odbojem a který byl v krátkém procesu konaném v Praze zasedajícím zvláštním senátem Lidového soudního dvoru odsouzen k trestu smrti, vyvolaly v české veřejnosti skutečný šok.“⁷³

⁷⁰BRANDES, Detlef. *Češi pod německým protektorátem: okupační politika, kolaborace a odboj 1939-1945*. Praha: Prostor, 2000. s. 141

⁷¹ Tamtéž.

⁷² PASÁK, Tomáš. *Pod ochranou říše*. Praha: Práh, 1998. s. 278

⁷³ MARŠÁLEK, Pavel. *Protektorát Čechy a Morava: státoprávní a politické aspekty nacistického okupačního režimu v českých zemích 1939-1945*. Praha: Karolinum, 2002. s. 36

Další zásadní změny přinesla Heydrichova správní reforma, jež oficiálně vstoupila v platnost v lednu 1942. Jejím provedením „se mělo dosáhnout ‚zjednodušeného úřadování‘ a také ‚vytvořit koncentraci sil pro skutečnou pozitivní práci‘.“⁷⁴ Došlo tak k odstranění dosavadní dvojkolejnosti veřejné správy a všechny české úřady byly postaveny pod německou kontrolu.

Společenský a kulturní život měl napříště řídit Úřad lidové osvěty, do jehož kompetence spadaly i věci tiskové. V jeho vedení stanul plukovník Emanuel Moravec, v němž Heydrich viděl důsledného zastávce připojení k říši.⁷⁵

Heydrichovým počínáním byla završena likvidace tzv. protektorátní autonomie. Zastupující říšský protektor zrušil protektorátní vládu jako kolektivní orgán, likvidoval některá ministerstva a vytvořil nová. Po zrušení stanného práva jmenoval v lednu 1942 novou vládu v čele s dr. Krejčím, jejímiž nejvýznamnějšími osobami byli ministr hospodářství a práce W. Bertsch a ministr školství a osvěty E. Moravec.⁷⁶ Ten také stanul v čele nově ustaveného Kuratoria pro výchovu mládeže, jehož cílem byla převýchova mladé generace v nacionálně socialistickém duchu. „Toto zařízení mělo odcizit českou mládež českým učitelům, kteří jim podle jeho (Heydrichova) názoru naočkovávají odbojného ducha.“⁷⁷

Zároveň se Heydrich věnoval řešení české otázky, jež však měla být završena až po skončení války. Postupně však přistoupil k prověřování rasového původu, odpolitizování dělnictva a segregací a likvidací Židů a cikánského etnika.⁷⁸

Poněmčení českého obyvatelstva mělo skrytě pomoci také povinné pracovní nasazení práceschopných obyvatel protektorátu v říši.⁷⁹

Krátce poté, kdy se v Praze ujal moci Heydrich, bylo dovršeno i znacizování plzeňské městské správy, do jejíhož čela byl místo dosavadního vládního komisaře Němejce dosazen Walter Sturm. Ten ve svém projevu Plzni přisoudil roli prostředníka

⁷⁴ GEBHART, Jan; KUKLÍK, Jan. *Velké dějiny země koruny české*. Praha; Litomyšl: Paseka, 2007. Sv. XV.b. s. 65

⁷⁵ BRANDES, Detlef. *Češi pod německým protektorátem: okupační politika, kolaborace a odboj 1939-1945*. Praha: Prostor, 2000. s. 261

⁷⁶ PASÁK, Tomáš. *Pod ochranou říše*. Praha: Práh, 1998. s. 345

⁷⁷ BRANDES, Detlef. *Češi pod německým protektorátem: okupační politika, kolaborace a odboj 1939-1945*. Praha: Prostor, 2000. s. 287

⁷⁸ MARŠÁLEK, Pavel. *Protektorát Čechy a Morava: státoprávní a politické aspekty nacistického okupačního režimu v českých zemích 1939-1945*. Praha: Karolinum, 2002. s. 38

⁷⁹ BRANDES, Detlef. *Češi pod německým protektorátem: okupační politika, kolaborace a odboj 1939-1945*. Praha: Prostor, 2000. s. 283-284

mezi protektorátem a velkoněmeckou říší. Aby město mohlo tuto úlohu lépe plnit, bylo povýšeno na magistrát a prohlášeno statutárním městem, které podléhalo přímo zemskému úřadu. Rozšířen byl i obvod policejního ředitelství. Prostřednictvím těchto opatření mělo být dosaženo nejen germanizace samotného města, ale také násilného poněmčování jeho co nejširšího zázemí.⁸⁰

V dubnu roku 1942 se plzeňské Škodovy závody poprvé staly cílem britských letounů RAF.⁸¹ Kvůli nízké viditelnosti však akce skončila nezdarem. Škodovka jako hlavní cíl zůstala nedotčena, poškozeno bylo na 29 domů v různých částech města.⁸² Podobně skončil i druhý nálet provedený o necelých čtrnáct dní později. Závod mezi tím zesílil svoji protiletadlovou obranu a pro další akce tak již nebyl doporučován.⁸³

Brutální teror vůči českému národu dosáhl vrcholu po úspěšně spáchaném atentátu československého odboje na zastupujícího říšského protektora dne 27. května 1942, jehož následkům o týden později podlehl. Znovu bylo vyhlášeno stanné právo, probíhaly velkorazie a masové popravy prováděné na základě tzv. sonderbehandlung, tzn. bez soudního přelíčení. Tzv. heydrichiáda vyvrcholila vyhlazením obcí Lidice 10. června 1942 a Ležáky 24. června 1942.

2.2.4 Od období heydrichiády po osvobození (červen 1942-květen 1945)

Po atentátu na zastupujícího říšského protektora státní prezident a vláda veřejně proklamovali svoji oddanost říši. V rozhlasovém projevu Hácha označil Beneše za nepřítele českého národa číslo jedna, vláda zvýšila odměnu na dopadení atentátníků vypsanou říšským protektorem.⁸⁴

⁸⁰ BRICHTA, Vladimír. *Dějiny Plzně: od roku 1918 do roku 1948*. Plzeň: Západočeské nakladatelství, 1982. Sv. 3, s. 246

⁸¹ Na akci se podíleli i parašutisté z výsadku Atropoid, kteří na základě pokynů z Londýna připravili pilotům RAF dva orientační body v podobě zapálených ohňů. In: BRANDES, Detlef. *Češi pod německým protektorátem: okupační politika, kolaborace a odboj 1939-1945*. Praha: Prostor, 2000. s. 296. Též MARTINOVSKÝ, Ivan (et al.). *Dějiny Plzně v datech: od prvních stop osídlení až po současnost*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2004. s. 340

⁸² Tamtéž.

⁸³ BRANDES, Detlef. *Češi pod německým protektorátem: okupační politika, kolaborace a odboj 1939-1945*. Praha: Prostor, 2000. s. 296

⁸⁴ BRANDES, Detlef. *Češi pod německým protektorátem: okupační politika, kolaborace a odboj 1939-1945*. Praha: Prostor, 2000. s. 308

Po dopadení parašutistů dne 18. června „bylo možno zaznamenat všeobecné ulehčené vydechnutí“.⁸⁵

Přestože Hitler jmenoval nového zastupujícího říšského protektora, převzal většinu moci na území protektorátu K. H. Frank, jenž pokračoval v Heydrichově koncepci odpolitizování českého veřejného života, která měla pomoci zajistit hladký chod zbrojního průmyslu.⁸⁶

K realizaci přímých masových opatření sice již nedocházelo tak často, to ale neznamenovalo omezení represálií. I nadále pokračovala preventivní zatýkání a internace rodin a příbuzných příslušníků zahraničního odboje. Koncem srpna 1944 v celoříšském měřítku proběhla poslední preventivní zatýkácká akce. Závěrem roku 1943 zřídila pražská řídicí služba gestapa spolu s nacistickou justicí novou instituci rychlých soudů sloužící k zastrášení české rezistence. Jednání rychlého soudu obvykle končilo vynesením rozsudku smrti. O procesech povinně musel informovat protektorátní tisk.⁸⁷

Zároveň probíhala realizace správní reformy, v jejímž rámci protektorátní správa ve všech svých stupních ztrácela jakoukoliv faktickou autonomii „Reorganizovány byly také protektorátní policie a četnictvo s cílem definitivně je podřídit německému velení.“⁸⁸ Personální a strukturální změny provedené v okupačním bezpečnostním aparátu a represivních složkách v českých zemích výrazně posílily pozici gestapa a Bezpečnostní policie (Sicherheitsdienst).⁸⁹

Namísto dosavadního Úřadu říšského protektora bylo zřízeno Německé státní ministerstvo pro Čechy a Moravu, v jehož čele na základě Hitlerova výnosu ze srpna 1943 stanul dosavadní státní tajemník Frank. Tímto krokem došlo k završení celého reorganizačního procesu okupační správy.

Funkce říšského protektora zůstala zachována, avšak s upravenými úkoly a pravomocemi. Frank se fakticky stal prvním mužem okupační správy.

Naopak Hácha a protektorátní vláda svůj vliv na úkor německých úřadů ve stále větší míře ztráceli. Se zhoršující se vojenskou situací říše ubývala ochota členů vlády

⁸⁵ BRANDES, Detlef. *Češi pod německým protektorátem: okupační politika, kolaborace a odboj 1939-1945*. Praha: Prostor, 2000. s. 316

⁸⁶ Tamtéž. s. 333

⁸⁷ GEBHART, Jan; KUKLÍK, Jan. *Velké dějiny země koruny české*. Praha; Litomyšl: Paseka, 2007. Sv. XV.b. s. 358

⁸⁸ Tamtéž. Str. 176

⁸⁹ Tamtéž. Str. 176-177

exponovat se pro věc Němců.⁹⁰ Výjimku vykazující politickou iniciativu tvořil Moravec, který se kupříkladu neúspěšně snažil prosadit likvidaci Národního souručenství. Uspěl však s iniciativou, aby z nařízení protektorátní vlády vznikla Veřejná osvětová služba, jejímž úkolem byla kulturně politická výchova českého národa v duchu říšské ideje.⁹¹

Otevřené nacizaci veřejného života v protektorátu pomáhaly i další kolaborantské organizace. Plné důvěře okupantů se poté, co v něm převážily aktivistické tendence, těšil Český svaz pro spolupráci s Němci založený již v srpnu 1939, roli sehrál také od jara 1941 existující Český svaz válečníků a v neposlední řadě Česká liga proti bolševismu, která vznikla z přímého nátlaku okupační správy na přelomu let 1943 a 1944. Po bok těchto organizací se řadila též NOÚZ, jejíž vedení roku 1943 plně ovládli aktivisté. Připomeňme, že kromě Moravcem řízené Veřejné osvětové služby fungovalo i jím založené Kuratorium pro výchovu mládeže.⁹²

Množící se neúspěchy německých armád na všech frontách vedly v únoru 1943 nacistické špičky k vyhlášení tzv. totální války, jejímž cílem bylo soustředit všechn materiální i lidský potenciál na území ovládaném nacisty k dosažení obratu ve válce.⁹³ „Především nasazení všech sil na podporu bojujících armád muselo být vystupňováno s pomocí kombinace násilného donucení, intenzivního propagandistického tlaku a účelně využívané sociální demagogie až na samotné hranice možností.“⁹⁴

Na území protektorátu nesl hlavní podíl zodpovědnosti za realizaci opatření totální války Frank a jeho ministerstvo. Pozornost prvotně soustředili na vystupňování tempa hospodářské mobilizace, což nebylo v protektorátních poměrech ničím novým. „Již v Heydrichově období bylo započato s masovým zastavováním podniků nedůležitých pro vedení války a s nucenými přesuny pracovních sil do zbrojních závodů i mimo území protektorátu. Postupně byla utlumena také činnost značné části obchodů a řemesel, jakož i většiny kulturních institucí.“⁹⁵ Na práci do říše byly odváděny celé ročníky. Podle

⁹⁰ BRANDES, Detlef. *Češi pod německým protektorátem: okupační politika, kolaborace a odboj 1939-1945*. Praha: Prostor, 2000. s. 344

⁹¹ GEBHART, Jan; KUKLÍK, Jan. *Velké dějiny zemí koruny české*. Praha; Litomyšl: Paseka, 2007. Sv. XV.b. s. 187

⁹² MARŠÁLEK, Pavel. *Protektorát Čechy a Morava: státoprávní a politické aspekty nacistického okupačního režimu v českých zemích 1939-1945*. Praha: Karolinum, 2002. s. 130

⁹³ Tamtéž. s. 75

⁹⁴ Tamtéž. s. 75-76

⁹⁵ Tamtéž. s. 76-77

statistických dat, která citují Gebhart a Kuklík, bylo na práce do říše zřejmě dosazeno nejvíce Čechů v září 1943, a to 286 663 osob.⁹⁶

Roku 1944 nastala nová vlna koncentrace. Pro racionalizaci v rámci totální války Frank rozhodl uvolnit další administrativní pracovníky, což mělo za následek zastavení veřejných akcí, redukci sportovních aktivit, omezení cestovního ruchu nebo provozu škol. Se zvláštním rozhořčením česká veřejnost přijímala uzavírání škol a povolávání žákovských ročníků. Byl zaveden šedesátihodinový pracovní týden.⁹⁷

Totální válce se musela přizpůsobit také soustava veřejné správy, jejíž reorganizace probíhala převážně v roce 1944 a dotkla se jak autonomních úřadů, tak i říšské správy. Stejně tak si plnění úkolů totální války vyžádalo změny v nacisty uplatňovaných metodách k potlačování odporu obyvatel. „Vzhledem k tomu, že nesmělo dojít k ohrožení válečné výroby vyhlášením výjimečného stavu, vypracovali představitelé německého policejního aparátu zcela novou bezpečnostní strategii a zároveň i celkově zefektivnili dosavadní přístupy.“⁹⁸

Přestože bylo území protektorátu pro nepřátelské bombardéry hůře dosažitelné, snažily se útočit i na zdejší průmyslové cíle. V noci ze 13. na 14. května byla bombardována Škodovka, která v důsledku náletu musela na šest dní přerušit výrobu.⁹⁹

„Proklamace, v níž protektorátní vláda odsuzovala nálety na „pokojná města“, neměla na české obyvatelstvo vliv, protože lidé rozpoznali, že útoky jsou vedeny proti zbrojařským podnikům.“¹⁰⁰

S blížícím se koncem války se stupňovaly letecké útoky na Plzeň. Důsledkem nočního náletu ze 14. dubna 1945 zůstal až do konce války vyřazen z provozu plzeňský železniční uzel.¹⁰¹

⁹⁶ GEBHART, Jan; KUKLÍK, Jan. *Velké dějiny zemí koruny české*. Praha; Litomyšl: Paseka, 2007. Sv. XV.b. s. 203

⁹⁷ BRANDES, Detlef. *Češi pod německým protektorátem: okupační politika, kolaborace a odboj 1939-1945*. Praha: Prostor, 2000. s. 371

⁹⁸ MARŠÁLEK, Pavel. *Protektorát Čechy a Morava: státoprávní a politické aspekty nacistického okupačního režimu v českých zemích 1939-1945*. Praha: Karolinum, 2002. s. 84

⁹⁹ BRANDES, Detlef. *Češi pod německým protektorátem: okupační politika, kolaborace a odboj 1939-1945*. Praha: Prostor, 2000. s. 373

¹⁰⁰ Tamtéž. s. 374

¹⁰¹ MARTINOVSKÝ, Ivan (et al.). *Dějiny Plzně v datech: od prvních stop osídlení až po současnost*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2004. s. 365

Většina náletů na Plzeň však byla cílena na Škodovy závody. Škody, které jim způsobily, však byly během několika dnů odstraněny a provoz podniku nijak výrazně neomezily. Největší destrukci Škodovky způsobil až nálet během posledních dnů války, 25. dubna 1945, při němž bylo zničeno minimálně 70 procent podniku.¹⁰² Podle Gebharta a Kuklíka Škodovka na jaře 1945 vyráběla pro německé potřeby až 30 procent zbrojní produkce.¹⁰³

Náladu českého obyvatelstva výrazně poznamenaly nejen represálie po atentátu na Heydricha, ale později také zásobovací potíže a povinnost pracovního nasazení v říší. Průběh bojů na východní frontě a v Africe však Čechy podpořil k dalšímu odporu. „Velmi rychle se rozšířily pověsti o sevření německých vojsk u Stalingradu. Už tehdy věřilo české obyvatelstvo v německou porážku.“¹⁰⁴

Výraznému poklesu pracovní morálky na podzim 1942 se německé úřady rozhodly čelit deportací do výchovných pracovních táborů, což vedlo k uklidnění situace v podnicích, kde k expedování pracovníků do tábora docházelo.¹⁰⁵

I přes veškerá opatření okupantů nadále docházelo v různé míře k provádění sabotáží. Kupříkladu počátkem září 1943 „byli zatčeni dva dělníci ze Škodovky, protože jejich ‚hrubou nedbalostí‘ vyteklo z rezervní cisterny do městské kanalizace 10 000 kg oleje.“¹⁰⁶

I po pro Německo nepříznivém vývoji na frontách na přelomu let 1944 a 1945 se Frank, který se od března 1944 stal i velitelem SS a policie, snažil v českomoravském prostoru zachovat co nejvíc z německé moci.¹⁰⁷

V lednu 1945 přistoupil k reorganizaci vlády a zkompromitovaného Jaroslava Krejčího nahradil jeho dosavadním náměstkem a ministrem vnitra Bienertem. Podle oficiální propagandy se jednalo jen o formální prohození funkcí.¹⁰⁸

¹⁰²MARTINOVSKÝ, Ivan (et al.). *Dějiny Plzně v datech: od prvních stop osídlení až po současnost*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2004. s. 366

¹⁰³GEBHART, Jan; KUKLÍK, Jan. *Velké dějiny zemí koruny české*. Praha; Litomyšl: Paseka, 2007. Sv. XV.b. s. 513

¹⁰⁴BRANDES, Detlef. *Češi pod německým protektorátem: okupační politika, kolaborace a odboj 1939-1945*. Praha: Prostor, 2000. s. 412

¹⁰⁵Tamtéž. s. 413

¹⁰⁶Tamtéž. s. 415

¹⁰⁷GEBHART, Jan; KUKLÍK, Jan. *Velké dějiny zemí koruny české*. Praha; Litomyšl: Paseka, 2007. Sv. XV.b. s. 501

¹⁰⁸Tamtéž. s. 502

„Pro výkon okupační moci v Protektorátu Čechy a Morava už v prvních měsících roku 1945 přestávaly být rozhodující její politické a správní aspekty, i když oficiálně demonstrovala jejich kontinuitu. Příkazem dnů se stávala otázka, jak bezprostředně řešit operační situaci a jak vojensky bránit protektorát.“¹⁰⁹

Navenek se protektorátní moc chovala, jakoby měla situaci pevně pod kontrolou. Zároveň však pracovala na řadě opatření pro případ, že se na území přenesou válečné operace. Za takovéto situace měl být realizován plán ARLZ (útlum, vyklizení, ochromení, zničení), který aplikoval taktiku spálené země. Objekty přímo sloužící bojovým operacím měly být na ústupu zničeny, aby jejich potenciálu nemohl využít nepřítel. V důsledku rychlého spádu válečných událostí od března 1945 však nemohl být výše uvedený postup plně realizován.¹¹⁰

První květnové dny se začalo českými zeměmi šířit spontánní povstání proti okupantům. Dne 5. května 1945 se plzeňská městská samospráva dostala do rukou Revolučního národního výboru, o den později do města vstoupila americká armáda.

¹⁰⁹ GEBHART, Jan; KUKLÍK, Jan. *Velké dějiny zemí koruny české*. Praha; Litomyšl: Paseka, 2007. Sv. XV.b. s. 530

¹¹⁰ Tamtéž. s. 507-508. Též BRANDES, Detlef. *Češi pod německým protektorátem: okupační politika, kolaborace a odboj 1939-1945*. Praha: Prostor, 2000. s. 374

3 Česká žurnalistika v období pomnichovské republiky a protektorátu

Důsledky mnichovského diktátu se výrazně promítly i do podoby české žurnalistiky. Tisk na zabraném území se stal součástí Německé říše, radikálně se změnila jeho celková struktura. Již za tzv. druhé republiky a následně i během šestileté okupace došlo k výrazné redukci vydávaných titulů.

Legální periodika, jimž se podařilo zachovat svoji existenci po celou dobu protektorátu, nelze považovat za projev svobodné vůle okupovaného národa. Jelikož tento tisk vycházel se souhlasem okupačních a protektorátních úřadů, musel také vyjadřovat jejich vůli. Pokud by tak nečinil, nemohl by vůbec existovat.¹¹¹

Tisk na území protektorátu „byl usměrňován a řízen v tendencích protektorátního okupačního režimu a směrnic okupačních úřadů. Legální tisk byl tak nástrojem a projevem potlačované z vůle okupanta, přičemž rozhodující úlohu při jeho vydávání měla okupační cenzura.“¹¹²

Protektorátní tisk měl prostřednictvím novinářů ovlivnit český národ proněmeckým směrem. Někteří redaktoři tak v naději na novou slibnou kariéru činili aktivně sami, jiní vykonávali svou práci proti osobnímu přesvědčení.

3.1 Změny ve struktuře protektorátního tisku

Počet titulů vydávaných na území tehdejšího Československa se zásadně snížil ihned po okleštění republiky na podzim 1938, a to hned z několika důvodů. „Především zanikly desítky titulů dosud vydávaných na zabraném území.“¹¹³

Zatímco ve dnech Mnichova vycházelo na území tehdejší Československé republiky přibližně 4500 titulů, do konce roku 1938 se jejich počet snížil asi o 1900. Jen v důsledku změn v systému politických stran bylo zastaveno zhruba 400 listů.¹¹⁴

¹¹¹ PASÁK, Tomáš. *Soupis legálních novin, časopisů a úředních věstníků v českých zemích z let 1939-1945*. Praha: Univerzita Karlova, 1980. s. 47

¹¹² Tamtéž. s. 7

¹¹³ BERÁNKOVÁ, Milena; KŘIVÁNKOVÁ, Alena; RUTTKAY, Fraňo. *Dějiny československé žurnalistiky*. Praha: Novinář 1988. Díl 3. Český a slovenský tisk v letech 1918-1944. s. 206

¹¹⁴ BERÁNKOVÁ, Milena; MALEC, Karel: *Dějiny české žurnalistiky do roku 1945: stručný přehled*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1976. s. 48

Během celé nacistické okupace bylo podle evidence Tomáše Pasáka zastaveno 1887 českých novin, časopisů a úředních věstníků.¹¹⁵ „Nejvíce časopisů bylo zastaveno na počátku roku 1939, kdy nastala etapa tzv. zostřené cenzury.“¹¹⁶

Další velká vlna zastavování tisku přišla roku 1941. Nejenže v důsledku zastavení Sokola a Junáka zanikl poměrně početný tisk těchto organizací,¹¹⁷ ale také téhož roku vešla v platnost nová vyhláška o úpravě poměrů v českém tisku.¹¹⁸ Podle Beránkové a Malce bylo pronikavé snížení nákladů tisku reakcí okupantů na bojkot česky psaných deníků, který úspěšně proběhl na výzvu odbojových organizací v týdnu od 14. do 21. září 1941.¹¹⁹

K další velké redukci novin a časopisů došlo v srpnu a září roku 1944. Listy byly zastaveny nejen kvůli nedostatku papíru, ale především kvůli tzv. totální mobilizaci všech sil pro vítězství říše.¹²⁰

Z příkazu nacistů nebyly časopisy jen zastavovány či přímo rušeny, ale z jejich popudu vznikala i nová periodika.¹²¹

Na konci války vycházelo pouhých 500 novin a časopisů, z toho 11 deníků.¹²² Rozsah deníků byl zredukován na jediný list.¹²³

¹¹⁵ PASÁK, Tomáš. *Soupis legálních novin, časopisů a úředních věstníků v českých zemích z let 1939-1945*. Praha: Univerzita Karlova, 1980. s. 78

¹¹⁶ Tamtéž. s. 44

¹¹⁷ BERÁNKOVÁ, Milena; KŘIVÁNKOVÁ, Alena; RUTTKAY, Fraňo. *Dějiny československé žurnalistiky*. Praha: Novinář 1988. Díl 3. Český a slovenský tisk v letech 1918-1944. s. 238

¹¹⁸ Roku 1941 se také začal projevovat kritický nedostatek novinového papíru, což přispělo k první nacistické redukci česky psaných deníků. Zastaveny byly *Národní listy*, *Expres*, *Pražský list*, *Telegraf* či *Moravská orlice*. In DOLEJŠÍ, Vojtěch. *Noviny a novináři: z poznámek a vzpomínek*. Praha: Nakladatelství politické literatury, 1963. s. 361

¹¹⁹ BERÁNKOVÁ, Milena; MALEC, Karel: *Dějiny české žurnalistiky do roku 1945: stručný přehled*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1976. s. 52

¹²⁰ „Zastaveny byly např. A-Zet, České slovo (zůstalo pouze jako Nedělní České slovo), Večer, Český deník (Plzeň), Moravské slovo (Brno), Národní práce (Ostrava) a další listy.“ In: BERÁNKOVÁ, Milena; MALEC, Karel: *Dějiny české žurnalistiky do roku 1945: stručný přehled*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1976. s. 52

¹²¹ Týdeník *Svět*, obnovená *Přítomnost*, jež měla ovlivňovat českou inteligenci, pro mládež určený list Kuratoria pro výchovu mládeže *Zteč*, Moravcem založený měsíčník *Osvěta* a další. In: BERÁNKOVÁ, Milena; MALEC, Karel: *Dějiny české žurnalistiky do roku 1945: stručný přehled*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1976. s. 52; Též DOLEJŠÍ, Vojtěch. *Noviny a novináři: z poznámek a vzpomínek*. Praha: Nakladatelství politické literatury, 1963. s. 371

¹²² *Lidové listy*, *Lidový deník*, *Národní politika*, *Národní střed*, *Polední list*, *Večerní České slovo*, *Venkov*, plzeňská *Nová doba*, brněnské *Lidové noviny* a tamtéž vycházející *Moravské noviny*. In: BERÁNKOVÁ, Milena; MALEC, Karel: *Dějiny české žurnalistiky do roku 1945: stručný přehled*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1976. s. 52

¹²³ Tamtéž.

3.2 Cenzura a řízení tisku

Cenzurní praxe, již na český tisk aplikovali během Protektorátu Čechy a Morava nacisté, bezprostředně vycházela z opatření uplatňovaných za druhé republiky. Okupanti tak ve svůj prospěch využili například zákon na obranu státu či zákon o mimořádných opatřeních. Podle Pasáka „byla tak ‚právně‘ zdůvodněna represe i ve formě předběžné cenzury, zákazu vydávání a rozšiřování tiskovin.“¹²⁴

Cenzura se stala hlavním nástrojem tiskové politiky už v éře pomnichovské republiky. „Změny v tiskových poměrech vycházely z vládního nařízení ze 17. září 1938, kterým vstupovala v platnost mimořádná opatření znamenající stav branné pohotovosti státu a tím i dočasnou suspenzi ústavních záruk, což umožňovalo i podstatné omezení tisku.“¹²⁵

Na základě tohoto nařízení byla 26. září 1938 zřízena při ministerstvu vnitra Ústřední cenzurní komise, která byla tomuto ministerstvu také přímo podřízena. Zároveň byla zavedena předběžná politická cenzura.¹²⁶

Ministerstvo vnitra vydalo pro zemské úřady zvláštní informaci, v níž uvádělo, že úkolem Ústřední cenzurní komise je jednotné řízení cenzury, její usměrňování, využívání a kontrola.¹²⁷

„V prosinci 1938 byly vydány Pokyny pro úředníky tiskové a dozorcí služby při vykonávání tiskové přehlídky a cenzurní úředníci byli dosazováni přímo do redakcí denních listů.“¹²⁸ Došlo tak k dalšímu zostření cenzury na novém organizačním principu. Na výkon a řízení cenzury dohlížel tiskový odbor předsednictva ministerské rady (TO PMR), v jehož čele stanul Zdeněk Schmoranz.¹²⁹

¹²⁴ PASÁK, Tomáš. *Soupis legálních novin, časopisů a úředních věstníků v českých zemích z let 1939-1945*. Praha: Univerzita Karlova, 1980. s. 43

¹²⁵ BERÁNKOVÁ, Milena; KŘIVÁNKOVÁ, Alena; RUTTKAY, Fraňo. *Dějiny československé žurnalistiky*. Praha: Novinář 1988. Díl 3. Český a slovenský tisk v letech 1918-1944. s. 206

¹²⁶ BERÁNKOVÁ, Milena; MALEC, Karel: *Dějiny české žurnalistiky do roku 1945: stručný přehled*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1976. s. 49

¹²⁷ PASÁK, Tomáš. *Soupis legálních novin, časopisů a úředních věstníků v českých zemích z let 1939-1945*. Praha: Univerzita Karlova, 1980. s. 43

¹²⁸ BLODIGOVÁ, Alexandra (et al.). *Slovník odpovědných redaktorů a šéfredaktorů legálního českého denního tisku v letech 1939 až 1945*. Praha: MATFYZPRESS, 2007. s. 5

¹²⁹ BERÁNKOVÁ, Milena; KŘIVÁNKOVÁ, Alena; RUTTKAY, Fraňo. *Dějiny československé žurnalistiky*. Praha: Novinář 1988. Díl 3. Český a slovenský tisk v letech 1918-1944. s. 206

Na první pohled podobu tiskovin ovlivnilo nařízení, podle něhož se v tisku nesměla objevovat tzv. bílá místa, která poukazovala na zásah cenzora. Cenzurované místo muselo být nahrazeno jiným nezávadným textem.¹³⁰

Činnost cenzury v zostřené podobě pokračovala i po ukončení branné povinnosti státu dne 28. února 1939. Následujícího dne vstoupil v platnost Souborný přehled pokynů pro tiskovou přehlídku.¹³¹

Bezprostředně po vyhlášení protektorátu byla 17. března 1939 vydána směrnice o nové organizaci tiskové služby. Bylo upraveno postavení Ústředí tiskové služby při tiskovém odboru předsednictva ministerské rady. Podstata změny spočívala v tom, že tiskovou dozorčí službu vykonávali tiskoví dozorčí úředníci, kteří podléhali TO PMR, přímo v redakcích denních listů.¹³²

Z příkazu říšského tiskového úřadu v Berlíně byla v Praze s cílem usnadnit protektorátnímu tisku přechod do nových poměrů zřízena prozatímní německá služebna pro tisk, která byla podřízena šéfu civilní správy německého okupačního velitelství Konradu Henleinovi.¹³³

Jedna z prvních směrnic Ústředí tiskové dozorčí služby nařizovala, jaké informace se nesmějí objevit v protektorátním tisku. Periodika nesměla psát o pohybu německé armády, sebevraždách, které měly spojitost s nacistickou okupací, nebo o zatýkání osob. Bylo omezeno zahraniční zpravodajství, prostřednictvím ČTK se směly přijímat pouze materiály německé zpravodajské kanceláře DNB (Deutsches Nachrichtenbüro). Byla též vyhlášena přísná cenzura fotografií.¹³⁴

Koncem března TO PMR zakázal, aby se v tisku objevovaly teoretické úvahy o novém státoprávním uspořádání. Naopak bylo označeno jako účelné vhodnou formou upozorňovat na praktické účinky, které pro občany výnosem o zřízení Protektorátu Čechy a Morava vyplývají.¹³⁵

¹³⁰ Tamtéž. s. 207

¹³¹ PASÁK, Tomáš. *Soupis legálních novin, časopisů a úředních věstníků v českých zemích z let 1939-1945*. Praha: Univerzita Karlova, 1980. s. 45

¹³² KÖPPLOVÁ, Barbara (et al.). *Dějiny českých médií v datech: rozhlas – televize – mediální právo*. Praha: Karolinum, 2003. s. 367

¹³³ PASÁK, Tomáš. *Soupis legálních novin, časopisů a úředních věstníků v českých zemích z let 1939-1945*. Praha: Univerzita Karlova, 1980. s. 48

¹³⁴ Tamtéž. s. 49

¹³⁵ Tamtéž. s. 50

Dne 29. března 1939 se ministerská rada usnesla na tom, aby při okresních úřadech byla zavedena funkce tiskových referentů, úředníků protektorátní správy.¹³⁶

Po odhalení Schmoranzovy odbojové činnosti a jeho zatčení v srpnu 1939 byl zřízen tiskový odbor v kulturně-politickém oddělení úřadu říšského protektora. V jeho čele stanul Wolfgang Wolfram von Wolmar, který ovládal i tiskový odbor předsednictva ministerské rady.¹³⁷ V den, kdy Wolmar nastoupil do úřadu, došlo k zatýkání šéfredaktorů českých listů.¹³⁸ Veškeré instrukce TO PMR (a později Moravcova ministerstva) musely být schváleny nadřazeným německým úřadem.¹³⁹

S ustavením Wolmarova úřadu se začaly pravidelně konat jím vedené tiskové konference, na nichž zástupcům jednotlivých listů udílel tajné pokyny, jakým směrem má směřovat novinové zpravodajství.¹⁴⁰

Zároveň denně vydával podrobné pokyny o tom, jak má tisk psát, tiskový odbor předsednictva ministerské rady.

Po napadení Polska nacistickými vojsky došlo k zavedení přísné vojenské cenzury.¹⁴¹

Dosavadní předpisy týkající se tisku byly zpracovány do nového základního dokumentu Souborný přehled pokynů pro tiskovou přehlídku, který vstoupil v platnost 17. září 1939. Tyto pokyny zcela jasně stanovovaly, o čem nesmí česká periodika přinášet žádné informace.¹⁴² Bylo nutno přihlížet i ke grafické úpravě listu, umístění

¹³⁶ PASÁK, Tomáš. *Soupis legálních novin, časopisů a úředních věstníků v českých zemích z let 1939-1945*. Praha: Univerzita Karlova, 1980. s. 52

¹³⁷ BERÁNKOVÁ, Milena; MALEC, Karel: *Dějiny české žurnalistiky do roku 1945: stručný přehled*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1976. s. 50

¹³⁸ PASÁK, Tomáš. *Soupis legálních novin, časopisů a úředních věstníků v českých zemích z let 1939-1945*. Praha: Univerzita Karlova, 1980. s. 52

¹³⁹ PASÁK, Tomáš. *Pod ochranou Říše*. Praha: Práh, 1998. s. 128

¹⁴⁰ Noviny a časopisy, jejichž články neodpovídaly stanovené linii, byly veřejně vystaveny Wolmarovým výtkám a výstrahám. Pro zástupce denního tisku se konference konaly vždy jednou týdně, pro týdeníky jednou měsíčně. Širších konferencí se účastnili redaktoři všech novin a časopisů, užší konference byly určeny pouze pro zástupce deníků. In: PASÁK, Tomáš. *Soupis legálních novin, časopisů a úředních věstníků v českých zemích z let 1939-1945*. Praha: Univerzita Karlova, 1980. s. 53-54

¹⁴¹ Podle pokynů Anweisungen für der militärischen Zensur bylo českému tisku dovoleno uveřejňovat pouze zprávy z německé tiskové agentury DNB. Na první straně novin musely být publikovány zprávy vrchního velitelství německé branné moci. Rozšířil se okruh pro tisk tabuizovaných témat. Nesmělo se psát o vojenských operacích, ozbrojení vojenských útvarů, ztrátách na lidech nebo síle nových vojenských ročníků. Ke čtenářům se nedostaly také údaje o sabotážích nebo židovských transportech. In: PASÁK, Tomáš. *Soupis legálních novin, časopisů a úředních věstníků v českých zemích z let 1939-1945*. Praha: Univerzita Karlova, 1980. s. 54

¹⁴² Např. nesměly být otiskovány citáty z děl českých básníků a spisovatelů, z nichž by bylo možno vyčíst tendence odporující záměrům okupantů. Kritice neměla být vystavena cenzura a o provádění předběžné

článku, jeho úpravě, jakož i „nevyslovenému spodnímu tonu, narážkám, náznakům, jinotajům apod.“.¹⁴³ Toto nařízení dále upřesňovaly každodenní pokyny pro šéfredaktory, které byly určeny především pro denní tisk, ale platily i pro tisk ostatní. „Tyto pokyny vycházely až do květnové revoluce roku 1945.“¹⁴⁴

Pro krajský tisk ještě vydával TO PMR ve čtyřech vydáních zvláštní korespondenci s pokyny týkajícími se tohoto tisku. Články přetisknuté z této korespondence musely vycházet označené jako články redakční, tedy bez zvláštního označení, nebo s redakční šifrou. Nesmělo z nich být žádným způsobem patrné, že se jedná o texty oficiálního původu.¹⁴⁵ Články obsažené v této korespondenci byly imunní vůči cenzuře.¹⁴⁶

Za dodržování vydaných pokynů nesli odpovědnost šéfredaktoři a úředníci tiskové dozorcí služby,¹⁴⁷ kteří byli dosazeni přímo v jednotlivých redakcích.

„Souborný přehled pokynů pro tiskovou přehlídku byl určen výhradně pro český tisk.“¹⁴⁸ Jeho obsah byl přísně důvěrný. Pokyny v něm obsažené znali jen cenzori a šéfredaktoři, kteří na jejich základě instruovali další členy redakce.¹⁴⁹

Samotná cenzurní praxe fungovala tak, že v denících a týdenících sloužili vždy dva cenzori české národnosti, kteří dostávali pokyny od cenzorů z Ústředí tiskové dozorcí

cenzury tisku se nesmělo psát vůbec. Nesměly být zveřejňovány informace o hospodářských otázkách, protizidovských opatřeních, o transportech zajatců či o ilegálním hnutí. Veřejnost se též nesměla dozvědět o sebevraždách a zatýkání na území protektorátu. O schůzích výborů a komisí Národního souručenství se mohlo informovat jen prostřednictvím zpráv TNS dodaných prostřednictvím ČTK. Pokyny též stanovovaly, jak má český tisk referovat o vztahu protektorátu k Německu. In: *Souborný přehled pokynů pro tiskovou přehlídku*. In: KONČELÍK, Jakub; KÖPPLOVÁ, Barbara; KRYŠPÍNOVÁ, Jitka. *Český tisk pod vládou Wolfganga Wolframa von Wolmara: stenografické zápisky Antonína Fingera z protektorátních tiskových porad 1939-1941*. Praha: Karolinum, 2003. s. 469-488

¹⁴³ Tamtéž.

¹⁴⁴ PASÁK, Tomáš. *Soupis legálních novin, časopisů a úředních věstníků v českých zemích z let 1939-1945*. Praha: Univerzita Karlova, 1980. s. 61

¹⁴⁵ *Souborný přehled pokynů pro tiskovou přehlídku*. In: KONČELÍK, Jakub; KÖPPLOVÁ, Barbara; KRYŠPÍNOVÁ, Jitka. *Český tisk pod vládou Wolfganga Wolframa von Wolmara: stenografické zápisky Antonína Fingera z protektorátních tiskových porad 1939-1941*. Praha: Karolinum, 2003. s. 469-488

¹⁴⁶ SOA Plzeň, f. SZ Plzeň, kart. 110, Korespondence tiskového odboru PMR Státnímu zastupitelství v Plzni

¹⁴⁷ Ústředí tiskové dozorcí služby bylo v Praze, její pobočky v Plzni, Brně, Olomouci a Moravské Ostravě. Úkolem úředníků tiskové dozorcí služby (krátce tzv. domácích cenzorů) bylo prohlížet materiál připravený ke zveřejnění. *Souborný přehled pokynů pro tiskovou přehlídku*. In: KONČELÍK, Jakub; KÖPPLOVÁ, Barbara; KRYŠPÍNOVÁ, Jitka. *Český tisk pod vládou Wolfganga Wolframa von Wolmara: stenografické zápisky Antonína Fingera z protektorátních tiskových porad 1939-1941*. Praha: Karolinum, 2003. s. 469-488

¹⁴⁸ PASÁK, Tomáš. *Soupis legálních novin, časopisů a úředních věstníků v českých zemích z let 1939-1945*. Praha: Univerzita Karlova, 1980. s. 55

¹⁴⁹ *Souborný přehled pokynů pro tiskovou přehlídku*. In: KONČELÍK, Jakub; KÖPPLOVÁ, Barbara; KRYŠPÍNOVÁ, Jitka. *Český tisk pod vládou Wolfganga Wolframa von Wolmara: stenografické zápisky Antonína Fingera z protektorátních tiskových porad 1939-1941*. Praha: Karolinum, 2003. s. 469-488

služby, kterými byli rovněž Češi. Na základě těchto instrukcí články buď schvalovali, nebo v nich nařizovali změny.¹⁵⁰ Noviny se mohly tisknout jedině až po úplném schválení celého obsahu. Vydání, jehož vytištění bylo schváleno, cenzor označil časem, kdy se tak stalo, a svým jménem. Cenzura deníků probíhala v nočních hodinách. Blížeji o této praxi pojednává zpráva Státního zastupitelství v Plzni předložená Vrchnímu státnímu zastupitelství v Praze počátkem roku 1940.

„Z periodických tiskovin jsou státnímu zastupitelství předkládány k tiskové přehlídce v hodinách nočních mezi 23 h – 2 h dva deníky, a sice ‚Český Deník‘ a ‚Nová Doba‘. ... Povinné výtisky periodických tiskopisů předávané k tiskové přehlídce v hodinách nočních (‚Český Deník‘ a ‚Nová Doba‘) jsou přejímány osobně konceptním úředníkem státního zastupitelství konajícím noční tiskovou službu na policejním ředitelství, kam jsou tyto dokumenty z tiskáren dopravovány. Konceptní úředník státního zastupitelství konající noční tiskovou službu zúčastňuje se předběžné tiskové přehlídky a v dohodě s konceptními úředníky státního bezpečnostního úřadu provádí se eliminace závadných článků.“¹⁵¹

Pokud bylo v tisku zásahem tiskových referentů eliminováno nějaké místo, bylo nutno exemplář tohoto výtisku i s označenými místy zaslat Ústředí tiskové dozorcí služby.¹⁵²

V Plzni výkon cenzurní služby u zdejšího úřadu vykonávali dva policejní koncipienti, kteří se navzájem po 24 hodinách střídali.¹⁵³

Zásahem cenzora se tak např. ke čtenáři *Nové doby* dne 3. února 1940 nedostal článek o přejmenování plzeňských ulic, které dostaly jména po význačných umělcích české historie. V zabaveném článku mj. stálo: „Do Klatovské třídy ústní nově: Smetanovy sady, Tylova ul., Jungmannova tř., Havlíčkova ul., Plachého ul., Nerudova ul., Náměstí Dr. V. Petáka, Bendova ul., Hálkova ul. a Bavorská ul.“¹⁵⁴

V článku z července 1940, který pojednává o úspěchu české sbírky pro Červený kříž, na jejíž konto občané přispívali prostřednictvím složenek, zas cenzor vyškrtal pasáže poukazující na to, že informaci o množství zaplacených složenek novináři získali na

¹⁵⁰ PASÁK, Tomáš. *Soupis legálních novin, časopisů a úředních věstníků v českých zemích z let 1939-1945*. Praha: Univerzita Karlova, 1980. s. 59

¹⁵¹ SOA Plzeň, f. SZ Plzeň, kart. 113, Zpráva Státního zastupitelství v Plzni ze dne 10. 2. 1940

¹⁵² Tamtéž, kart. 110, Korespondence Ministerstva vnitra Presidiu zemského úřadu v Praze a Brně z 22. 3. 1939

¹⁵³ Tamtéž. Korespondence Prezidia policejního ředitelství v Plzni Ústředí tiskové dozorcí služby

¹⁵⁴ AUTOR NEUVEDEN. *Klatovská třída od divadla až na Bory*. *Nová doba*, 3. 2. 1940, č. 33, s. 4 In: NA, Zemský úřad Praha - Prezidium zem. úřadu v Praze, fond 207, kart. 1174

tiskové konferenci pro ně pořádané. Jako nepřipustný jevil se hned úvod článku: „Na tiskové konferenci konané v pátek v Praze za účasti zástupců všech českých denních i týdenních listů...“¹⁵⁵

Pokyny Ústřední cenzurní komise byly úředníkům též telefonovány. Nejčastěji tzv. telefonogramy nařizovaly, jaké zprávy mají být v tisku zcela potlačeny (např. informace o tom, že v budově velvyslanectví v Praze spáchal sebevraždu emigrant,¹⁵⁶ že divadelní představení *Když jsme se tak sešli* hrané v Národním divadle v Moravské Ostravě několikrát přerušila německá policie¹⁵⁷ či zpráva o výbuchu pumy v pražské kavárně Riva¹⁵⁸). Na základě jiných telefonních pokynů mohly listy o určitých událostech informovat pouze úřední zprávou vydanou ČTK (např. o zastřelení vrchního strážmistra německé ochranné policie v Kladně¹⁵⁹ nebo o pohřbu usmrceného policejního strážníka v Náchodě¹⁶⁰).

Některé pokyny též určovaly formální náležitosti související s publikováním článků. „Prohlášení Chamberlaina v dolní sněmovně lze přinést jen ve znění ČTK s komentářem DNB a nelze připustit žádný komentář vlastní a nelze tuto zprávu uveřejnit na první straně časopisu.“¹⁶¹

Následujícího dne byl tentýž pokyn doručen písemně v oběžníku.

Od 29. března 1939 byla jako korespondence pro denní tisk vydávána Tisková služba Národního souručenství, jejíž zprávy nesly označení TNS. Místo dřívější parlamentní korespondence byla vydávána Korespondence Národního souručenství, která byla pod značkou KNS zařazována mezi materiály ČTK. Zprávy obou těchto korespondencí již prošly předběžnou tiskovou přehlídkou. Úředníci tiskové dozorcí služby však měli kontrolovat, zda pod výše uvedenými značkami skutečně vycházejí zprávy jmenovaných korespondencí. Měli tak zabránit případnému zneužití značek.¹⁶²

¹⁵⁵ AUTOR NEUVEDEN. *Složenky 63.000 – Kolik je jich: Jedinečný důkaz spolupráce s bojující armádou.* Nová doba, 23. 7. 1940, č. 203, s. 3 In: NA, Zemský úřad Praha - Prezidium zem. úřadu v Praze, fond 207, kart. 1174

¹⁵⁶ SOA Plzeň, f. SZ Plzeň, kart. 110. tiskový pokyn – telefonogram ze dne 26. 3. 1939

¹⁵⁷ Tamtéž. tiskový pokyn – telefonogram ze dne 3. 6. 1939.

¹⁵⁸ Tamtéž. tiskový pokyn – telefonogram ze dne 18. 6. 1939

¹⁵⁹ Tamtéž. tiskový pokyn – telefonogram ze dne 8. 6. 1939

¹⁶⁰ Tamtéž. tiskový pokyn – telefonogram ze dne 14. 6. 1939

¹⁶¹ Tamtéž. tiskový pokyn – telefonogram ze dne 1. 4. 1939

¹⁶² Tamtéž. Ministerstvo spravedlnosti všem státním zastupitelstvím Protektorátu Čechy a Morava

Zprávy ČTK byly do redakcí krajských deníků distribuovány buď spěšnými dopisy, nebo dálkopisem. Úskalím transmise prostřednictvím telegrafického spojení byla nemožnost zachovat zvláštní typografickou úpravu, kterou si některé texty vyžadovaly.¹⁶³

Během nacistické okupace se noviny a časopisy vycházející na území protektorátu ocitly pod několikanásobnou kontrolou. Na jejich činnost dohlížel nejen již zmíněný tiskový odbor předsednictva ministerské rady a oddělení tisk při kulturně politickém oddělení úřadu říšského protektora, ale také gestapo, nacistická bezpečnostní policie, protektorátní ministerstvo vnitra a jeho příslušné orgány, především policejní ředitelství. Souběžně byla uplatňována cenzura předběžná, průběžná a následná.¹⁶⁴

Podstatným zásahem do struktury českého tisku bylo vládní nařízení ze 7. května 1941 o úpravě poměrů v českém tisku. „Na základně tohoto nařízení bylo předsednictvo ministerské rady zmocněno stanovit termíny pro vydávání tiskovin, určovat rozsah časopisů a jednotlivých jejich částí, včetně inzerce a jiných soukromých oznámení, stanovit výši nákladu tiskovin a zastavovat vydávání tiskovin.¹⁶⁵ Dne 30. května 1941 vstoupila v platnost nová vyhláška, jež stanovovala nejvýše přípustný náklad tiskovin. V jejím důsledku roku 1941 zaniklo 623 titulů českého tisku.¹⁶⁶

„V lednu 1942 byl zrušen tiskový odbor předsednictva ministerské rady a jeho úkoly převzala tisková sekce nového protektorátního ministerstva lidové osvěty.“¹⁶⁷ V čele této instituce stanul Emanuel Moravec, který byl zároveň ministrem školství. Ministerstvo osvěty úzce spolupracovalo s úřadem říšského protektora. Ten už na počátku okupace vydal důležité směrnice a pokyny, které udávaly, jak nakládat s českým tiskem a jak jej využívat k propagandistickým účelům.

3.3 Národní svaz novinářů

Proměnami prošla v letech nacistické okupace také novinářská organizace, u níž se již v období pomnichovské republiky objevovala tendence směřující ke sjednocení

¹⁶³ NA, f. PMR, kart. 280, záznam porady tiskových referentů ministerstev, ústředních úřadů, svazů a ústředí ze dne 11. 12. 1940

¹⁶⁴ PASÁK, Tomáš. *Soupis legálních novin, časopisů a úředních věstníků v českých zemích z let 1939-1945*. Praha: Univerzita Karlova, 1980. s. 53

¹⁶⁵ Tamtéž. s. 64

¹⁶⁶ Tamtéž

¹⁶⁷ BERÁNKOVÁ, Milena; MALEC, Karel: *Dějiny české žurnalistiky do roku 1945: stručný přehled*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1976. s. 50

jednotlivých novinářských spolků a založení jednotné novinářské organizace Národní svaz novinářů.¹⁶⁸ Na ustavující schůzi konané v červnu 1939 byl předsedou svazu zvolen František Bauer, za jehož vedení věnoval svaz mimořádnou pozornost sociálnímu a finančnímu zabezpečení svých členů. Podobně tomu bylo částečně i v období, kdy funkci zastával vrchní rada František Heller z ČTK. Toho do funkce odvolaného Bauera dosadila vláda generála Eliáše v červnu 1940.¹⁶⁹

Linie činnosti Národního svazu novinářů se radikálně změnila v únoru 1942, kdy do jeho vedení ministr Moravec dosadil aktivistického novináře Vladimíra Krychtálka. Ten bezprostředně po převzetí funkce sesadil volené orgány a nahradil je „spolehlivými“ novináři z řad kolaborantů,¹⁷⁰ zároveň zastavil věstník *Tisk a novináři* a nahradil jej oběžníky.¹⁷¹ Žurnalistika pod jeho vedením se měla plně dostat do služeb nacistů.

Národní svaz novinářů měl též svoji odbočku v Plzni. Její ustavující schůze se konala dne 16. dubna 1940 a předsedou byl zvolen redaktor *Plzeňského kraje* František Honzík. Redaktor *Nové doby* Robert Duchek zastával funkci revizora účtu.¹⁷²

Na řádné valné hromadě konané ve stejný den následujícího roku bylo zvoleno nové předsednictvo a v čele odbočky stanul redaktor *Národní pomoci* V. J. Kosnar, Robert Duchek se stal členem výboru.¹⁷³

V korespondenci datované 10. březnem 1942 jmenuje předseda NSN Vladimír Krychtálek vedoucím plzeňské odbočky NSN redaktora *Českého deníku* Antonína Bouchala.¹⁷⁴

¹⁶⁸ „Syndikát československých novinářů, Spolek českých žurnalistů, Klub československých žurnalistů, Jednota československých novinářů a Klub československých národohospodářských redaktorů se sjednotily v nový nepolitický spolek, jehož posláním bylo hájit a podporovat zájmy členů, a to jak ve výkonu jejich novinářského povolání, tak v novinářství vůbec, a vzájemně spolupracovat jako odborová organizace novinářů pod názvem Národní svaz novinářů.“ In: BLODIGOVÁ, Alexandra (et al.). *Slovník odpovědných redaktorů a šéfredaktorů legálního českého denního tisku v letech 1939 až 1945*. Praha: MATFYZPRESS, 2007. s. 6-7

¹⁶⁹ BERÁNKOVÁ, Milena; KŘIVÁNKOVÁ, Alena; RUTTKAY, Fraňo. *Dějiny československé žurnalistiky*. Praha: Novinář 1988. Díl 3. Český a slovenský tisk v letech 1918-1944. s. 242-243

¹⁷⁰ Krychtálkovými náměstky se stali Vladimír Ryba a Václav Crha, do poradního výboru jmenoval Karla Wernera, Jaroslava Křemena, Ladislava Zemana a Jaroslava Kolaříka. In: BLODIGOVÁ, Alexandra (et al.). *Slovník odpovědných redaktorů a šéfredaktorů legálního českého denního tisku v letech 1939 až 1945*. Praha: MATFYZPRESS, 2007. s. 8

¹⁷¹ Tamtéž.

¹⁷² NA, f. ASYN, kart. 111, indent. č. 111/10. Dopis Národnímu svazu novinářů ze dne 17. 4. 1940

¹⁷³ Tamtéž. Dopis Národnímu svazu novinářů ze dne 24. 4. 1941

¹⁷⁴ Tamtéž. Dopis Antonínu Bouchalovi ze dne 10. 3. 1942

V prosinci 1944 *Nová doba* informovala o tom, že „vedoucí Národního svazu novinářů jmenoval redaktora Ant. Heidelberga vedoucím odbočky Národního svazu novinářů v Plzni.“¹⁷⁵

Nedatovaný seznam členů odbočky uvádí jména sedmnácti plzeňských novinářů, a to včetně škrtnutého Jaroslava Jelínka.¹⁷⁶ V seznamu se objevují i jména zatčených redaktorů *Nové doby* Josefa Jirouta, Antonína Nedvěda a Františka Hatiny, kteří v době ustavení plzeňské odbočky již byli intervenováni v koncentračním táboře.

3.4 Změny v obsahu protektorátního tisku

Výše popsaná tisková a cenzurní praxe výrazně ovlivnila obsah legálního protektorátního tisku, který nemohl pravdivě a objektivně reflektovat dění na nacisty okupovaném území.

Pomineme-li tituly a redaktory, kteří se hned od počátku okupace plně dali do služeb nacistů, snažila se alespoň v prvních letech okupace, kdy to situace ještě umožňovala, většina periodik orientovat na udržení národního vědomí, a to prostřednictvím článků vztahujících se k národním tradicím a význačným obdobím české minulosti.

Zatímco se politické rubriky jednotlivých českých titulů stávaly vzhledem k omezeným informačním zdrojům a cenzurním opatřením téměř totožnými, přesouvala se vlastní novinářská tvorba především do kulturní rubriky, v níž mohli redaktoři naznačit i to, co by v politické části listu neprošlo.¹⁷⁷

Dělo se tak především v prvních letech okupace. Jaroslav Jelínek to ve svých pamětech zdůvodňuje především počáteční neznalostí okupantů českého prostředí. „Nebyli zatím ještě zařizeni na pronásledování ve velkém, neznali náš vnitřní život, nemohli se spoléhat na dostatek zrádců a tak jim leccos ušlo.“¹⁷⁸

Naopak čeští čtenáři hledali mezi řádky, a to i častokrát i tam, kde autor žádný podtext nezamýšlel.¹⁷⁹

¹⁷⁵ AUTOR NEUVEDEN. *Nový vedoucí odbočky NSN v Plzni*. *Nová doba*, 7. 12. 1944, č. 324, s. 3

¹⁷⁶ NA, f. ASYN, kart. 111, indent. č. 111/10. Seznam členů odbočky Plzeň

¹⁷⁷ BERÁNKOVÁ, Milena; KŘIVÁNKOVÁ, Alena; RUTTKAY, Fraňo. *Dějiny československé žurnalistiky*. Praha: Novinář 1988. Díl 3. Český a slovenský tisk v letech 1918-1944. s. 240

¹⁷⁸ JELÍNEK, Jaroslav. *Politické ústředí domácího odboje: vzpomínky a poznámky novináře*. Praha: Kvasnička a Hampl, 1947. s. 71

¹⁷⁹ Jelínek ve své knize zmiňuje případ, kdy se v novoročním čísle *Národní politiky* objevila Svolinského kresba Tří králů, o níž se začalo říkat, že dvě z vyobrazených figur představují Hitlera a Mussoliniho. In:

Postupující léta okupace a s nimi prohlubující se cenzura poznamenaly i kulturní rubriky. Jelínek se domnívá, že se tak stalo i v důsledku bojkotu českého tisku bezprostředně před příchodem Reinharda Heydricha do protektorátu. „Heydrich si to zařídil tak, že nikdo z českých novinářů nemohl pronést ani jen trochu svobodnějšího slova. Čeští novináři byli hlídáni jednak gestapem a jednak vlastními lidmi.“¹⁸⁰

Nedůvěra mezi zaměstnanci v redakci vzrůstala i podle Antonína Fingera. „Vzájemnou důvěru podkopávaly i podepisované články, u nichž vlastně nikdo nevěděl, co napsal autor, co připsal nebo vyškrtal přísluhovačský šéfredaktor nebo třeba někdo v tiskovém odboru.“¹⁸¹

Po boku skutečných kolaborantů v redakcích novin a časopisů působila řada novinářů, kteří se snažili psát neutrálně a jednoduše řečeno „přežít“. I pro ně se však s postupem času stával výkon jejich profese složitějším. Wolmar na tiskové konferenci otevřeně vyzýval k aktivní propagaci zájmů hitlerovského Německa: „Kdo dělá pasivní loajalitu, je ve válce naším odpůrcem a odpůrcem svého národa.“¹⁸²

Podle novináře Josefa Šidáka nebyli nacisté „tak naivní, aby je bylo možno ošálit pouze sem tam nějakým tím kolaborantsky znějícím slovem, nebo i celým článkem. Žádali od svého člověka stálou, soustavnou, očividnou spolupráci. Jen takovou oceňovali a odměňovali.“¹⁸³

Byli však i takoví, kteří působili v legálních protektorátních periodikách a zároveň byli čini v odboji. Řada z nich své vlastenectví zaplatila životem. Podle poválečných seznamů bylo za války popraveno nebo zahynulo v koncentračním táboře 112 novinářů, 126 jich bylo vězněno.¹⁸⁴

Svým životem pobyt v koncentračním táboře zaplatil také redaktor *Nové doby* Antonín Nedvěd. Následkům věznění po válce podlehl i jeho redakční kolega Jaroslav

JELÍNEK, Jaroslav. *Politické ústředí domácího odboje: vzpomínky a poznámky novináře*. Praha: Kvasnička a Hampl, 1947. s. 73

¹⁸⁰ Tamtéž. s. 163

¹⁸¹ KONČELÍK, Jakub; KÖPPLOVÁ, Barbara; KRYŠPÍNOVÁ, Jitka. *Český tisk pod vládou Wolfganga Wolframa von Wolmara: stenografické zápisky Antonína Fingera z protektorátních tiskových porad 1939-1941*. Praha: Karolinum, 2003. s. 21

¹⁸² Fingerův zápis z tiskové konference dne 24. 11. 1939. In: KONČELÍK, Jakub; KÖPPLOVÁ, Barbara; KRYŠPÍNOVÁ, Jitka. *Český tisk pod vládou Wolfganga Wolframa von Wolmara: stenografické zápisky Antonína Fingera z protektorátních tiskových porad 1939-1941*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2003. s. 27

¹⁸³ ŠIDÁK, Josef. *Velikáni našich dějin: vzpomínky na 18 let práce v redakci Lidových novin v Unžhorodě a Plzni*

¹⁸⁴ BERÁNKOVÁ, Milena; MALEC, Karel. *Dějiny české žurnalistiky do roku 1945: stručný přehled*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1976. s. 55

Jelínek. Další redaktoři deníku Josef Jirout a František Hatina byli od září 1939 až do konce války internováni v koncentračním táboře Buchenwald. Bývalý odpovědný redaktor listu Robert Duchek ve věznici pobýval od roku 1942.

4 Deník Nová doba

4.1 Počátky Nové doby

Časopis *Nová doba* začal vycházet v Plzni roku 1896 jako čtrnáctideník, a to střídavě s dalším listem československé sociální demokracie *Západočeský posel lidu*.¹⁸⁵

Cestu listu k denní periodicitě popisuje v jubilejním čísle k třicátému výročí *Nové doby* její vydavatel Antonín Remeš.¹⁸⁶ „...Až do zrušení novinářského kolku vycházela ‚N. D.‘ střídavě se ‚Z. P. L.‘ čtrnáctidenně, teprve počátkem roku 1900 se stala týdeníkem. Po rozpuštění říšské rady a vypsaní nových voleb, v nichž po druhé mělo se voliti v V. kurii pověstným ‚všeobecným volební právem‘, vynutila si potřeba strany častější vycházení listu a proto počínaje dnem 23. října 1900 vydávána ‚N. D.‘ dvakrát týdně. Úspěšné volby do říšské rady roku 1907, a stále stoupající požadavky rostoucího hnutí, proměnily počátkem roku 1908 ‚N. D.‘ na obdeník. Válka a rychlý spád válečných událostí byly přímo kategorickým rozkazem pro vydávání deníku. Tak vyšla ‚N. D.‘ v sobotu 8. srpna 1914 jako deník.“¹⁸⁷

Během první světové války list vycházel jako večerník, po jejím skončení se ustálilo jeho vydávání v ranních hodinách.¹⁸⁸

Roku 1924 Luděk Pik deník v článku *K jubileu „Nové doby“* označuje za nejsilnější list českého západu. „Neboť její náklad jest větší než všech ostatních plzeňských a západočeských listů dohromady, a jest nejlacinějším deníkem

¹⁸⁵ Prvním stranickým listem československé sociální demokracie vycházejícím v Plzni bylo z Prahy přeložené *Heslo*, které bylo po dvou měsících své existence v březnu 1892 úřadně zastaveno. Nahradil jej *Posel lidu*, na nějž po jeho zastavení navázal *Západočeský posel lidu*. Pod záštitou sociální demokracie v Plzni dále vycházel satirický list *Žumbera*, který po jeho zastavení nahradil titul s názvem *Satan*. In: FABIAN, František. *Bibliografie časopisů Západočeského kraje*. Plzeň: Krajské nakladatelství, 1961. s. 85

Též: REMEŠ, Antonín. *Třicet let práce*. Nová doba, 3. 8. 1924. č. 213, s. 1

¹⁸⁶ Šestého dubna 1917 vyšla *Nová doba* s řádně uvedeným 22. ročníkem své existence, následujícího dne list uvádí, že se jedná o 23. ročník a v tomto číslování pokračuje i v následujících letech.

¹⁸⁷ REMEŠ, Antonín. *Třicet let práce*. Nová doba, 3. 8. 1924, č. 213, s. 1

¹⁸⁸ PIK, Luděk. *K jubileu „Nové doby“*. Tamtéž, s. 2

v Československé republice, nejpevnější oporou československé sociální demokracie a lidu pracujících.¹⁸⁹

Za první republiky nesla *Nová doba* podtitul *Deník čsl. sociálně demokratické strany dělnické v župě plzeňské*.¹⁹⁰ Po mnichovských událostech na podzim 1938 se podtitul mění na *Deník československého pracujících lidu*.

Téměř po celou dobu vydávání listu se na postu vydavatele či redaktora objevují významní političtí představitelé sociálně demokratické strany, a to nejen na regionální, ale i na celostátní úrovni. S *Novou dobou* je kupříkladu spjato jméno Luděk Pika, dlouholetého plzeňského starosty, poslance vídeňské říšské rady a později Národního shromáždění, prvního československého ministra školství a posléze ministra sociální péče Gustava Habermana či poslance v Říšské radě a pozdějším Národním shromáždění Antonína Remeše.

Zprvu byla *Nová doba* tištěna v Praze, pak v Rokycanech a Strakonících. Od roku 1907 deník tisklo Dělnické družstvo tiskařské v Plzni, předchůdce pozdější Grafiky, která vznikla za účelem vydávání sociálně demokratického časopisu v Plzni.¹⁹¹

4.2 Nová doba za okupace

Po ustavení Národního souručenství se většina listů formálně stala tiskovým orgánem této instituce a přijala podtitul *List Národního souručenství*. Stejně tak i *Nová doba*, jejíž podtitul z období druhé republiky byl po březnové okupaci a odtržení Slovenska upraven na *Deník západočeského pracujících lidu*. Pod označením *List Národního souručenství Nová doba* poprvé vyšla 2. dubna 1939 a používala jej až do 9. března 1942. Po zbytek okupace nebyl list označen žádným podtitulkem.

4.2.1 Mediální prostřední Plzně

Roku 1939 v Plzni vycházelo celkem 25 časopisů, z toho bylo šest titulů politických. Mezi ně patřily dva deníky *Nová doba* a *Český deník* a týdeníky či měsíčníky

¹⁸⁹ PIK, Luděk. K jubileu „Nové doby“. *Nová doba*, 3. 8. 1924, č. 213, s. 1

¹⁹⁰ Od května 1928 podtitul upraven na *Deník čs. sociálně demokratické strany dělnické v župě plzeňské*.

¹⁹¹ WASKOVÁ, Eva. „*Grafika*“ tiskařské podniky v Plzni, zapsané spol. s. r. o. 1894 – 1953. Plzeň:1998. s. 1

Týden, Český směr, Plzeňský kraj a Vždy věrná Plzeň. Mládeži byl určený časopis *Mladá stráž*. Zbývajících osmnáct titulů bylo odborných.¹⁹²

4.2.2 Periodicita, rozsah

Do září roku 1944, kdy vstoupilo v platnost nařízení vydané v rámci totálního válečného nasazení, na jehož základě byla zastavena pondělní vydání denního tisku,¹⁹³ vycházel deník *Nová doba* stejně jako za druhé republiky sedmkrát týdně.

Od úterý do neděle vycházela *Nová doba*, první den v týdnu list nesl titul *Pondělník Nová doba*.

Rozsah deníku se do května 1943 ve všedních dnech (vyjma pondělí) pohyboval mezi čtyřmi a šesti stranami,¹⁹⁴ rozšířené nedělní vydání s řadou příloh mělo stran mnohonásobně více. *Pondělník Nová doba* do svého zastavení vycházel vždy o čtyřech stranách.

Postupná koncentrace materiálu pro válečnou výrobu, již prohrávající Německo v posledních letech války podřizovalo všechny oblasti lidské činnosti, vedla také k eliminaci novinového papíru. V posledním roce války tak byla *Nová doba* stejně jako ostatní dosud nezaniklé deníky tištěna na jediný list papíru. Rozsah nedělního čísla, které v letech 1940 a 1941 vycházelo o šestnácti stranách, klesl na dva listy.

I přesto se *Nová doba* snažila zachovat spektrum informací přinášejících minimálně v předešlém roce 1944, což muselo být zákonitě vykoupeno používáním velmi malého písma.

Na ně si čtenáři mohli postupně zvykat od již zmíněného jara 1943, kdy se rozsah listu ve všední dny ustálil na čtyřech stranách.

Menším písmem byl tehdy psán program rozhlasu a úřední informace v podobě nejrůznějších předpisů a vyhlášek, stále častěji také sport. Především u krátkých zpráv z kraje nebylo ničím neobvyklým, když se z nedostatku místa zprávy umístěné ve

¹⁹² AUTOR NEUVEDEN. *V Plzni vycházelo v r. 1939 celkem 25 časopisů*. Úřední list města Plzně. 1. 3. 1940, č. 5, s. 81

¹⁹³ ČTK. *První nařízení k totálnímu válečnému nasazení v Protektorátu*. *Nová doba*, 18. 8. 1944, s. 1

¹⁹⁴ Od poloviny května 1941 se rozsah úterního a čtvrtečního vydání snížil ze šesti stran na čtyři, od počátku roku 1942 do nástupu Jiřího Kutvirta na post odpovědného redaktora v únoru téhož roku bylo na čtyři strany zredukováno i středeční vydání. Po Kutvirtově převzetí listu vychází středeční *Nová doba* opět v rozsahu šesti stran.

sloupku jako poslední tiskly menším písmem než zprávy „ze stejné kategorie“ umístěné výše.

4.2.3 Cena, distribuce, náklad

Prodejní cena *Nové doby* byla během šesti let nacistické okupace navýšena celkem třikrát.

Roku 1939 čtenáři za jedno číslo deníku vydané od pondělí do soboty o rozsahu čtyř nebo šesti stran zaplatili shodně 30 haléřů, nedělní vydání o dvanácti stranách bylo o 10 haléřů dražší.

Poprvé byla cena deníku upravena v rámci plošného zdražování periodických tiskovin, o jehož potřebě denní tisk informoval již počátkem listopadu, s platností od 1. prosince 1939.¹⁹⁵ Zdražení bylo zdůvodňováno prodejem deníků pod výrobní cenou, který vydavatele listů nutil k dotování nevýdělečných titulů z jiných zdrojů.¹⁹⁶ Podle článku *Stůjte při českém tisku* mělo navýšení cen také podpořit existenci pracovních míst v grafickém průmyslu. Hlavním posláním uvedeného textu je apel na čtenáře, aby i nadále zůstali věrni českému tisku, jehož úkolem je „udržovat národní vědomí, udržovat a pomáhat růst české kultuře a střežit český jazyk.“¹⁹⁷

Na základě této vyhlášky se cena *Nové doby* o rozsahu čtyř stran ustálila na ceně 30 haléřů, vydání se šesti stránkami stálo o deset haléřů více. Cena nedělní *Nové doby* se zvýšila na 80 haléřů, zároveň však byl rozšířen její rozsah na šestnáct stran.

Druhé zvyšování cen českého periodického tisku, které se uskutečnilo s platností od 1. února 1941¹⁹⁸, již deník nijak nevysvětloval. Čtenáři nyní za pondělník o čtyřech stranách zaplatili 50 haléřů, úterní až sobotní vydání o šesti stranách stála 40 haléřů a nedělní vydání o rozsahu šestnáct stran se po zavedení nových cen prodávalo za 1 korunu.

¹⁹⁵ „Od 1. prosince t. r., kdy vyhláška nabývá účinnosti, bude stát v drobném prodeji 1 výtisk deníku při rozsahu do čtyř stran a dvakrát týdně do šesti stran, 30 haléřů. Noviny o šesti stranách (dvakrát týdně o osmi stranách) budou stát 40 haléřů, o deseti stranách 60 haléřů, a list o větším počtu stran než deset, jako jsou nedělní vydání, se bude prodávat za 80 haléřů.“ In: AUTOR NEUVEDEN. *Nové ceny časopisů*. Nová doba, 30. 11. 1939, č. 333, s. 3

¹⁹⁶ AUTOR NEUVEDEN. *K nové úpravě cen novin*. Nová doba, 1. 12. 1939, č. 334, s. 3

¹⁹⁷ AUTOR NEUVEDEN. *Stůjte při českém tisku*. Nová doba, 9. 11. 1939, č. s. 1

¹⁹⁸ „Ceny deníků činí od 1. února 1941 v drobném prodeji za jeden výtisk: při průměrném rozsahu do 6 stran středoevropského formátu 40 hal., do 8 stran 50 h, do 12 stran 70 h, nad 12 stran 1 K Cena pondělníků při rozsahu do 6 stran činí za jeden výtisk 50 h.“ In: AUTOR NEUVEDEN. *Prodejní ceny českého periodického tisku*. Úřední list města Plzně. 15. 2. 1941, s. 66

Naposledy byla *Nová doba* zdražena na konci října 1944, kdy se cena za čtyři strany deníku ve všední den vyšplhala na 50 haléřů. Cena nedělního též čtyřstránkového vydání zůstala nezměněna (1 koruna).

Úměrně se zvyšováním cen časopisů v jednotlivém prodeji rostla i cena předplatného, kterou u *Nové doby* ovlivňoval také způsob distribuce a místo, kam byl list dodáván. V březnu 1939 si bylo možno *Novou dobu* za různé ceny předplatit poštou na venek nebo v Plzni s donáškou, a to buď na měsíc, nebo na čtvrt roku. Pouze na měsíc bylo možné získat předplatné deníku ve filiálkách v Plzni i na venku. Dále existovalo samostatné předplatné jen na čísla nedělní.

V rámci předplatného byla *Nová doba* distribuována i do zahraničí. Před okupací a následně až do září 1939 si bylo podle údajů uvedených v listě možné zajistit předplatné deníku do Jugoslávie, Německa, Francie, Polska, Maďarska a Ameriky. Od září deník uvádí pouze Říši, Jugoslávii a Ameriku.

Podle údajů ČTK se náklad denního vydání *Nové doby* v letech 1939 až 1941 pohyboval mezi 16 800 až 14 300. Konkrétně v březnu 1939 vycházela *Nová doba* nákladem 16 800 výtisků, údaj ze stejného měsíce následujícího roku hovoří o 14 300 výtisků.¹⁹⁹ V prosinci tohoto roku již deník *Nová doba* a *Pondělník Nová doba* vycházel opět nákladem 16 tisíc výtisků a stejně tomu bylo až do září 1941. Nedělní vydání v prosinci 1940 vycházelo nákladem 21 tisíc výtisků, březnový údaj z následujícího roku uvádí náklad 21 400 a červnový opět 21 tisíc. V září 1941 se náklad snížil na 20 400 výtisků.²⁰⁰

4.2.4 Rubriky²⁰¹

S měnícím se rozsahem listu úzce souvisí i množství rubrik v něm obsažených. Nejustálnější podobu co do pravidelnosti zařazování jednotlivých rubrik měl deník *Nová doba* v roce 1940, kdy v součtu všech stran za týden (vyjma *Pondělníku Nová doba*) vycházel celkem na 46 stranách. Podobnou tvář si list zachoval i následujícího roku, a to i

¹⁹⁹ NA, f. PMR, kart. 3290, Náklad denních listů venkovských

²⁰⁰ NA, f. PMR, ka 3290, Náklad denních listů podle ČTK

²⁰¹ Nevztahuje se k *Pondělníku Nová doba*, jehož podoba měla specifické rysy.

přestože v prosinci 1941 deník vycházel v součtu stran za týden (vyjma *Pondělníku Nová doba*) celkem na 38 stranách.

V důsledku velmi omezeného rozsahu listu roku 1945, kdy již deník vycházel na celkem pouhých 14 stranách týdně, se opět výrazně sjednotila podoba listu a rubrik v něm obsažených. V podstatě se jednalo o zachování stavu z konce předešlého roku, kdy celkový rozsah listu za týden činil 24 stran, avšak jednotlivým rubrikám byl nyní vyhrazen menší prostor.

Z hlediska publikování jednotlivých rubrik působí nejroztříštěněji rok 1942, který se snaží udržet rubriky z expanzivních let 1940 a 1941, ale vzhledem k rozsahu listu a pravděpodobně nucenému upřednostňování jiných zpráv se jednotlivé rubriky neobjevují tak často jako v předešlých letech. Postupně dochází k jejich eliminaci a opětovnému ustálení podoby listu, která se přenáší i do následujícího roku.

Během šesti let nacistické okupace se v deníku objevuje celá řada nejrůznějších rubrik. Některé z nich se na stránkách *Nové doby* objevovaly velmi krátce, jiné měly v listu své místo po celé sledované období. Konkrétně se jednalo se o rubriky *Umění a kultura*, *Denní zprávy* a program biografů a rozhlasu. Do srpna 1942 patřila pravá spodní část titulní strany rubrice *Besedy*, jež pokračovala na následující straně, poté ji nahradila rubrika *Pod čarou*, která si svou existenci udržela až do konce sledovaného období.

V rozpětí let 1939 až 1942, po nichž dochází k zániku řady rubrik, se v listě například objevovaly sekce *Zajímavosti ze světa*, *Sociální politika-odborní*, *Národohospodář* či *Spolkové zprávy*.

Svůj prostor měla v listě též soudnička, která v prvních letech okupace vycházela pod hlavičkou *Soudní síň*. Poté co se na nějakou dobu ze stránek *Nové doby* vytratila, se opět téměř denně objevuje roku 1944 pod označením *Plzeňská soudnička*.

Opakovaně též *Nová doba* na svých stránkách přetiskovala zprávy jiných periodik. Hned několik dní po okupaci se objevuje rubrika *Hlasy tisku*, v jejímž rámci jsou nejčastěji uveřejňovány krátké články *Národní práce*, *Českého slova* nebo *Venkova*, objevují se i překlady článků z německého tisku.

Dne 16. dubna 1939 například *Nová doba* přináší zprávu německého listu *Berliner Börsenzeitung*, který se zabývá situací Čechů a jejich chováním v nastalé situaci. „Z

novinářských článků, projevů a rozhovorů vysvětluje, že Češi dnes vidí svou první úlohu v tom, učiniti vše, aby si zachovali svou národní svébytnost. ... Z německé stany bylo již se vším důrazem prohlášeno, že český národ nebude ve svém svérázném životě nikterak omezován. Až budou vypracovány podrobnější ustanovení o Protektorátu, pak pochybnosti, které se ještě dnes vyslovují, potom umlknou. Čechové také poznají, že všechny poplašné signály byly naprosto zbytečné.²⁰²

K přetiskování článků z jiných periodik se deník vrací během let 1941 a 1942 rubrikou *Ohlas událostí v tisku*. V jejím rámci přináší pouze články jiných protektorátních novin.

Původní text některého ze členů redakce se ve zhruba prvních dvou letech okupace často objevuje na titulní straně ve vlevo zalomeném sloupci. Na jaře 1942 se v pravém krajním sloupci ustálil původní nebo přejatý politický komentář. (Více Témata článků a jejich původ).

Značný prostor deník věnoval též beletrii, a to především do roku 1942, který lze co do změn v obsahu listu označit za přelomový. Od března 1939, kdy začínám vývoj deníku sledovat, v *Nové době* téměř každodenně vychází v edici *Románová knihovna* „*Nové doby*“ román na pokračování, který si mohou čtenáři vystříhovat a následně nechat svázat. Takovouto formou například list vydal román Vlasty Váňové *Žili jsme ve starém domě* nebo román Anny Poštolkové *Když si osud zažertuje*.

Kromě románu na pokračování začíná téhož roku vycházet do sloupce zalamovaná četba na pokračování, jíž je častokrát detektivka. Ne vždy je u této četby na rozdíl od románu uveden autor.

Souběžné vydávání dvojí rozličné beletrie na pokračování přetrvalo do jara 1942, kdy vychází poslední část skládacího románu. Do léta téhož roku pokračuje pouze četba zalamovaná do sloupce. Román na pokračování se opět na krátko objevuje roku 1943, avšak již není tištěn oboustranně tak, aby si jej čtenáři mohli nechat svázat. Na podzim 1944 se deník k beletrii znovu vrací, a to v podobě *Naší povídky*.

Své stále místo měla v deníku též soukromá inzerce označovaná jako *Malý oznamovatel*. Samotné komerční reklamě byla zprvu vyhrazena převážně poslední strana

²⁰² AUTOR NEUVEDEN. Bez titulku. *Nová doba*, 16. 4. 1939, č. 106, s. 4

listu, s postupem let se v omezené míře dostává i na vnitřní stránky. Největším zadavatelem inzerce po celou dobu sledovaného období byl výrobce obuvi *Baťa*, jehož poměrně rozsáhlá reklama se objevovala zpravidla na poslední straně listu. Dominovala též reklama plzeňských biografů *Alfa*, *Elektra*, *Astra* a *Lido-Bio*. Na stránkách deníku se v menší míře pravidelně objevovala reklama na náplast *Traumaplast*, čistící přípravek *ATA*, žárovky *Tugsram*, *Bílinskou kyselku*, uzeniny od firmy *ZŘUD* nebo suchary *Ant. Jína*. František Vítek propagoval depilační přípravek *Depilas* a opalovací krém *Peggy*. Především na stránku nedělní rubriky určené ženám *Šťastný domov* umísťovala svou inzerci firma *dr. Oetker*. Kromě výrobků byly též inzerovány nejrůznější služby. Za pravidelného inzerenta lze považovat pojišťovnu *Čechoslavie*, objevovaly se též reklamy plzeňských drobných živnostníků.

K výše zmíněnému obsahu deníku ve všední den se v nedělním rozšířeném vydání, které dosahovalo až 16 stran, přidává řada dalších tematicky vymezených stran a specifických rubrik.

V souvislosti s nařízeným zdražením novin v prosinci 1939 přistoupila *Nová doba* k rozšíření původně dvanáctistránkového nedělního vydání o čtyři strany, čímž vznikl prostor pro nové rubriky. V důsledku tohoto kroku nahradila stranu s označením *Literatura, kultura, rodina* stránka *Kultura, literatura, divadlo*. Novou podobu získal také prostor vyhrazený dětským čtenářům, který do té doby zastupovala rubrika označená jako *Dětské noviny*. Nově vzniklá *Nová Doba dětem* byla tištěna podobně jako román na pokračování tak, aby si ji děti mohly vystřihávat a skládat k sobě. Strana věnovaná ženám, která do té doby vycházela bez označení, nově nesla hlavičku *Šťastný domov*. Rubrika *Pojďte na zahrádku* se již v listopadu změnila na *Domov, dvůr a zahrada*.

K šachové tematice přibyla křížovka a vtipy označené *Vesele do nového týdne*. Nově se objevuje strana *Nedělní čtení a Tělovýchova a sport*.

V prosinci 1941 se snížil rozsah nedělního vydání o dvě strany, což se projevilo zánikem strany *Kultura, literatura, divadlo*. Rubriky *Šťastný domov* a *Tělovýchova a sport* byly eliminovány na polovinu předchozího rozsahu.

Od července 1942, kdy je rozsah nedělního čísla snížen na deset stran, postupně zaniká *Nová doba dětem*, *Čtení na neděli* a *Tělovýchova a sport*. Rubrika *Domov, dvůr a zahrada* byla spolu s křížovkou na krátko přesunuta do *Pondělníku Nová doba*. Články

určené ženám se v nedělním vydání listu i nadále v omezené míře objevují, ale opět bez označení *Šťastný domov*.

Počátkem roku 1944 byl rozsah nedělní *Nové doby* nejprve snížen na osm stran, na základě nařízení v rámci totálního nasazení na stran šest a od podzimu téhož roku až do konce okupace vycházela nedělní čísla již jen o čtyřech stranách, důsledkem čehož zanikly rubrik charakteristické právě pro nedělní vydání.

4.2.5 Grafická úprava a fotografie

Během mnou sledovaného období *Nová doba* několikrát změnila svoji grafickou úpravu. Jednalo se především o způsob členění textu a úpravy v grafickém zpracování názvů rubrik. V důsledku snižování rozsahu listu se výrazně zmenšila velikost používaného písma. Na první pohled patrný posun je znát v množství uveřejňovaných fotografií.

Přestože lze obecně říci, že *Nová doba* nikdy nepřinášela příliš obrazového materiálu, je možné konstatovat, že uveřejňovaných fotografických snímků s postupem let přibývalo.

Především v prvních letech mnou sledovaného období se na stránkách *Nové doby* neobjevovaly téměř žádné fotografie. Stávalo se tak jen velmi sporadicky, otištěnou fotografií byl nejčastěji portrét, který doplňoval článek vzpomínající výročí narození nebo úmrtí významné osobnosti či snímek žijícího jubilanta - státníka. Častěji se fotografie, a to i „zpravodajského“ charakteru, objevovaly v nedělním, rozšířeném vydání.

4.2.6 Témata článků a jejich původ

Tematicky *Nová doba* přinášela domácí politické („oficiální“) zpravodajství, zahraniční, respektive válečné zprávy, informace z oblasti kultury a sportu. Prostor byl též věnován aktuálnímu dění na Plzeňsku.²⁰³ Kromě toho se v listu objevovaly články nutné pro informovanost veřejnosti (nové vyhlášky, nařízení, zatemňovací povinnost, ceny potravin apod.). Po vypuknutí války v září 1939 je patrný rozšiřující se prostor věnovaný zahraničnímu (válečnému) zpravodajství. Každý týden kupříkladu list v článku,

²⁰³ Nelze říci, že by dominovaly zprávy týkající se Plzně. Regionální zpravodajství mělo převážně podobu kratších zpráv, které se vztahovaly k nejrůznějším místům regionu.

který titulkem označoval týden od počátku války, např. *70. týden války*, rekapituloval uplynulých sedm dní bojů.

Zhruba v prvních dvou letech okupace se na titulní straně častěji objevuje ve vlevo zalomeném sloupci text některého ze členů redakce, který je však signován pouze značkou autora. Roku 1939 se nejčastěji jedná o zkratky jk²⁰⁴, nsp, kto a jt. Na tomto místě jsou též uveřejňovány texty z produkce ČTK nebo články jiných autorů, ne vždy jsou však podepsané nebo jejich původ jinak označen. Celými jmény se redaktoři začínají podepisovat koncem roku 1941, a to především pod úvodními komentáři, které se na jaře 1942 ustálily v pravém horním rohu titulní strany.

Do února 1942 se pod texty podepisoval v té době odpovědný redaktor Robert Duchek, poté, co jej na tomto postu nahradil Jiří Kutvirt, je pod texty podepisován on. K němu se na jaře 1942 přidává jméno Jaroslava Vozky a o rok později ve zhruba stejnou dobu jméno Karla Podhajského. Na podzim 1943 se poprvé objevuje smyšlené jméno Kamila Kaliny.²⁰⁵ Na podzim 1944 přibývá v osobě Ctibora Bakaláře další autor redakčních politických úvodníků.

Kromě vlastní produkce redakce *Nové doby* také řadu úvodníků přejímala. Často se na stránkách deníku objevovaly texty aktivistických novinářů Gustava Dörfla²⁰⁶, Vladimíra Ryby²⁰⁷ a dalších. List též publikoval úvodníky z produkce tiskové agentury CEPS²⁰⁸ a PZD²⁰⁹.

²⁰⁴ Pravděpodobně Jaroslav Jelínek. Ve svých memoárech píše o člancích, jejichž byl autorem. V listu jsou pak označeny právě zkratkou jk.

²⁰⁵ NA, f. ASYN, sign. Vozka, Výpověď Emila Živného, metéra v tiskárně Grafika. TÉŽ: SOA Plzeň, sign. Lvs 826/1946, Výslech Jiřího Kutvirta z 18. 1. 1947

²⁰⁶ Šéfredaktor a odpovědný redaktor *Pražského listu*. Po jeho zastavení v dubnu 1943 byl zaměstnán v tiskovém odboru ministerstva lidové osvěty jako šéfredaktor *České korespondence*. In: BLODIGOVÁ, Alexandra (et al.). *Slovník odpovědných redaktorů a šéfredaktorů legálního českého denního tisku v letech 1939 až 1945*. Praha: MATFYZPRESS, 2007. s. 30

²⁰⁷ Po celé období okupace šéfredaktor *Národní práce*. „Svým působením ve funkci šéfredaktora zřejmě řadě lidí pomohl.“ In: BLODIGOVÁ, Alexandra (et al.). *Slovník odpovědných redaktorů a šéfredaktorů legálního českého denního tisku v letech 1939 až 1945*. Praha: MATFYZPRESS, 2007. s. 106

²⁰⁸ Central European Press Service. V letech 1939-1945 tato tisková agentura, jejíž zprávy byly označovány zkratkami Centropres(s) a Ceps, pracovala jako německý zpravodajsko-propagandistický orgán. In: KONČELÍK, Jakub; KÖPPLOVÁ, Barbara; KRYŠPÍNOVÁ, Jitka. *Český tisk pod vládou Wolfganga Wolframa von Wolmara: stenografické zápisky Antonína Fingera z protektorátních tiskových porad 1939-1941*. Praha: Karolinum, 2003. s. 80

²⁰⁹ Prager Zeitungsdienst. Každodenně vydávaná korespondence blížká Úřadu říšského protektora. Vyjadřovala německé stanovisko k českým a světovým událostem. In: KONČELÍK, Jakub; KÖPPLOVÁ, Barbara; KRYŠPÍNOVÁ, Jitka. *Český tisk pod vládou Wolfganga Wolframa von Wolmara: Stenografické zápisky Antonína Fingera z protektorátních tiskových porad 1939-1941*. Praha: Karolinum, 2003. s. 85

Kromě těchto dvou institucí, z jejichž produkce deník otiskoval i další materiály, využívala Nová doba také servis zpravodajské agentury ČTK a otiskovala texty a projevy různých veřejných činitelů.

Zároveň lze deník považovat za jakousi prodlouženou ruku okupantů, jejímž prostřednictvím orgány státní správy v nejrůznějších směrech apelovaly na veřejnost. Například ještě před vyhlášením totálního nasazení a následně během něj deník vyzýval veřejnost ke sběru papíru a apeloval na ni, aby šetřila vodou a uhlím. (Tato nabádání jsou zpracována podobně jako reklama.)

4.2.7 Složení a činnost redakce

Na základě v úvodu kapitoly nastíněného historického vývoje deníku je patrné, že v době, kdy na území českých zemí vstoupila nacistická vojska, měla za sebou *Nová doba* již více než 40 let své existence a opírala se o širokou čtenářskou základnu především z řad dělnictva.

Přestože během šesti let nacistické okupace sám list neprocházel, především při kontinuálním sledování, na první pohled výraznými změnami, nelze totéž říci o situaci v samotné redakci, která však běžnému čtenáři zůstávala skrytá a ze samotného periodika nebylo její složení blíže rozpoznatelné.

Jediným vodítkem o složení redakce mohlo pro čtenáře být v tiráži uvedené jméno odpovědného redaktora a později též podepisované úvodníky, jejichž autory však vždy nebyli redaktori *Nové doby*. Tyto informace jsou však samy o sobě velmi kusé a nelze se na ně ani jednoznačně spoléhat. Kupříkladu jako majitel a vydavatel listu byl v tiráži až do května 1945 uváděn Antonín Remeš²¹⁰, a to i přesto že byl na podzim roku 1939 zatčen a až do konce války vězněn v Buchenwaldu. Od roku 1941 vedl vydavatelství Remešův plnomocník Richard Weinfurter.²¹¹

Při zpracování této části kapitoly věnované *Nové době* jsem vycházela především ze získaných archivních materiálů, které jsou často založeny na výpovědích

²¹⁰ **Antonín Remeš** (1876 Benešov – 1957 Leopoldov) Od roku 1907 poslanec České sociální demokracie v Říšské radě, po roce 1918 poslanec Národního shromáždění ČSR. Roku 1953 odsouzen k 15 letům vězení, v roce 1969 rehabilitován. Roku 1996 získal in memoriam Řád 28. října za celoživotní dílo. In: Knihovna města Plzně – katalog LANius (<http://lanius.kmp.plzen-city.cz>)

²¹¹ SOA Plzeň, Lvs 826/1946, Korespondence Richarda Weinfurtera Komisi pro očistu novinářů v Praze z 26. 6. 1945

zainteresovaných osob a mohou být do určité míry zkreslené jejich subjektivním pohledem či nepřesně zasazené do časového rámce, který se rozchází s jinými dokumenty.

Nejvýznamnějšími mezníky v chodu redakce byla dle mého názoru změna na postu odpovědného redaktora, k níž došlo vždy v souvislosti se zatčením předešlého redaktora zastávajícího tuto funkci. Na základě této teze lze činnost redakce *Nové doby* rozdělit na tři období.

Nejkratším časovým horizontem je vymezena první perioda trvající od počátku okupace v březnu 1939 do září 1939, kdy došlo k zatčení dosavadního odpovědného redaktora Josefa Jirouta. Jeho post zaujal Robert Duchek, který byl z funkce počátkem roku 1942 odvolán. Od té doby až do konce okupace funkci odpovědného redaktora formálně vykonával Jiří Kutvirt.

4.2.7.1 Březen 1939 až září 1939: Josef Jirout a jeho „stará garda“

V souvislosti s okupací Plzně a vyhlášení Protektorátu Čechy a Morava pravděpodobně k žádným výrazným změnám v redakci *Nové doby* nedošlo a byl zachován status quo z období druhé republiky.

„Včera po 10. hodině dostavil se k vydavateli *Nové doby* posl. Remešovi zástupce Německého pracovního úřadu sídlem v Plzni pan Ing. Prokopp a sdělil oficiálně, že velitel říšskoněmeckých vojsk v Plzni generál šl. Waldenfels svoluje, aby *Nová doba* vycházela dále v dosavadním rozsahu.“²¹²

Odpovědným redaktorem i nadále zůstal Josef Jirout²¹³, který list vedl již od roku 1925.²¹⁴ Během své krátké novinářské činnosti po dobu okupace se Jirout nijak výrazně nezkompromitoval psaním pronacisticky orientovaných článků.

²¹² AUTOR NEUVEDEN. „*Nová doba*“ *slouží občanstvu*. *Nová doba*, 16. 3. 1939, č. s. 3

²¹³ **Josef Jirout** (14. 1. 1893 Slepotice u Pardubic - ?) Novinářsky činný od roku 1918, od kdy současně působil jako redaktor listu soc. dem. mládeže *Omladina* a politický redaktor *Nové doby*. Od roku 1924 nebo 1925 odpovědný redaktor *Nové doby*. V září 1939 zatčen a po celou válku vězněn v Buchenwaldu. Po válce odpovědným redaktorem listu *Nový den* (pokračovatel *Nové doby*). Roku 1955 pro protistátní činnost a vědomost o ilegálním výboru soc. demokratické strany odsouzen na 15 let vězení. In: BLODIGOVÁ, Alexandra (et al.). *Slovník odpovědných redaktorů a šéfredaktorů legálního českého denního tisku v letech 1939 až 1945*. Praha: MATFYZPRESS, 2007. s. 56-57; NA, f. ASYN, sig. vyřazení – Jirout Josef, Přihláška do Svazu českých redaktorů

²¹⁴ NA, f. ASYN, sign. vyřazení – Jirout Josef, Přihláška do Svazu českých redaktorů. ALE: Od března 1924 byl odpovědným redaktorem *Nové doby*. In: BLODIGOVÁ, Alexandra (et al.). *Slovník odpovědných*

Ve svém poválečném prohlášení však uvádí, že hned v dubnu 1939 byl nucen se spolu s dalšími českými novináři zúčastnit studijní cesty do Německa, z níž napsal pouze několik „turistických“ črt. „Po čase mě pan ministerský rada (Schmoranz – pozn. autora) telefonoval, že je upozorněn na to, že ‚Nová doba‘ dosud nepřinesla politického článku jako výsledku této cesty a že mě proto důtklivě radí, abych něco napsal a naznačil mě v jakém smyslu.“²¹⁵

Jako úvodníky a politické články podle svých slov otiskoval pouze materiály, které obdržel od Tiskového odboru předsednictva ministerské rady.²¹⁶

V rámci preventivní zatýkací akce na začátku září 1939 byli z redakce *Nové doby* kromě majitele a vydavatele listu Antonína Remeše zatčeni nejméně další tři redaktori.²¹⁷ Kromě Josefa Jirouta se jednalo ještě o Františka Hatinu²¹⁸ a Antonína Nedvěda²¹⁹.

Po zatčení plzeňských redaktorů (i z dalších listů) požádal předseda NSN o intervenci ve prospěch zadržených šéfa tiskového oddělení říšského protektora Gregoryho.²²⁰ I přesto ale zůstala většina zatčených vězněna až do konce války.²²¹

redaktorů a šéfredaktorů legálního českého denního tisku v letech 1939 až 1945. Praha: MATFYZPRESS, 2007. s. 56

²¹⁵ NA, f. ASYN, sign. vyřazení – Jirout Josef, Osobní prohlášení

²¹⁶ Tamtéž.

²¹⁷ Redakce *Nového dne* (nástupce *Nové doby*) po skončení okupace v korespondenci určené pro Svaz českých novinářů jmenovitě uvádí tři zadržené redaktory. In: NA, f. ASYN, kart. 152/4, Dopis redakce *Nového dne* zaslaný Svazu českých novinářů

Jiří Kutvirt uvádí, že v koncentračním táboře byl také Karel Prokeš. Z tohoto údaje však není patrné, kdy byl zatčen. In: SOA Plzeň, Lvs 826/1946, Dopis Svazu českých novinářů z 20. 11. 1945

Jana Wasková v inventáři *Grafika* uvádí, že „v první den války bylo zatčeno najednou pět členů redakce a předseda *Grafiky*.“ In: WASKOVÁ, Eva. „*Grafika*“ tiskařské podniky v Plzni, zapsané spol. s r. o. 1894 – 1953. Plzeň:1998. s. 3

²¹⁸ **František Hatina** (1. 1. 1892 Strašice u Rokycan – 5. 4. 1971 Plzeň) Novinář, politik, sociální demokrat. Vyučil se slévačem, roku 1919 přišel do Plzně, kde nejprve pracoval jako korektor v tiskárně, později byl odpovědným redaktorem sociálnědemokratického časopisu *Týden* a zároveň redaktorem *Nové doby*. Po celou dobu druhé světové války byl internován v koncentračním táboře Buchenwald. Po válce pracoval v deníku *Nový den* (pokračovatel *Nové doby*). Roku 1946 byl zvolen poslancem Národního shromáždění. V únoru 1948 odmítl sloučení s KSČ a odešel do ústraní. V červnu 1953 byl zatčen a po několika měsíční vazbě pro nedostatek důkazů propuštěn. Následně byl roku 1954 nebo 1955 znovu zatčen a odsouzen k 8 letům vězení, ze zdravotních důvodů byl v roce 1959 propuštěn a roku 1968 plně rehabilitován.

In: BLODIGOVÁ, Alexandra (et al.). *Slovník odpovědných redaktorů a šéfredaktorů legálního českého denního tisku v letech 1939 až 1945.* Praha: MATFYZPRESS, 2007. s. 40-41; Knihovna města Plzně – katalog LANius (<http://lanius.kmp.plzen-city.cz>)

²¹⁹ **Antonín Nedvěd** (17. 5. 1895 Domažlice – 8. 3. 1941 Výmar [Německo]) In: Knihovna města Plzně – katalog LANius (<http://lanius.kmp.plzen-city.cz>)

²²⁰ NA, f. ASYN, kart. 111, indent. č. 111/10. Dopis Františku Honzíkovi, předsedovi odbočky Národního svazu novinářů v Plzni.

²²¹ Jirout a Hatina byli téměř šest let internováni v koncentračním táboře Buchenwald, Nedvěd, též poslaný do Buchenwaldu, roku 1940 zemřel. In: NA, f. ASYN, kart. 152/4, Dopis redakce *Nového dne* zaslaný Svazu českých novinářů

4.2.7.2 Zář 1939 až leden 1942: Robert Duchek a tichý vzdor

Vedení redakce se po zatčeném Jiroutovi ujal jeho dosavadní zástupce Robert Duchek²²², který se v tiráži poprvé objevuje 9. září 1939. Do té doby byl jako odpovědný redaktor uváděn nepřítomný Jirout. Změnu odpovědného redaktora oznámila administrace *Nové doby* přípisem ze dne 7. září 1939 Policejnímu ředitelství v Plzni. Stejně oznámení bylo učiněno též Státnímu zastupitelství v Plzni.²²³

Jak se redakce ustálila ke konci roku 1939, napovídá článek *Nové doby*, který v reakci na žádost čtenářky, která se zajímá, kdo konkrétně deník připravuje, přibližuje tehdejší sestavu redakce. Přestože autor textu neuvádí konkrétní jména, lze na základě jím sdělených informací mnohé odvodit.

„Jeden je podepsán na listě ve funkci odpovědného redaktora, druhý pracuje v Praze a posílá nám denně velmi potřebné rukopisy, třetí je podepsán svou značkou pod dopisem a čtvrtý je Pa-, redaktor ‚Týdne‘, který zůstal v redakci od chvíle přechodného onemocnění jednoho ze dvou členů plzeňské redakce. V redakci pracujeme nyní čtyři.“²²⁴

Článek je signován značkou J. Kt., pod níž se dle mé hypotézy skrývá Jiří Kutvirt, který v deníku pracoval od roku 1925.²²⁵

Jednoznačně daná je identita odpovědného redaktora Roberta Duchka, jehož jméno bylo uváděno v tiráži listu.

Redaktorem pracujícím v Praze byl na základě informací uvedených v jeho memoárech Jaroslav Jelínek, který o prvních měsících okupace a činnosti cenzorů během nich píše: „Já jako redaktor *Nové doby* jsem s redakčními cenzory neměl co dělat, poněvadž jsem byl v Praze.“²²⁶ V jiné části pamětí stojí: „Já sám jsem se zařadil v *Nové době* na činnost ‚literárně-historickou‘. ... Tak vznikla celá řada příležitostných článků, zvláště v prvním pololetí roku 1940.“²²⁷

²²² **Robert Duchek** (18. 4. 1890 Plzeň - ?) In: NA, f. ASYN, kart. 6, sign. Duchek Robert. Osobní prohlášení

²²³ SOA, f. Státní zastupitelství, ka 148, Dopis Policejního ředitelství v Plzni adresovaný Robertu Duchkovi 16. 9. 1939

²²⁴ J. Kt. *Dopis redakci a odpověď čtenářce*. *Nová doba*. 9. 1. 1940, č. 8, s. 2

²²⁵ BLODIGOVÁ, Alexandra (et al.). *Slovník odpovědných redaktorů a šéfredaktorů legálního českého denního tisku v letech 1939 až 1945*. Praha: MATFYZPRESS, 2007. s. 73. Též: NA, f. ASYN, sign. vyřazení – Jiří Kutvirt, Příhláška do Svazu českých novinářů

²²⁶ JELÍNEK, Jaroslav. *Politické ústředí domácího odboje: Vzpomínky a poznámky novináře*. Praha: Kvasnička a Hampl, 1947. s. 73. Též: „Od r. 1928 jsem byl zaměstnán jako pražský redaktor v *Nové době* v Plzni.“ In: NA, f. ASYN, kart. členská evidence zemřelých; Jelínek Jaroslav 1882. Osobní prohlášení

²²⁷ JELÍNEK, Jaroslav. *Politické ústředí domácího odboje: Vzpomínky a poznámky novináře*. Praha: Kvasnička a Hampl, 1947. s. 54

Nejméně podložená je identita posledního redaktora, jež je podepřena pouze domněnkami odvozenými na základě nepřímých faktů. Čtvrtým členem redakce se zkratkou Pa- by mohl být Jaroslav Paichl. Nasvědčuje tomu nejen možná autorova značka, ale i skutečnost, že Jiří Paichl byl v té době odpovědným redaktorem plzeňského časopisu *Týden*.²²⁸ Naopak v rozporu je tato domněnka s informací, že redaktorem *Nové doby* byl až od dubna 1940.²²⁹ Vzhledem k administrativním nesrovnalostem však nelze ani tento údaj považovat za jednoznačně závazný.

Bez ohledu na to, kdy Paichl do redakce *Nové doby* nastoupil, práci redaktora příliš dlouho nevykonával. „Od 1. 7. 1940 pracoval jako úředník plzeňské tiskárny Nová doba.“²³⁰

Na vydávání deníku se kromě stálých členů redakce značnou měrou podílela i řada spolupracovníků, kteří spravovali především nedělní rubriky. Externí spolupracovníci byli také například autory besed nebo sportovního zpravodajství.

Informace provinčního charakteru obstarávali dopisovatelé. „V četných městech i malých obcích máme své dopisovatele, kteří nás informují o tamních událostech všeho druhu. Z venkova nám píší dělníci, učitelé, úředníci, ředitel spořitelny, železničář, tajemník Národního souručenství, obchodník a typograf.“²³¹

V listu se tak jejich zásluhou objevovaly zprávy z Domažlicka, Kdynska, Klatovska, Podbrdsko, Rokycanska a Příbramska.

Roku 1940 nebo 1941 do *Nové doby* nastoupil jako soudnickář Stanislav Oliverius.²³²

²²⁸ BLODIGOVÁ, Alexandra (et al.). *Slovník odpovědných redaktorů a šéfredaktorů legálního českého denního tisku v letech 1939 až 1945*. Praha: MATFYZPRESS, 2007. s. 93

²²⁹ BLODIGOVÁ, Alexandra (et al.). *Slovník odpovědných redaktorů a šéfredaktorů legálního českého denního tisku v letech 1939 až 1945*. Praha: MATFYZPRESS, 2007. s. 93

²³⁰ Tamtéž. s. 93

²³¹ J. Kt. *Dopis redakci a odpověď čtenářce*. Nová doba. 9. 1. 1940, č. 8, s. 2

²³² V dotazníku Oliverius uvádí, že v Nové době pracoval v letech 1940-1943. Jeho předchozím působištěm do roku 1940 byl týdeník *Stráž Podbrdsko*. V osobním prohlášení však uvádí, že v letech 1940 a 1941 pracoval v plzeňské filiálce *Národní práce*, z níž pak v říjnu 1941 odešel do *Nové doby*. Oboje: NA, f. ASYN, sign. Vyřazení – Oliverius Stan. Stanislav Oliverius (23. 6. 1908 Bílina - ?) V letech 1945-1948 pracoval v deníku Pravda. Od roku 1949 byl členem krajské redakce *Zemědělských novin* v Plzni. In: NA, f. ASYN, sign. Vyřazení – Oliverius Stan. Dotazník

V létě 1941 byla *Nová doba* téměř na měsíc zastavena. Její 191. číslo vyšlo zcela pravidelně 11. července 1941, následující 192. číslo až 9. srpna. Tehdejšímu čtenáři se v listě žádného vysvětlení nedostalo. Jelínek ve svých pamětech uvádí, že list byl zastaven kvůli jeho článku. „Tenkrát jsem vůbec nezamýšlel nic, když jsem v nějaké noticce napsal, že ‚nám schází vepřová‘.“²³³ Duchek jako odpovědný redaktor byl potrestán pokutou ve výši 5000 korun.²³⁴

Jelínek k tomu dále ve svých memoárech píše, že on byl kvůli závadnému textu „vyloučen z novinářského stavu na věčné časy“.²³⁵

V rozporu s tvrzením, že by mu výkon novinářské profese byl zakázán bezprostředně po zastavení listu, jsou opakovaně uváděné údaje, podle nichž v *Nové době* setrval až do roku 1942, kdy byl na příkaz německého tiskového úřadu zbaven redaktorství.²³⁶ Jisté je, že na jaře 1942 již členem redakce nebyl.²³⁷

Duchek podle svých slov psal v duchu nacistické propagandy jen velmi zřídka, a to v důsledku stálého tlaku, který na něho byl v tomto směru činěn na tiskových konferencích. Těmito „ústupky“ nechtěl způsobit trvalé zastavení listu.

K tomu sice nedošlo, avšak v lednu 1942 byl Duchek pro nedbání pokynů z funkce odpovědného redaktora suspendován a zároveň byl mu vydán zákaz vykonávat novinářské povolání.²³⁸

4.2.7.3 Leden 1942 - květen 1945: Jiří Kutvirt a nucená loajalita

Na Duchkovo místo byl dosazen stávající redaktor *Nové doby* Jiří Kutvirt²³⁹, jehož jméno se v tiráži listu poprvé objevuje 17. února 1942, tedy ve stejný den, kdy se vedení NSN ujal Vladimír Krychtalek.

²³³ JELÍNEK, Jaroslav. *Politické ústředí domácího odboje: Vzpomínky a poznámky novináře*. Praha: Kvasnička a Hampl, 1947. 165

²³⁴ NA, f. ASYN, kart. 6, sign. Duchek Robert. Osobní prohlášení

²³⁵ JELÍNEK, Jaroslav. *Politické ústředí domácího odboje: Vzpomínky a poznámky novináře*. Praha: Kvasnička a Hampl, 1947. s. 165

²³⁶ NA, f. ASYN, kart. 152, svazek 152/2, Seznam padlých novinářů. Též NA, f. ASYN, ka: členská evidence zemědělců, Jelínek Jaroslav 1882, Osobní prohlášení

²³⁷ V dubnu 1942 do *Nové doby* nastoupil Jaroslav Vozka, který se v dopisu Očistné komisi při Svazu českých novinářů zmiňuje, že list dosud vedl jen Jiří Kutvirt s redaktorem Oliveriusem. In: NA, f. ASYN, sign. Vozka

²³⁸ NA, f. ASYN, ka rt. 6, sign. Duchek Robert, Členská přihláška do Svazu československých novinářů

²³⁹ **Jiří Kutvirt** (15. 3. 1900 Borohrádek, okres Rychnov - ?) In: SOA Plzeň, sign. Lvs 826/1946, Výslech Jiřího Kutvirta z 18. 1. 1947

Zajímavé je, že o den později je Kutvirt uveden jako šéfredaktor novin a Duchek jako jejich odpovědný redaktor. Následujícího dne je v tiráži na postu odpovědného redaktora opět zaznamenán pouze Kutvirt. Tento stav setrval až do konce okupace.

Poslední mnou vymezené období deníku je nejkomplicovanější, a to nejen v důsledku zostřeného tlaku na pronacistické směřování listu ovlivněné nejen ostřejší politikou okupantů, ale také „nástupem totalitní praxe centralizovaného řízení tisku opírající se vedle zstrašovací a likvidačních praktik také o cílevědomé využívání kolaborace“²⁴⁰.

Po Duchkově odvolání z funkce odpovědného redaktora dochází ve vedení listu k zásadním změnám. Na jaře 1942 byla *Nová doba* jako dělnický list přeřazena do koncernu Národní odborové ústředny zaměstnanecké v Praze, kterou spravoval zmocněnec říšského protektora pro odborové organizace, a jako politický dozor byl do *Nové doby* dosazen šéfredaktor *Národní práce* Vladimír Ryba.²⁴¹ Na jeho popud do redakce v dubnu 1942 přichází Jaroslav Vozka.

Svou roli zde podle Vozkových výpovědí hrály především ekonomické zájmy. „O Novou dobu měl tehdy zájem NOÚZ, poněvadž šlo o podnik rentabilní, který byl ohrožen sesazením šéfredaktora Duchka. ... Předpokládalo se, že tiskový odbor předsednictva min. rady svolí k tomu, aby NOÚZ převzal vydávání *Nové doby*, která by byla zastavena a místo toho by vycházela Plzeňská národní práce, která by bývala řízena z Prahy a v Plzni by se obstarávala jen dvoustránková regionální a místní mutace. Řízením této filiální redakce jsem měl být pověřen.“²⁴²

O tom, že *Nové době* hrozilo zastavení, píše ve svém udavačském dopise i novinář Karel Kučera.²⁴³ V konfrontaci s prohlášeními Jaroslava Vozky a dalšími materiály jeví se Kučerovy výpovědi, především co se týká otázky chování jednotlivých redaktorů, jako zkreslené, přesto je však lze především z faktografického hlediska brát do určité míry v potaz.

²⁴⁰ BLODIGOVÁ, Alexandra (et al.). *Slovník odpovědných redaktorů a šéfredaktorů legálního českého denního tisku v letech 1939 až 1945*. Praha: MATFYZPRESS, 2007. s. 5

²⁴¹ SOA Plzeň, Lvs 826/1946, Výslech Jiřího Kutvirta ze dne 18. 1. 1947

²⁴² NA, f. ASYN, sign. Vozka. Dopis Očistné komisi při Svazu českých novinářů z 2.12. 1945

²⁴³ Bývalý redaktor Karel Kučera podal u některých úřadů udání na Jaroslava Vozku v souvislosti s jeho aktivistickou činností během okupace. Vozka na Kučera podal trestní oznámení pro urážku na cti. In: NA, f. ASYN, sign. Vozka, Dopis ministru vnitra Václavu Noskovi z 3. 12. 1945. Podle Vozky se z Kučerovy strany jedná o mstu, za to že nebyl přijat do redakce *Práce*. In: NA, f. ASYN, sign. Vozka. Dopis Očistné komisi při Svazu českých novinářů z 2.12. 1945

„V únoru 1942 hrozilo Nové době, že bude zastavena, neboť něm. tis. úřady jí vytýkaly nedostatek aktivistického postoje. Zástupce vydavatelstva listu dr. Weinfurter jednal proto se šéfred. Rybou o záchraně listu a žádal jej, aby dodal Nové době nějakého šéfredaktora, s nímž by byly něm. úřady spokojeny.“²⁴⁴

Také Weinfurter potvrzuje, že německé tiskové úřady měly vůči dosavadnímu vedení listu výhrady. „Počátkem března 1942 vznesly německé tiskové úřady námitky proti dosavadnímu vedení listu, vytýkajíce, že list není veden v jasném a nekompromisním duchu říšské myšlenky a hrozíce jeho zastavením. Současně nařídili suspenzi vedoucího a zodpovědného redaktora Roberta Duchka a vynutily jeho propuštění. Ustavil jsem vedoucím redaktorem Jiřího Kutvirta jako posledního z původních členů redakce. K jeho schválení nedošlo ... a přitom bylo naznačeno, že Jiří Kutvirt nemůže být šéfredaktorem ustanoven, protože nemá dostatečného politického rozhledu ani potřebné aktivistické linie.“²⁴⁵

Vozka sám o sobě tvrdí, že byl zástupcem vězněného vydavatele Antonína Remeše a staral se o hospodářskou správu listu a zároveň vedl kulturní a beletristickou část *Nové doby*.²⁴⁶ V politické části listu začal podle svých slov s Kutvirtem spolupracovat až z Rybova pověření během heydrichiády. Poprvé se Vozkův politický úvodník v listě objevuje v květnu 1942.

Jiné prameny hovoří o tom, že Vozka v *Nové době* působil jako šéfredaktor.²⁴⁷ Sám Kutvirt k tomu uvádí: „Ježto dle vyjádření Ryby jsem nebyl dosti politicky vzdělán a neměl aktivistický postoj, stal se proto šéfredaktorem Jaroslav Vozka, a já, ač jsem byl zodpovědným redaktorem, měl jsem pouze dohled na věci technické a organizační.“²⁴⁸ Toto Kutvirtovo tvrzení je však v jistém rozporu s jeho autorstvím politických úvodníků.

V říjnu 1942 byl Vozka zatčen a deset týdnů vězněn v pražské pankrácké věznici, kde byl vyšetřován pro své styky s ilegálními skupinami a londýnskou emigrací. Po

²⁴⁴ NA, f. ASYN, signatura Vozka. Udání Jaroslava Vozky Karlem Kučerou

²⁴⁵ SOA Plzeň, Lvs 826/1946, Korespondence Richarda Weinfurtera Komisi pro očistu novinářů v Praze z 26. 6. 1945

²⁴⁶ NA, f. ASYN, sign. Vozka, Osobní prohlášení

²⁴⁷ ASYN, sig: vyřazení – Kutvirt Jiří. Kutvirtův dopis Svazu českých novinářů v Praze. Též BLODIGOVÁ, Alexandra (et al.). *Slovník odpovědných redaktorů a šéfredaktorů legálního českého denního tisku v letech 1939 až 1945*. Praha: MATFYZPRESS, 2007. s. 131

²⁴⁸ SOA, sign. Lvs 826/1946. Korespondence Richarda Weinfurtera Komisi pro očistu novinářů v Praze z 26. 6. 1945

propuštění se vrátil na svůj post v *Nové době*, kde se podle svých slov snažil zabránit tomu, aby deník převzala NÚOZ.²⁴⁹

Pravděpodobně na přelomu let 1942 a 1943 do redakce *Nové doby* nastoupil Karel Podhajský.²⁵⁰ „První rok jsem vykonával činnost nočního technického redaktora a pro zbývající období půl druhého roku jsem vedle toho převzal obor místního denního zpravodajství.“²⁵¹

Po odvolání Duchka zůstal Kutvirt v redakci jediným jejím předválečným členem. Podle prohlášení Josefa Jiráska²⁵² se Kutvirt zdráhal vedení redakce převzít. „Vzpíral se jí (funkci odpovědného redaktora – pozn. autora) osobními intervencemi u příslušných míst v Praze a nátlaku na něj činěnému podlehl proto, že nebylo v listě za něho už náhrady a že také snad chtěl zabránit, aby do listu nebyl dosazen skutečný aktivista, který by do činnosti kolaborantské zatáhl ještě další slabé a závislé jednotlivce.“²⁵³

Nejen podle výpovědi zástupce vydavatele Weinfurtera pokusil se Kutvirt několikrát vzdát funkce odpovědného redaktora a z redakce odejít. Roku 1944 údajně předstíral nervovou chorobu, která mu mohla být díky jeho kontaktům oficiálně potvrzena. Byl však upozorněn, že by se o jeho náhlou změnu stavu mohlo zajímat gestapo, a tak od svého záměru upustil.²⁵⁴

Neučinil tak prý proto, že by svým odchodem upozornil na *Novou dobu*, která byla tou dobou fakticky bez vydavatele, úřady, čímž by ohrozil její existenci. Zastavení listu by neznamenal jen ztrátu zaměstnání pro redaktory, pracovníky administrace a tiskárny a jejich možné pracovní nasazení v říši, ale také konec vyplácení plných platů rodinám internovaných redaktorů.²⁵⁵

Sám Kutvirt dále uvádí, že záměrně nesložil povinnou zkoušku z němčiny v naději, že bude místa odpovědného redaktora zbaven.²⁵⁶

²⁴⁹ NA, f. ASYN, sign. Vozka, Osobní prohlášení

²⁵⁰ V přihlášce do Svazu českých novinářů uvádí, že do redakce nastoupil roku 1942, v přihlášce do Svazu českých redaktorů uvádí datum 1. 1. 1943. In: NA, f. ASYN, sign. Podhajský Karel Karel Podhajský (6. 6. 1913 Hradec Králové - ?) Od roku 1945 redaktorem práce. Tamtéž

²⁵¹ NA, f. ASYN, sign. Podhajský Karel, Osobní prohlášení

²⁵² Náměstek přednosty VII. odboru Ústřední sociální pojišťovny v Praze XVI.

²⁵³ NA, f. ASYN, sign. vyřazení – Kutvirt Jiří, Prohlášení ve věci Jiřího Kutvirta, redaktora *Nové doby* v Plzni

²⁵⁴ SOA Plzeň, Lvs 826/1946, Korespondence Richarda Weinfurtera Komisi pro očistu novinářů v Praze z 26. 6. 1945

²⁵⁵ Tamtéž.

²⁵⁶ SOA Plzeň, Lvs 826/1946, Korespondence Jiřího Kutvirta Svazu českých novinářů z 20. 11. 1945

Nejen Kutvirtova výpověď, ale též Oliveriusovo prohlášení a i Kučerův udavačský dopis se shodují v tom, že aktivistické články byl Kutvirt přinucen psát dozorčími tiskovými orgány, což činil tak, že „ze zaslané korespondence tiskového odboru koncipoval úvodníky, při čemž celé pasáže zmíněných článků doslova přebíral ze zaslaného materiálu.“²⁵⁷

Podobně postupovali i všichni ostatní členové redakce, kteří se postupně byli nuceni zapojit do psaní politických úvodníků.

Do jaké míry činili Vozka nebo Kutvirt na ostatní členy redakce nátlak, aby se podíleli na psaní aktivistických úvodníků, nelze dnes s jistotou říci. Výpovědi jednotlivých redaktorů totiž do značné míry ovlivňují jejich vzájemné sympatie a míra osobního vztahu, který mezi s sebou navázali.

Částečný pohled zvenčí mohou zprostředkovat výpovědi zaměstnanců tiskařského závodu Grafika, o něž po skončení okupace v souvislosti s redaktory Vozkou a Podhajským žádala Závodní rada práce Škodových závodů. Nejpodrobnější je výpověď metéra Emila Živného, který v úvodu svého vyjádření uvádí, že se s redaktory Vozkou a Podhajským důvěrně nestýkal. Svě závěry učinil na základě náhodně vyslechnutých rozhovorů v redakci a informací od Kutvirta a Oliveriusa.

Živný vztah mezi jednotlivými členy redakce charakterizoval následovně: „Mezi Vozkou a Kutvirtem přátelský, mezi Podhajským a Kutvirtem stále napjatý, mezi Oliveriusem a Vozkou vlašný, mezi Oliveriusem a Podhajským nepřátelský, mezi Vozkou a Podhajským velmi přátelský.“²⁵⁸

Dle mého soudu byla v redakci *Nové doby* práce na politických úvodnicích založena na myšlence jakési kolektivní viny. Do určité míry o tom svědčí Kutvirtův přípis adresovaný Oliveriusovi.

„Na konferenci v pondělí bylo žádáno také jménem něm. st. ministra, aby v tisku bylo předem rozhodně čeleno propagandě emigrace kolem cesty Beneše. Napsal jsem již tři články, kol. Vozka dva, kol. Podhajský také dva a proto Tě žádám, abys napsal také

²⁵⁷ NA, f. ASYN, sign. vyřazení – Kutvirt Jiří, Oliveriusův dopis Krajské odborové radě v Plzni. Též: Tamtéž. Příhláška do Svazu českých novinářů. Nebo NA, f. ASYN, signatura Vozka. Udání Jaroslava Vozky Karlem Kučerou

²⁵⁸ NA, f. ASYN. sign. Vozka, Výpověď Emila Živného, metéra v tiskárně Grafika

alespoň jeden. V případě neuposlechnutí přičti důsledky sám sobě.²⁵⁹ Oliverius uvádí, že jej k psaní loajálních úvodníků nutil také Vozka.

Zřejmě proto, že se Oliverius k psaní politických textů neuvolil, byl v červenci 1944 z příkazu Emanuela Moravce propuštěn a totálně nasazen do Škodových závodů.²⁶⁰ „Všeobecně se tehdy ... soudilo, že to byla Vozkova práce.“²⁶¹

I pře veškerý Oliveriusův odpor se jeho jméno pod úvodníkem minimálně jednou objevilo.²⁶²

Josef Šidák ve svých pamětech píše, že se mu Oliverius jednou svěřil s tím, že šéfredaktor nechal pod jeho jménem vysázet kolaborantský úvodník, který však zásluhou tiskárenského sazeče a metéra s Oliveriusovým jménem nevyšel.

„Metér pustil článek do stránky, když po kontrole technického redaktora vyrýpl z rotačního válce Oliveriusovo jméno nad článkem, který byl pak pro jistotu ještě znovu vysázen a odlit, aby nevyšlo najevo, že jméno bylo odstraněno na odlitku. Že chybělo jméno – to se mohlo stát, to byl sazečský šotek, lapsus, jaké se vyskytují v tiskárnách často.“²⁶³

Podhajský ve svém prohlášení tvrdí, že na příkaz Kutvirta zpracovával úřední materiál dodávaný ČTK a korespondencemi. Činil prý tak ze strachu, protože Kutvirt udržoval styky s agentem gestapa. Odpovědný redaktor prý také takto zpracovaný text několikrát upravil a přepracovaný jej s Podhajského značkou umístil jako úvodník.²⁶⁴

Psaní politických úvodníků, za něž byli redaktoři zvlášť honorováni, se věnovali zbývající členové redakce Kutvirt, Vozka a Podhajský. Kromě jejich jmen se pod loajálními texty od října 1943 objevuje ještě pseudonym Kamil Kalina. Podle metéra Živného se jednalo o redakční pseudonym, pod nějž „snášeli obyčejně věci

²⁵⁹ NA, f. ASYN, sign. vyřazen – Oliverius Stan., Osobní prohlášení

²⁶⁰ NA, f. ASYN. sign. vyřazení – Kutvirt Jiří, Oliveriusův dopis Krajské odborové radě v Plzni ALE: V redakci Nové doby pracoval do září 1944. In: NA, f. ASYN, sign. Vyřazen – Oliverius Stan., Osobní prohlášení. V redakci Nové doby pracoval v letech 1940-1943. In: NA, f. ASYN, sign. Vyřazení – Oliverius Stan., Dotazník

²⁶¹ NA, f. ASYN. sign. Vozka, Výpověď Emila Živného, metéra v tiskárně Grafika

²⁶² OLIVERIUS, Stanislav. *Ze starých oděvů a tkanin nové pracovní oděvy dělníkům*. Nová doba, 13. 10. 1942, č. 282, s. 1-2

²⁶³ ŠIDÁK, Josef. Velikáni našich dějin: Vzpomínky na 18 let práce v redakci Lidových novin v Unžhorodě a Plzni. NA, f. ASYN, kart. 1250, s. 189

²⁶⁴ NA, f. ASYN, sign. Podhajský Karel, Osobní prohlášení.

šťavnatější“.²⁶⁵ Později byl v Plzni tento pseudonym připisován Kutvirtovi,²⁶⁶ Kučera jej přisuzuje Vozkovi.²⁶⁷

Ctibor Bakalář stejně jako Kutvirt uvádí, že „Kamil Kalina byla t. zv. technická značka politických redaktorů Nové doby.“²⁶⁸ Pokračuje však tvrzením, že pokud ví, používal ji pouze Kutvirt. „Bylo to v případech, kdy musel napsat podle pokynů nějaký článek, který byl svým obsahem pro českého novináře již téměř nesnesitelný. Byly to totiž takové články, kde český novinář byl nucen zpracovávat materiál týkající se obvykle záležitostí české emigrace anebo delikátních věcí spojenců.“²⁶⁹

Pod jménem Kamila Kaliny například vyšel roku 1944 článek o válce mezi Spojenými státy a Japonskem, který začíná větou: „Roosevelt provokoval Japonsko tak dlouho, až vstoupilo na svou obranu.“²⁷⁰

Ctibor Bakalář přešel do redakce *Nové doby* po zastavení druhého plzeňského deníku *Český deník* v srpnu 1944 a jeho jméno se též v listě objevuje pod úvodníky. Kutvirt k Bakalářovi říká, že byl redakci vnucen německým tiskovým odborem.²⁷¹ Karel Kučera ve svém udání uvádí, že po zastavení *Českého deníku* Bakalář osobně požádal vedoucího skupiny tisk v Praze, aby mohl „pokračovat v aktivistické novinářské činnosti“.²⁷²

Ráno 5. května 1945 vychází poslední číslo *Nové doby*. Během dne se správy města ujímá Národní revoluční výbor a redakce deníku připravuje revoluční vydání listu, který vychází následujícího dne ještě před příchodem americké armády pod názvem *Nová svoboda*.

²⁶⁵ NA, f. ASYN, sign. Vozka, Výpověď Emila Živného, metéra v tiskárně Grafika

²⁶⁶ Tamtéž.

²⁶⁷ NA, f. ASYN, signatura Vozka. Udání Jaroslava Vozky Karlem Kučerou

²⁶⁸ SOA Plzeň, sign. Lvs 826/1946, Výpověď Ctibora Bakaláře z 22. 5. 1946. Též: Tamtéž. Výslech Jiřího Kutvirta z 18. 1. 1947

²⁶⁹ SOA Plzeň, sign. Lvs 826/1946, Výpověď Ctibora Bakaláře z 22. 5. 1946

²⁷⁰ KALINA, Kamil. *Pozadí Rooseveltova štvání*. Nová doba, 3. 2. 1944, č. 33, s. 1

²⁷¹ SOA Plzeň, sign. Lvs 826/1946, Výslech Jiřího Kutvirta z 18. 1. 1947

²⁷² NA, f. ASYN, signatura Vozka. Udání Jaroslava Vozky Karlem Kučerou

4.2.7.4 Redaktoři Nové doby a jejich ilegální činnost

K dokreslení situace, která se sice přímo neodráží v podobě listu, avšak souvisí s postoji jednotlivých redaktorů, považují za vhodné zmínit se též o ilegální a odbojové činnosti některých z nich.

Jaroslav Jelínek byl od začátku války činný v odbojovém hnutí Politické ústředí, o jehož činnosti blíže pojednává ve své vzpomínkové knize *Politické ústředí domácího odboje: Vzpomínky a poznámky novináře*. V poválečném prohlášení uvedl: „Pokud jde o hnutí odboje, budiž mi dovoleno říci, že zásadně nepokládám za důležité a často ani za potřebné zdůrazňovat spolupráci jednotlivců v odboji. Bylo to hnutí kolektivní. Proto se zdržuji psát o své činnosti v tomto směru.“²⁷³ Spolupracoval například s šéfem tiskového odboru Zdeňkem Schmoranzem. Dne 24. 3. 1945 byl Jelínek zatčen a do 5. 5. 1945 vězněn na Pankráci, odkud se vrátil nervově a fyzicky úplně vyčerpán a 20. 1. 1946 zemřel.²⁷⁴

Robert Duchek se podle svých slov odbojového hnutí účastnil od zatčení rukojmích v září 1939. Nejprve podporováním rodin internovaných, poté sdělováním informací o Škodovce a dráze a spoluprací při hledání vhodného místa na umístění vysílačky. Po prozrazení byl v srpnu 1942 zatčen a v Drážďanech odsouzen na pět let káznice.²⁷⁵

Jaroslav Vozka již před vypuknutím války spolupracoval se skupinou ministra Nečase. Po jeho odchodu do emigrace zprostředkovával s Nečasovými následovníky kontakty se zahraničím. Zároveň podporoval rodiny uvězněných a popravených novinářů. Účastnil se přípravných prací na vydávání revolučního tisku.²⁷⁶

4.3 „Nová doba“ po osvobození

Nová doba společně s dalšími deseti deníky vydávanými na území protektorátu unikla masovému zastavování periodik a vycházela po celé období okupace. Podle

²⁷³ NA, ASYN, kart. členská evidence zemřelých, sign. Jaroslav Jelínek 1882, Osobní prohlášení

²⁷⁴ NA, f. ASYN, kart. 152, sv. 152/2. Seznam padlých novinářů.

²⁷⁵ NA, f. ASYN, kart. 6, sign. Duchek Robert. Osobní prohlášení

²⁷⁶ NA, f. ASYN, sign. Vozka, Osobní prohlášení

Fabiana však byl její název příliš zprofanován, a tak vydávání listu pokračuje pod názvem Nový den.²⁷⁷

4.3.1 Nový den

Pokračovatelem *Nové doby* se stal deník s názvem *Nový den* a podtitulem *Deník československé sociálně demokratické strany dělnické* (později *Deník československé sociální demokracie*), v jehož redakci se opět sešli předváleční redaktoři *Nové doby*.

Šéfredaktorem listu, jehož první číslo vyšlo 16. května 1945, se stal Josef Jirout, funkci odpovědného redaktora zastával František Hatina.

Během květnových revolučních dnů redakci opustili Jaroslav Vozka, Karel Podhajský a Ctibor Bakalář.²⁷⁸

V únoru 1948 byl list „pro štvání proti lidové demokracii zastaven akčním výborem Národní fronty“.²⁷⁹

Od 27. 2. 1948 do června téhož roku, kdy bylo vydávání deníku zastaveno, vycházel pod názvem *Den*.²⁸⁰

4.3.2 Jiří Kutvirt před mimořádným lidovým soudem

Dne 10. května 1945 byl Jiří Kutvirt pro podezření z aktivistické činnosti zatčen²⁸¹ a do 25. srpna držen ve vazbě,²⁸² aniž by byl vyslýchán. Mezitím byl z rozhodnutí očištné komise Svazu českých novinářů vyloučen z novinářské organizace a byla mu zakázána další novinářská činnost. Ani očištná komise však neshledala důvody, proč by měl být odevzdán lidovému soudu a držen ve vazbě. „Komise pro očištění novinářského stavu vyšetřila případ Jiřího Kutvirta a rozhodla, že i když není možno, aby

²⁷⁷ FABIAN, František. *Bibliografie časopisů Západočeského kraje*. Plzeň: Krajské nakladatelství, 1961. s. 86

²⁷⁸ AUTOR NEUVEDEN. Bez titulku. *Nová svoboda*, 6. 5. 1945, č. 1, s. 3

²⁷⁹ FABIAN, František. *Bibliografie časopisů Západočeského kraje*. Plzeň: Krajské nakladatelství, 1961. s. 86

²⁸⁰ MARTINOVSKÝ, Ivan (et al.). *Dějiny Plzně v datech: od prvních stop osídlení až po současnost*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2004. s. 159

²⁸¹ SOA Plzeň, sign. Lvs 826/1946, Oznámení o zatčené – zadržené osobě, Těž. Tamtéž. Kutvirtův dopis Očištné komisi Svazu českých novinářů z 20. 11. 1945

²⁸² SOA Plzeň, sign. Lvs 826/1946, Potvrzení policejního ředitelství v Plzni o pobytu ve vazbě. Těž Kutvirtův dopis Očištné komisi Svazu českých novinářů z 20. 11. 1945

dále byl novinářsky činný, není důvodu, aby byl předkládán národnímu nebo lidovému soudu. Proto nemáme námitek proti tomu, aby byl propuštěn z vazby.“²⁸³

Podobně se za Kutvirtovo vyšetřování na svobodě přimlouval i důvěrník deníku *Nový den* František Hatina. „Bývalý redaktor ‚Nové doby‘ Jiří Kutvirt nebyl pojat do žádného z dosud vydaných seznamů provinivších se redaktorů na národní a stavovské cti. Není-li proti němu mimo novinářskou činnost za války žádných jiných vážných obvinění, mám za to, že by nebylo žádných námitek, aby byl vyšetřován na svobodě.“²⁸⁴

Ve prospěch Jiřího Kutvirta svědčila řada osob z jeho okolí. Například bývalý redakční kolega Jaroslav Vozka a hudební referent *Nové doby* Jan Bartovský, spisovatelka Marie Majerová či ředitel ČTK Miloš Novotný. Kutvirtova manželka Julie napsala na obhajobu svého muže celou řadu dopisů, v nichž ospravedlňovala jeho počínání. „Když i šéfredaktora Duchka jsme ztratili, spadla úloha odpověd. redaktora na mého muže. Působilo to naň drtivě. Obětoval listu a dělnic. podniku své dobré jméno a musil pracovati proti svému nejvnitřnějšímu přesvědčení. Podnik udržoval listí a přetvářkou.“²⁸⁵

„Jeho činnost nebyla páchána v úmyslu rozvrátiti národní nebo státní vědomí československého lidu, zejména mládeže. Zejména zprávy kuratoria a články kuratoria omezoval, co mohl, až mu to bylo tiskovým pokynem vytknuto a nabádán k větší činnosti.“²⁸⁶

Od října 1945 do ledna 1947, kdy byl u Okresního soudu ve Vimperku vyslýchán,²⁸⁷ pracoval Kutvirt jako úředník v tiskárně firmy Národní správa J. Steinbrener ve Vimperku. V květnu 1946 zahájil Ústřední národní výbor hlavního města Prahy proti Kutvirtovi trestní řízení pro podezření z provinění proti národní cti.²⁸⁸ Od února 1947 působil v časopise Jihočech.²⁸⁹

²⁸³ SOA Plzeň, sign. Lvs 826/1946, Dopis Svazu českých novinářů Právnímu odboru Národního výboru v Plzni z 17. 7. 1945

²⁸⁴ Tamtéž. Dopis důvěrníka deníku *Nový den* Františka Hatiny právnímu odboru Národního výboru v Plzni z 23. 6. 1945

²⁸⁵ Tamtéž. Dopis Julie Kutvirtové Komisi pro očistu novinářského stavu z 2. 6. 1945

²⁸⁶ Tamtéž. Dopis Julie Kutvirtové Odboru pro bezpečnost z 12. 6. 1945

²⁸⁷ Tamtéž. Výslech Jiřího Kutvirta z 18. 1. 1947

²⁸⁸ Tamtéž. Dopis Ústředního národního výboru hlavního města Prahy Jiřímu Kutvirtovi z 23. 5. 1946

²⁸⁹ BLODIGOVÁ, Alexandra (et al.). *Slovník odpovědných redaktorů a šéfredaktorů legálního českého denního tisku v letech 1939 až 1945*. Praha: MATFYZPRESS, 2007. s. 73

5 Analytická část

5.1 Hypotéza

Na základě poznatků o postupně se zostřující kontrole tisku, jíž jsem se zabývala ve druhé kapitole, předpokládám, že s postupem let se i v *Nové době* výrazně projevuje vliv aktivistického pojetí žurnalistiky a deník informuje v intencích oficiální okupační linie.

Moji hypotézu o pronacistickém směřování listu také podporuje fakt, že během šesti let nacistické nadvlády nebyl deník *Nová doba* na trvalo zastaven a se souhlasem okupačních orgánů vycházel po celé období protektorátu.

V základní hypotéze, kterou uvádím v tezi své bakalářské práce, vyslovuji domněnku, že s postupem let je tisk nucen popírat projevy vlastenectví, které se na stránkách periodik objevovaly v prvních letech okupace.

Předpokládám, že výše uvedená obecná hypotéza se projevila i ve způsobu, jakým deník referoval o konání vybraných českých a německých kulturních, společenských, sportovních a dalších hromadně organizovaných akcích v Plzni, jež jsem si zvolila jako předmět své analýzy.

Konkrétně se domnívám, že počátkem okupace list věnoval větší prostor českým akcím, posléze kladl důraz na podniky pořádané okupanty a jim spřízněnými organizacemi. Formu, jakou deník o událostech informuje, samozřejmě neovlivňuje jen fakt, zda se jedná o události pořádané českými nebo německými kruhy, ale také jejich rozsah, význam a především možnosti dané cenzurními a dalším nařízeními.

5.2 Rok 1939

K rozboru toho, jak deník *Nová doba* referoval o vybraných plzeňských událostech roku 1939, jsem si zvolila dvě oslavy, které podle literatury byly ryze národním podnikem. V dubnu proběhla v rámci 50. narozenin Adolfa Hitlera v Plzni slavnostní vojenská přehlídka, v říjnu český národ manifestačně slavil svátek svatého Václava.

5.2.1 Oslava 50. narozenin Adolfa Hitlera

Dne 20. dubna 1939 na plzeňském Náměstí proběhla u příležitosti 50. narozenin Adolfa Hitlera vojenská přehlídka. Autoři knihy *Dějiny Plzně v datech* uvádějí, že v prvním roce války byly oslavy ryze německou záležitostí. Přítomen byl okresní hejtman Patočka a vládní komisař Němejc. Hlavní projev pronesl velitel defilující 46. pěší divize generál major Wilhelm von Waldenfels.²⁹⁰

Následujícího dne přinesl deník *Nová doba* na titulní straně umístěný článek *Vojenská oslava 50. narozenin Vůdce a říšského kancléře Adolfa Hitlera v Plzni*, v němž chronologicky popisuje průběh oslav.

Článek začíná popisem plzeňských ulic, v nichž od rána vládl čilý ruch, vyzdobených říšskoněmeckými prapory a prapory protektorátu.²⁹¹ Následuje popis oficiálního průběhu oslav, které začaly v půl desáté dopoledne, kdy „uvítán čestným pochodem vojenské služby přibyl na místo slavnosti velitel 46. divize generál major von Waldenfels.“²⁹² Ten podle článku „vykonal přehlídku shromážděných vojenských útvarů a pozdravil se s oficiálními hosty.“²⁹³ Konkrétně text uvádí čelní představitele německé nacionální strany v Plzni, okresního hejtmana Patočku, vládního komisaře Němejce a českého generála Klaua se svým průvodem.²⁹⁴

Následoval Waldenfelsův projev, jehož přepis list přináší, a německá státní hymna. Oslavy vyvrcholily slavnostním pochodem. Celý článek končí konstatováním, že „za slavností přehlídky a pochodu kroužila nad místem slavnosti eskadra říšskoněmeckých letadel“²⁹⁵.

Co se týká účasti obyvatelstva na oslavách, používá list výrazy „četné obyvatelstvo“, náměstí „vroubené četnými zástupy občanstva“, říšská policie pochodovala „hustými špalíry obyvatelstva“. Do jaké míry se jednalo o lid český nebo německý není ze zprávy patrné.

²⁹⁰ MARTINOVSKÝ, Ivan (et al.). *Dějiny Plzně v datech: od prvních stop osídlení až po současnost*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2004.s. 319

²⁹¹ AUTOR NEUVEDEN. Vojenská oslava 50. narozenin Vůdce a říšského kancléře Adolfa Hitlera v Plzni. *Nová doba*, 21. 4. 1939, č. 111, s.1

²⁹² Tamtéž

²⁹³ Tamtéž

²⁹⁴ Tamtéž

²⁹⁵ Tamtéž

V den „Vůdcových“ narozenin přinesla *Nová doba* na titulní straně Hitlerův portrét, zmíněný článek referující o průběhu oslav v Plzni byl otištěn bez obrazového doprovodu.

5.2.2 Svátek svatého Václava

Svatováclavské oslavy na podzim roku 1939 se na území protektorátu změnilly ve velkou národní manifestaci. Autor knihy *Dějiny Plzně* uvádí, že Plzeň demonstrovala beze slov²⁹⁶, přesto se v předvečer svátku v Měšťanské besedě konala přednáška městského archiváře Fridolina Macháčka na téma *Sv. Václav, vévoda české země*. Následujícího dne proběhly slavnostní bohoslužby a 1. října se uskutečnil tradiční průvod od chrámu sv. Bartoloměje ke kostelu Panny Marie Růžencové.²⁹⁷

O samotném průběhu ani jedné z výše uvedených součástí oslav *Nová doba* neinformovala. Dne 27. září 1939 deník pod titulkem *Svatováclavská oslava v Plzni* uveřejnil informaci o konané přednášce Fridolina Macháčka. „Spoluúčinkují pěvecký spolek Smetana a posluchači městské hudební školy Bedřicha Smetany. Vstup volný.“²⁹⁸

Svatováclavská tematika se objevuje také v následujících vydáních deníku. Úvodník uveřejněný 1. října nesoucí název *Závěr svatováclavského týdne* a podtitul *Z dějin kultu národního světce* se v úvodu zmiňuje o průběhu oslav v Praze a Boleslavi. V další části textu se již věnuje pohledu na svatováclavský kult v různých historických periodách.²⁹⁹ O průběhu oslav v Plzni se nezmiňují ani vydání z následujících dnů.

5.3 Rok 1940

Z událostí roku 1940 jsem se rozhodla zaměřit na dvě zcela protichůdné kulturní akce konané v květnu v Plzni. „Uvedením veselohry *Mína* z Barnhelmu Gottholda Ephraima Lessinga v podání souboru Německého divadla v Praze obnovilo svou činnost

²⁹⁶ BRICHTA, Vladimír. *Dějiny Plzně: od roku 1918 do roku 1948*. 1.vyd. Plzeň: Západočeské nakladatelství, 1982. Sv. 3. s. 250

²⁹⁷ MARTINOVSKÝ, Ivan (et al.). *Dějiny Plzně v datech: od prvních stop osídlení až po současnost*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2004. s. 324

²⁹⁸ AUTOR NEUVEDEN. *Svatováclavská oslava v Plzni*. *Nová doba*, 27. 9. 1939, č. 269, s. 2

²⁹⁹ AUTOR NEUVEDEN. *Závěr svatováclavského týdne*. *Nová doba* 1. 10. 1939, č. 273, s. 1

Německé divadlo v Plzni. Slavnostního zahájení se mj. účastnili Karl v. Gregory z úřadu říšského protektora v Čechách a na Moravě,....³⁰⁰

„Protektorátní prostředí reagovalo 3.-31. května jednotně pod organizační záštitou Národního souručenství Českým hudebním májem.“³⁰¹

Zjistila jsem však, že o německém představení ani zahájení činnosti divadla deník vůbec nereferoval. Zvolila jsem tedy jinou ryze německou událost, a to Den branné moci, jehož výtěžek byl určen zimní válečné pomoci.³⁰² Ani o této události se list nezmiňoval. Do třetice jsem se rozhodla zaměřit na plzeňské oslavy prvního výročí vzniku Protektorátu Čechy a Morava.

5.3.1 První výročí vzniku Protektorátu Čechy a Morava

Dne 15. března 1940 proběhly v Plzni v rámci oslav prvního výročí vzniku Protektorátu Čechy a Morava slavnostní nástup okupační posádky v jižní části Náměstí a přehlídka na Klatovské třídě.³⁰³

Nová doba o těchto aktech informovala velmi stručně, a to prostřednictvím zprávy z produkce ČTK, kterou zařadila na druhou stranu listu. „O 11. hodině přibyl na místo slavnosti Generalleutnant Hermann, který za čestného pochodu a v doprovodu velké družiny vykonal přehlídku shromážděných vojenských oddílů, načež promluvil z čestné tribuny, kolem níž se shromáždili zástupci říšské branné moci, strany a státu, o významu dne.“³⁰⁴ Text věcně pokračuje tím, že přehlídka byla ukončena hymnami německého národa, vojska pak odpochovala na Klatovskou třídu, kde se před vojenskými veliteli konalo defilé.³⁰⁵

5.3.2 Český hudební máj v Plzni

Ve dnech 3. až 31. května probíhal pod záštitou Národního souručenství Český hudební máj. V Plzni se „na přípravě rozsáhlého programu koncertů a výstav v duchu návratu k národním kořenům mj. podílely Plzeňský hudební kruh, Plzeňská filharmonie,

³⁰⁰ MARTINOVSKÝ, Ivan (et al.). *Dějiny Plzně v datech: od prvních stop osídlení až po současnost*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2004. s. 328

³⁰¹ Tamtéž

³⁰² Tamtéž, s. 327

³⁰³ MARTINOVSKÝ, Ivan (et al.). *Dějiny Plzně v datech: od prvních stop osídlení až po současnost*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2004. s. 326

³⁰⁴ ČTK. *Slavnostní přehlídka v Plzni*. *Nová doba*, 16. 3. 1940, č. , s. 2

³⁰⁵ Tamtéž.

Sokol, Městská hudební škola Bedřicha Smetany v Plzni, Literárně umělecký klub v Plzni a živnostenské Západočeské grémium knihkupců v Plzni. Podporu akci vyjádřil svou přítomností na slavnostním operním představení *Hubičky* B. Smetany 18. 5. ministr dopravy Jiří Havelka.³⁰⁶

O akcích pořádaných v rámci Českého hudebního máje v Plzni a na Plzeňsku deník přinášel množství drobnějších zpráv, které většinou avizovaly hudební představení konaná toho dne v Plzni nebo na některém z míst regionu.

O programu, který v rámci Českého hudebního máje připravilo Městské divadlo v Plzni, se čtenář *Nové doby* vždy dozvěděl v rubrice *Umění a kultura*, která pravidelně informovala o repertoáru divadla.

Pozvánky na akce konané v jiných prostorách nebo v jiném městě byly uveřejňovány buď také v této rubrice, nebo mezi drobnějšími zprávami z regionu. Články kratšího rozsahu měly ryze informační povahu.

Např. dne 3. května 1940 se v rubrice *Umění a kultura* objevují hned dvě pozvánky na program konaný v rámci Českého hudebního máje. První z nich zve do plzeňské Měšťanské besedy na koncert ze skladeb J. Suka, B. Mikody, K. Janečka a V. Nováka, který pořádá Plzeňský hudební kruh, druhá upozorňuje na večer českých písní, který v městské části Skvrňany pořádá místní Sokol. „Na programu jsou písně národní, skladby Smetanovy, Dvořákovy, Jindřichovy aj.“³⁰⁷ Podobných drobných pozvánek se v deníku během května objevila celá řada.

Následujícího dne list přinesl rozsáhlejší článek souhrnně pojednávající o plánovém programu v Klatovech. V úvodní části text informuje o původně nahlášených třech májových hudebních večerech, v druhé pak vysvětluje, „poněvadž však Klatovy mají ještě svůj vztah a své povinnosti k menším hudebním skladatelům bylo dodatečně usneseno, aby byl uspořádán ještě jeden večer ze skladeb těchto mistrů“.³⁰⁸

O uvedení Smetanovy *Hubičky* v nové scénické úpravě ředitele Zítka s pěvkyní státní opery Mařou Budílkovou-Jeremiášovou a „bývalým členem předních zahraničních scén Richardem Kublem“ deník informoval den před představením. Krátký text končil informací, že „*Hubička* hraje se za nezvýšené ceny“.³⁰⁹ O tomto představení deník

³⁰⁶ MARTINOVSKÝ, Ivan (et al.). *Dějiny Plzně v datech: od prvních stop osídlení až po současnost*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2004. s. 328

³⁰⁷ AUTOR NEUVEDEN. Bez titulku. *Nová doba*, 3. 5. 1940, č. 122, s. 3

³⁰⁸ ch. *Program hudebního máje v Klatovech*. *Nová doba*, 4. 5. 1940, č. 123, s. 2

³⁰⁹ AUTOR NEUVEDEN. *V nové scénované Hubičce Budíková a Kubla*. *Nová doba*, 17. 5. 1940, č. 136, s. 3

informoval i následujícího dne, a to hned na dvou místech. Poprvé v programu městského divadla, podruhé hned těsně pod ním a to téměř totožným článkem jako předešlého dne. Text věcně pojednává o tom, kdy představení začíná, koho v něm diváci uvidí a že se hraje za nezvýšené ceny. Nově přibyla informace o předprodejích vstupenek. Text končí sdělením, že májový cyklus pokračuje příští sobotu Dvořákovým Jakobínem se sólisty opery Národního divadla v Praze a dirigentem R. Vašatou.³¹⁰

O tom, že se slavnostního přestavení *Hubičky* zúčastnil ministr dopravy Jiří Havelka, se následujícího dne zmiňuje krátká zpráva z produkce ČTK, která souhrnně informuje o ministrově návštěvě Plzně.³¹¹

K představení Dvořákova *Jakobína* se deník v podobě poměrně rozsáhlé recenze s názvem *III. hra májová vrací* 28. května v rubrice *Umění a kultura*.³¹²

U příležitosti Českého hudebního máje se konala i četná vystoupení žáků plzeňských škol. Některým z nich se deník věnoval v rozsáhlejších textech, v nichž především vyzdvihoval um žáků a učitelů. „Program sestavený v krátké době ze zpěvů a tanců, nacvičovaných během roku dle osnov, zaujal posluchače a diváky cele. Nenásilná režie dovedla vystřídati za dvě a půl hodiny přebohatý program v jediném pestrém toku.“³¹³

„Program sestávající z písní, her a tanečků a dokonce i ‚České a moravské besedy‘, zaujal plně obecenstvo, které vždy po jednotlivých skupinách odměňovalo malé účinkující zaslouženou pochvalou. Při tom jest obdivuhodné, že v době necelých tří týdnů byly nacvičeny i velmi těžké věci, což svědčí o pohotové schopnosti a vyspělosti učitelského sboru i žactva školy.“³¹⁴

Nejvíce prostoru list věnoval slavnostnímu zakončení Českého hudebního máje, které proběhlo 30. května v plzeňské Měšťanské besedě.

První článek s titulkem *Imposantní zakončení Českého hudebního máje v Plzni* přinesl list již 22. května. V jeho úvodu píše, že „ve velké dvoraně Měšťanské besedy bude uspořádán velký koncert za účasti Západočeské župy Pallovy a župy Smetanovy a

³¹⁰ AUTOR NEUVEDEN. *Dnes „Hubička“ s hosty za nezvýšené ceny*. Nová doba, 18. 5. 1940, č. 137, s.

³¹¹ ČTK. *Ministr dr. Havelka v Plzni*. Nová doba, 19. 5. 1940, č. 138, s. 2

³¹² R. M. *III. hra májová*. Nová doba, 28. 5. 1940, č. 147, s. 6

³¹³ -t. *Akademie národních škol plzeňských*. Nová doba, 19. 5. 1940, č. 138, s. 4

³¹⁴ jk. „*Český hudební máj*“ v *Doudlevcích*. Nová doba, 21. 5. 1940, č. 140, s. 4

Plzeňské filharmonie.³¹⁵ Následuje výčet jednotlivých čísel večera a informace pro čtenáře, kde je možno zakoupit vstupenky.

Téměř totožné sdělení přináší text *Ve čtvrtek slavnostní ukončení Hudebního máje v Plzni* uveřejněný dne 28. května.³¹⁶ A do třetice se opět téměř tytéž informace objevují v článku *Dnes slavnostní ukončení Českého hudebního máje v Plzni*.³¹⁷

Všechny texty jsou zalomeny samostatně, tedy nikoliv v rámci rubriky *Umění a kultura*, svým rozsahem a grafickou úpravou se řadí k větším zprávám.

O samotném průběhu slavnostního večera referuje článek *Hold plzeňských pěvců a hudebníků české písní*, v jehož úvodu autor vyjmenovává dirigenty, kteří se „postavili v čelo pěveckým kolektivům plzeňským“ a Plzeňské filharmonie. Následně se autor zabývá „sisyfovskou prací“ dirigentovou, kterou mu způsobuje malá „kvalita a kvantita členstva“. „Proto musíme s radostí uvítati každý počín, usilující o aspoň občasně sjednocení pěvectva ve jménu požadavků toho kterého díla vůbec a jménem umění zvláště.“³¹⁸ (Společně vystoupili členové západočeské pěvecké župy Pallovy a pěvecké župy Smetanovy. – pozn. autora)

Následuje hodnocení jednotlivých čísel. Autor v textu též zmiňuje, že dvorana byla „žel nevyprodaná“ a že „poslední část Smetanova díla musila být opakována“.

5.4 Rok 1941

Také za rok 1941 jsem si vybrala události, které na sebe navzájem reagovaly. V rámci prosincových Mozartovských slavností připravilo městské divadlo mimořádné představení Figarovy svatby. „Svébytnou reakci, ve své podstatě protiněmeckou provokaci, představovala 23. 1. 1942 přednáška Antonína Špeldy v Měšťanské besedě o Mozartově významu pro české hudební umění a české hudební dějiny.“³¹⁹

O této reakci se však deník nezmiňoval. Jelikož jsem pro rok 1941 neměla připravenou náhradní variantu a protože se nekonala význačnější akce pořádaná českými

³¹⁵ AUTOR NEUVEDEN. *Impozantní zakončení Českého hudebního máje v Plzni: 30. května velký koncert v plzeňské měšťanské besedě*. Nová doba 22. 5. 1940, č. 141, s. 3

³¹⁶ AUTOR NEUVEDEN. *Ve čtvrtek slavnostní ukončení Hudebního máje v Plzni*. Nová doba, 28. 5. 1940, č. 147, s. 3

³¹⁷ AUTOR NEUVEDEN. *Dnes slavnostní ukončení Českého hudebního máje v Plzni: Za účasti obou pěveckých žup a Plzeňské filharmonie*. Nová doba, 30. 5. 1940, č. 149, s. 3

³¹⁸ R. M. *Hold plzeňských pěvců a hudebníků české písní: Závěr Českého hudebního máje*. Nová doba, 1. 6. 1940, č. 151, s. 4

³¹⁹ MARTINOVSKÝ, Ivan (et al.). *Dějiny Plzně v datech: od prvních stop osídlení až po současnost*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2004. s. 337

kruhy, zvolila jsem si jako příklad toho, jak list informoval o českých kulturních podnicích, článek přibližující koncert kapely plzeňských učňovských besídek.

5.4.1 Koncert kapely plzeňských učňovských besídek

Dne 11. května se ve velkém sále Společenského domu konal koncert kapely plzeňských učňovských besídek.³²⁰ Přestože se jednalo o koncert provinčního rázu, způsob, jakým o něm deník referuje, ukazuje, že právě takovéto drobné akce amatérských kapel nebo ochotnických divadelních spolků sehrávaly v tehdejší společnosti nemalou roli. Rozsahem je text srovnatelný s výše uvedeným článkem pojednávajícím o slavnostním zakončení Českého hudebního máje.

„Koncert kapely učňovských besídek ... musí být rozhodně posuzován z poněkud jiné stránky než hudebně kritické. Byl to koncert svým způsobem svérázný co do kapelníka, účinkujících mladých hudebníků i co do obecnstva.“³²¹

Podle dále uvedených podrobností kapelu řídil muž, který dříve dirigoval pošťáckou kapelu, skupinu hudebníků tvořilo šedesát učňů, z nichž mnozí se během půl roku zkoušek na hudební nástroj teprve učili hrát, „obecnstvo bylo živé, obecnstvo, na jaké není Plzeň pravidelně zvyklá. S hudbou žije, s hudbou si popěvuje a hudbě tleská.“³²² Tohoto popisu autor následně využívá k zdůraznění muzikálnosti českého národa i v těžkých chvílích a potřeby jejího zachování v reálných podnicích.

„Je to důkazem toho, že český člověk zůstává muzikálním i nadále. Jenomže lid nepotřebuje, aby mu někdo vykládal o lacinosti šlágrů a zdůrazňoval třeba nesmírnou hodnotu národní písně. Lid potřebuje národní píseň samotnou. Lid po ní žízní, a když se mu jí dostane, nemusí mu nikdo o ní vykládat. ... Pořádná dechová kapela, která hraje, že až okna drncí, zmůže toho mnohem víc než stovka povzbuzujících nebo plačtivých přednášek a článků.“³²³

³²⁰ J. L. *Koncert kapely plzeňských učňovských besídek: Večer muzikantského nadšení*. Nová doba, 13. 5. 1941, č. 133, s. 3

³²¹ Tamtéž.

³²² Tamtéž

³²³ Tamtéž.

5.4.2 Mozartovské slavnosti

V rámci Mozartovských slavností konaných u příležitosti 150. výročí Mozartova úmrtí, které kniha *Dějiny Plzně v datech* označuje jako povinné, připravilo dne 6. prosince městské divadlo mimořádné představení Figarovy svatby.³²⁴

Nová doba o něm informuje krátkou zprávou z produkce ČTK, která je z poloviny tvořena samými superlativy. „Nadšení obecenstva, které naplnilo do posledního místa divadlo, jež bylo slavnostně vyzdobeno, vzrůstalo od předehty až k závěru večera. Všichni účinkující byli odměňováni neutuchajícím potleskem za dokonalé výkony.“³²⁵ Závěr článku napovídá tomu, že se jednalo o oficiální podnik iniciovaný okupanty. „Představení se zúčastnili zejména starosta města dr. Wild, vládní komisař dr. Sturm a zástupci německých a českých úřadů.“³²⁶

5.5 Rok 1942

Zatímco v předešlém roce jsem byla nucena si zvolit akce z historického hlediska téměř zanedbatelné, roku 1942 Plzeň zažila dvě významné manifestace. Masová demonstrace loajality odsuzující atentát na zastupujícího říšského protektora Reinharda Heydricha proběhla zcela v režii pronacisticky smýšlejících institucí a jedinců. Jejím přesným opakem byl velkolepě pojatý program oslav 40. výroční otevření nové budovy Městského divadla v Plzni.

5.5.1 Shromáždění odsuzující atentát na Heydricha

Dne 16. června se na plzeňském Náměstí dle odhadu sešlo na 60 tisíc lidí, kteří přišli odsoudit vražedný útok na zastupujícího říšského protektora v Čechách a na Moravě Reinharda Heydricha. K lidu nejprve promluvil strojník Josef Bittner a zástupce Národní odborové ústředny zaměstnanecké Arno Hais. Hlavním řečníkem však byl ministr školství a národní osvěty Emanuel Moravec. Shromáždění bylo zakončeno svoláním „Vůdci zdar!“ a hymnou *Kde domov můj*.³²⁷

³²⁴ Tamtéž. ALE Novinový článek uvádí datum 7. prosince. In: ČTK. *Slavnostní představení v Městském divadle*. Nová doba, 8. 12. 1941, č. 313, s. 3

³²⁵ ČTK. *Slavnostní představení v Městském divadle*. Nová doba, 8. 12. 1941, č. 313, s.3

³²⁶ Tamtéž.

³²⁷ MARTINOVSKÝ, Ivan (et al.). *Dějiny Plzně v datech: od prvních stop osídlení až po současnost*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2004. s. 342

Velké manifestaci Plzeňanů za říši a socialismus věnoval deník následujícího dne značnou část svého vydání, o den později se k události ještě vrací prostřednictvím fotografií a úvodníku.

Průběhu shromáždění a projevu Emanuela Moravce patří celá titulní strana *Nové doby*, která nese velkými tučnými písmeny vysázený titulek *Jdeme s Říší proti Anglii* a graficky zvýrazněný průvodní text, který svým aktivistickým pojetím koresponduje s projevy řečníků a je řádnou ukázkou servilních pronacistických článků. V jakém duchu manifestace probíhala, nasvědčují věty uvedené hned pod titulkem. „Významný projev Emanuela Moravce k 60.000 dělníkům – Pracující lid našeho kraje projevil rozhodnou vůli pracovati při vítězství Velkoněmecké říše a pro národní socialismus – Pracující Plzeň želí skonu přítele dělnictva Zastupujícího říšského protektora Heydricha a jednu provždy odmítla záškodníky, rozvratníky a zrádce v emigraci“³²⁸

Manifestační nástup pracujícího lidu byl podle následujícího textu významným projevem proti „veřejnému nepříteli českého národa č. 1 Benešovi, proti zrádné emigraci, proti vrahům a rozvratníkům v žoldu Židů, plutokratů a bolševiků“.³²⁹ Ministr Moravec byl „srdečně uvítán a s největší pozorností vyslechnut“, jeho projev „udeřil na správnou strunu a zapůsobil velmi pronikavě velkorysostí ideologické koncepce a hloubkou socialistického přesvědčení“. „Ve své řeči Emanuel Moravec odpověděl na všechny otázky, které se v myšlení českého pracujícího člověka derou do popředí a jeho slova působila jako balzám na duše, rozdrásané neodůvodněnou nejistotou nebo falešnými pochybnostmi.“³³⁰

O faktickém průběhu samotné manifestace pojednává nenadepsaný text ČTK, kromě něho jsou na titulní straně otištěny přepisy projevů všech řečníků, tedy strojníka Měšťanského pivovaru Pittra, místopředsedy NOÚZ Haise a konečně ministra lidové osvěty Moravce (pokračuje na stranách dva a tři).³³¹

O podrobnostech provázejících manifestaci pojednává samostatný článek uvnitř listu, který chronologicky popisuje příchod zaměstnanců jednotlivých závodů a také výzdobu samotného náměstí. Poté následuje podrobný popis toho, z jakých nejroztodivnějších míst především mládež celé dění sledovala. „Na střeše domu firmy Weiner se usadilo několik mladých nadšených odvážlivců. ... V sousedství si hověl a

³²⁸ AUTOR NEUVEDEN. *Jdeme s Říší proti Anglii*. *Nová doba*, 17. 6. 1942, č. 164, s. 1

³²⁹ Tamtéž.

³³⁰ Tamtéž.

³³¹ AUTOR NEUVEDEN. *Zahájení manifestace; Zástupce předsedy NOÚZ Arno Hais pravil.;* *Projev ministra Moravce*. *Nová doba*, 17. 6. 1942, č. 164, s. 1-3

pokuřoval pohodlně ve žlabu mezi dvěma domy usazený mladík a na vysokém domě firmy Rudinger za věží, ba i za komínem netrpělivě přešlapovali mladí lidé, kteří chtěli z manifestace slyšet a vidět co nejvíce.“³³²

Následujícího dne deník manifestaci připomněl dvěma fotografiemi uveřejněnými na titulní straně. První z nich zachycuje při projevu před zaplněným Náměstím Emanuela Moravce, druhá zobrazuje hajlující masu obyvatelstva.

Kromě fotografií se k akci vrací i úvodník Jaroslava Vozky, který vesměs tlumočí Moravcův projev. Vozkův text končí tezí: „Kdo se staví proti socialismu, chce zadržet světový vývoj. Ti, kdož chtějí zastavit vývoj, budou smeteni. Český dělník chce však žít. A proto není pro něho v osudných chvílích problémem, jaké stanovisko má zaujmout k Říši. Musí v zájmu svém a v zájmu národa podpořit její boj a nesmiřitelně bojovat proti bolševictví a plutokratickému bolševismu.“³³³

5.5.2 40. výročí otevření nové budovy městského divadla

„Velkolepě pojatý oficiální program oslav 40. výročí otevření nové budovy městského divadla přerostl v otevřenou demonstraci českého vlastenectví.“³³⁴ Slavnosti konané ve dnech 26.-28. září tvořil jubilejní repertoár sestávající z Vrchlického *Noci na Karlštejně*, Smetanovy *Prodané nevěsty* a Dvořákova *Jakobína*. Přesto bylo výročí částečně zneužito. „Z prodeje byly staženy vstupenky na tzv. lidová představení a se zahájením nové divadelní sezony je magistrát začal v duchu okupační sociální demagogie přidělovat závodním výborům průmyslových podniků ,aby byl umožněn plzeňskému dělnictvu pravidelný vstup do divadla‘.“³³⁵

Kromě toho, že *Nová doba* podrobně referovala o všech třech výše uvedených představeních, přinesla sama řadu článků věnujících se nejen historii nové budovy městského divadla, ale také počátkům divadelnictví v Plzni vůbec.³³⁶

Den před začátkem oslav deník informoval o plánovaném průběhu jejich zahájení, které proběhne v sobotu v pravé poledne ve foyeru divadla a bude určeno pouze úzkému okruhu hostů z řad zástupců města, bývalých a současných členů divadla, zástupců

³³² AUTOR NEUVEDEN. *Manifestace šedesáti tisíc*. Nová doba, 17. 6. 1942, č. 164, s. 3

³³³ VOZKA, JAROSLAV. *Nezadržitelně k socialistickému zítřku*. Nová doba, 18. 6. 1942, č. 165, s. 1-2

³³⁴ MARTINOVSKÝ, Ivan (et al.). *Dějiny Plzně v datech: od prvních stop osídlení až po současnost*.

Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2004. s. 345

³³⁵ Tamtéž.

³³⁶ Historii městského divadla se na pokračování věnoval Bohumil Polan.

Článek *K jubileu plzeňského divadla* se vrací k počátkům divadelnictví, kdy Plzeň ještě neměla žádnou vlastní divadelní budovu. In: mp. *K jubileu plzeňského divadla*. Nová doba, 27. 9. 1942, č. 266, s. 7

NOÚZ, tisku a dalších. Dále článek informuje o tom, kdo se ujme slova a končí zprávou, že po hlavním projevu Rudolfa Deyla bude ve foyeru otevřena výstavka připomínající počátky a průběh existence divadla.³³⁷

O tom, jak zahájení oslav skutečně proběhlo, informuje článek z 27. září, který začíná sdělením o zahájení výstavy za účasti pozvaných hostů. Následuje popis toho, kdo se kdy ujal slova, a text končí výčtem přítomných osobností, které začínaly nebo byly angažovány v plzeňském městském divadle.³³⁸

Retrospektivní výstavce se v témže čísle věnuje samostatný článek, který přibližuje vystavené exponáty a končí slovy: „Při nedostatku místa výstavce vyhrazeného nebylo ovšem možno vystaviti všechen materiál, který je k dispozici, a proto je výstavka kombinována se současnou výstavkou ve sbírkách městského historického musea.“³³⁹

Hodnocení prvního představení konaného v rámci jubilejních oslav, kterým byla Vrchlického *Noc na Karlštejně*, přináší *Nová doba* o čtyři dny později v pozitivně vyznívající recenzi. Ta v úvodu seznamuje se samotnou hrou a jejím vyzněním pro českého ducha, pokračuje hodnocením jednotlivých hereckých výkonů a končí slovy: „Nálada vroucího niterného soustředění vála divadlem, které na konci dějství hřmělo nekonečnými ovacemi.“³⁴⁰

Zároveň se v témže vydání objevuje i recenze slavnostní *Prodané nevěsty*, která byla opět téměř ve všech rolích svěřena sezvaných hostů. Autor článku si stěžuje, že „podle tištěného programu bylo sezváno celkem devět hostů Počet těchto umělců však byl ještě větší, neboť i v orchestru i ve sboru přispěli mnozí bývalí členové opery.“³⁴¹ Uvedení jejich jmen by „rozhodně bývalo méně stíralo význam slavnostního představení nežli insert.“³⁴²

Částečně i k *Prodané nevěstě* se vrací článek *Jubilejní „Jakobín“*, který hodnotí a přibližuje slavnostní provedení této Dvořákovy opery v provedení hostujícího Národního divadla.³⁴³

V souvislosti s výročním deník přinášel i nejrůznější okrajová témata a zajímavosti. Jednou z nich byl článek *Šatnářka z doby otevření divadla*, který pojednává o poslední

³³⁷ AUTOR NEUVEDEN. *Zahájení divadelních oslav v Plzni*. *Nová doba*, 25. 9. 1942, č. 264, s. 3

³³⁸ AUTOR NEUVEDEN. *40 let plzeňského městského divadla*. *Nová doba*, 27. 9. 1942, č. 266, s. 3

³³⁹ AUTOR NEUVEDEN. *Výstavka v plzeňském divadle*. *Nová doba*, 27. 9. 1942, č. 266, s. 4

³⁴⁰ B. P. *Slavnostní představení v plzeňském divadle: Noc na Karlštejně*. *Nová doba*, 30. 9. 1942, č. 269, s. 3

³⁴¹ J.B. *Plzeňská jubilejní „Prodaná“*. *Nová doba*, 30. 9. 1942, č. 269, s. 5

³⁴² Tamtéž.

³⁴³ J. BARTOVSKÝ. *Jubilejní „Jakobín“*. *Nová doba*, 30. 9. 1942, č. 269, s. 3

žijící šatnářce, která v nové budově divadla pracovala od jejího otevření. Článek, který lze svým rozsahem jednoznačně přiřadit k rozsáhlejším textům, začíná popisem místa, kde žena bydlí a tím, že „stará paní je neobyčejně čilá a ráda si zavzpomíná na krásné doby divadla“³⁴⁴. Žena v článku vzpomíná nejen na svoji práci v novém divadle, ale také na divadlo staré, které navštěvovala jako divačka.

Program jubilejních her uvedených k 40. výročí otevření městského divadla a jejich obsazení přinášela v rámci programu divadla rubrika *Umění a kultura*.

5.6 Rok 1943

Roku 1943 je opět patrná absence významnější české události. Znovu jsem tedy zvolila několik ukázkových akcí provinčního charakteru, o nichž deník téměř každodenně informoval. Konkrétně se jedná o články vztahující se k činnosti ochotnických divadelních spolků. Zástupcem německé události z tohoto roku jsou Německé národní dny.

5.6.1 Činnost ochotnických divadelních spolků

Nejen v plzeňských městských částech, ale také v řadě větších i menších obcí na Plzeňsku byly činné ochotnické divadelní soubory, o jejichž aktivitách deník často informoval. Většinou se jednalo o kratší zprávy pravděpodobně pocházející od dopisovatelů, objevovaly se ale i články rozsáhlejší.

Jedním z nich je např. text o průběhu soutěže Svazu dělnických divadel, která se konala v květnu 1943. V úvodu článku autor uvádí, kolik spolků se soutěže zúčastnilo, a pokračuje informací, že při vyhlášení výsledků porota předložila návrhy vhodné ke zvážení pro pořádání příštích soutěží. Po zamyšlení nad výběrem her, který podle autora článku nebyl vždy šťastný, následují samotné výsledky soutěže včetně bodového ohodnocení každého souboru. Vítězný soubor vydal se slovy článku „opravdu jedinečnou cestou, takovou, jakou po mnoho let se neodvážilo jít ani městské divadlo“.³⁴⁵

V témže vydání se na stejné stránce objevují další dvě zprávy související s ochotnickými divadelními spolky.

³⁴⁴ AUTOR NEUVEDEN. *Šatnářka z doby otevření divadla*. Nová doba, 27. 9. 1942, č. 266, s. 4

³⁴⁵ jp. *Úspěch boleveckých ochotníků: V soutěži Svazu dělnických divadel*. Nová doba, 25. 5. 1943, č. 141, s. 3

Článek *Divadlo na venkově* informuje o bohaté činnosti divadelníků v Březnici a jejich posledních počinech. „Nejčilejší kulturní institucí v Březnici je spolek divadelních ochotníků, který takřka každých čtrnáct dnů uvede na prkna divadelní hru. ... Spolku s úspěchem konkuruje soubor Mládeže NS. ... Nebylo by jistě na závadu, kdyby se uvedené soubory spojily v jeden.“³⁴⁶

Druhá zpráva je zalomena mezi stručnými informacemi z regionu a upozorňuje, že „Turnovského župa divadelních ochotníků ÚMDOČ z Klatov, která měla v Sušici předvésti řadu výborných divadelních představení, musí svůj cyklus her na měsíc květen odřít z technických důvodů.“³⁴⁷

5.6.2 Německé národní dny (Deutschen Volkstagen)

Německé národní dny v Plzni proběhly od 29. srpna do 5. září a nesly se „ve znamení síly a víry ve vítězství nad nepřáteli [Nové] Evropy a nového řádu.“³⁴⁸ Po nedělním zahájení v německém divadle, kterého se zúčastnil protektorátní ministr hospodářství W. Bertsch, následoval týden plný přednášek, výstav, manifestačních shromáždění a divadelních a filmových představení. Slavnost vyvrcholila návštěvou říšského místodržícího a libereckého župního vedoucího NSDAP K. Henleina.³⁴⁹

Deník o průběhu Německých národních dnů souhrnně informoval den před jejich zakončením. Článek *Německé národní dny v Plzni* chronologicky popisuje průběh jednotlivých akcí. „Od nedělního slavnostního zahájení slavnostní hodinkou NSDAP je každý všední den ve znamení programu Deutsche Volkstage. V pondělí byla zahájena ... vrchním starostou dr. W. Sturmem výstava ‚Plzeň v proměnách času‘. ... Na úterním pracovním shromáždění DAF v Německém domě bylo pojednáno o nepřetržitém výkonu německých vojáků. ... Rovněž v úterý konala se ve vojenském kamarádkém domově (WKH) na Borech schůzka se zraněnými vojíny, na kterou navázal večer KdF v německém divadle. ... V Německém domě bylo uspořádáno předčítání básní Robertem Lindenbaumem. ... Také shromáždění žen v WKH bylo do posledního místečka

³⁴⁶ -ger-. *Divadlo na venkově* (nadtitulek *Ochotníci v Březnici*). *Nová doba*, 25. 5. 1943, č. 141, s. 3

³⁴⁷ AUTOR NEUVEDEN. *Ochotnický cyklus her v Sušici*. *Nová doba*, 25. 5. 1943, č. 141, s. 3

³⁴⁸ MARTINOVSKÝ, Ivan (et al.). *Dějiny Plzně v datech: od prvních stop osídlení až po současnost*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2004. s. 353

³⁴⁹ Tamtéž.

zaplněno.“³⁵⁰ Následoval výčet událostí, které proběhnou v den vydání listu a v den následující, kterým budou Německé národní dny v Plzni završeny.

5.7 Rok 1944

Události, které jsem si zvolila pro rok 1944, nelze v důsledku sblížení okupační a protektorátní správy a vznikem nových protektorátních institucí, které byly v souladu s říšskou ideou, jednoznačně vymezit jako české nebo německé.

Na jaře roku 1944 si nejen Plzeňané připomínali 120. výročí narození Bedřicha Smetany, které bylo zároveň spojováno s 60. výročím jeho úmrtí. Na území celého protektorátu tak probíhala celá řada akcí připomínajících tohoto českého hudebního velikána. Častokrát se tak dělo pod záštitou oficiálních protektorátních institucí. Na organizaci oslav se podílely Veřejná osvětová služba či Kuratorium pro výchovu mládeže v Čechách a na Moravě.³⁵¹

Podobně je tomu i u sportovních Dnů mládeže, které probíhaly pod záštitou Kuratoria pro výchovu mládeže v Čechách a na Moravě.

5.7.1 Oslavy 120. výročí narození Bedřicha Smetany

V březnu 1944, kdy oslavy 120 let uplynulých od Smetanova narození probíhaly nejintenzivněji (Smetana se narodil 2. března 1824), uvedlo plzeňské městské divadlo *Prodanou nevěstu* (4. března), *Hubičku* (19. března) a *Dalibora* (25. března).³⁵²

Památku Bedřicha Smetany začala *Nová doba* intenzivně připomínat od 1. března, kdy se na podvalu titulní strany objevil skladatelův portrét, který byl reprodukcí portrétu od Josefa Ženíška. Vedle podobizny byl umístěn článek ČTK, který pojednával o průběhu oslav na území celého protektorátu.³⁵³

Hned na následující straně věnoval list v rámci rubriky *Umění a kultura* Smetanovi téměř celý pravý sloupec, kterému dominuje úvodní článek *Památce Bedřicha Smetany*. Jeho autor v něm několikrát opakuje význam Smetanova díla nejen pro českou hudbu, ale také pro český národ. „Je znám po celém světě svou operou *Prodaná nevěsta*, která se právem stala českou národní zpěvohrou. Její líbezná melodie a rytmy vešly plně

³⁵⁰ AUTOR NEUVEDEN. *Německé národní dny v Plzni*. *Nová doba*, 4. 9. 1943, č. 242, s. 1

³⁵¹ ČTK. *Smetanovy oslavy v měsíci březnu*. *Nová doba*, 1. 4. 1944, č. 60, s. 1

³⁵² Tamtéž.

³⁵³ Tamtéž.

do české krve a vytvořily základní názor v každém českém člověku na národní hudbu. Vrcholným oborem Smetanovy tvůrčí činnosti je jedinečný čistý pathos, který se projevuje v celém Smetanově díle, zaměřeném k oslavě vlasti a národa. Cyklus symfonických básní *Má vlast*, je hudebně jedinečným výtvozem, směřujícím k postižení základních citových vztahů, které poutají českého člověka k rodné zemi, tradici a k odkazu předků.³⁵⁴

Pod titulkem *K výročí B. Smetany* následuje přehled Smetanových děl, jež do svého programu zařadil rozhlas. Samotný výčet děl doplňuje také jejich stručná charakteristika.³⁵⁵ Následuje zpráva o tom, že vyšlo souborné kritické vydání *Smetanova klavírního díla*.³⁵⁶

Krátké články vztahující se ke Smetanovi nalezneme v témže čísle i na straně tři, kde je tučně vytištěna zpráva, že pražský rozhlas souborně uvede celé Smetanovo dílo, které bude v programu odlišeno od ostatních programů zvláštní znělkou.³⁵⁷ Druhý text informuje o tom, že „Městské divadlo v Plzni hraje v nové divadelní budově po čtyřsté Smetanovu nesmrtelnou ‚Prodanou nevěstu‘ v sobotu 4. března.“³⁵⁸

V den Smetanova narození se deník na titulní straně věnoval skladatelově osobnosti nejen v úvodníku, ale také v rubrice *Pod čarou*.

Úvodník z pera hudebního referenta listu Josefa Bartovského, který nesl prostý název *Bedřich Smetana*, vyzdvihuje Smetanovu roli pro další rozvoj českého hudebního umění. Dvakrát je v textu zmíněna také osobnost skladatele Richarda Wagnera. „Jeho operní odkaz (Smetanův – pozn. autora) jest důstojným protějškem životního díla Richarda Wagnera. ... Smetana ... viděl přes hlavy těch, kteří mu vytýkali Wagnera, protože neznali ani Smetanu ani bayreuthského mistra.“³⁵⁹ Nelze však říci, zda je osobnost německého komponisty v textu připomenuta ryze z hudebního hlediska, či zda svou roli sehrála Hitlerova osobní nákladnost k tomuto hudebnímu skladateli. Závěrečná věta úvodníku vyznívá opět ve vlasteneckém duchu: „Tvořil nejžhavěji právě tehdy, kdy nejvíce trpěl, protože stejně žhavě svůj národ miloval.“³⁶⁰

³⁵⁴ AUTOR NEUVEDEN. *Památce Bedřicha Smetany*. Tamtéž, s. 2

³⁵⁵ AUTOR NEUVEDEN. *K výročí B. Smetany*. Tamtéž.

³⁵⁶ AUTOR NEUVEDEN. *Soubor kritického vydání Smetanova díla klavírního*. Tamtéž.

³⁵⁷ AUTOR NEUVEDEN. *Znělka Smetanova roku*. Tamtéž, s. 3

³⁵⁸ AUTOR NEUVEDEN. *400. představení „Prodané nevěsty“*. Tamtéž.

³⁵⁹ BARTOVSKÝ, Josef. *Bedřich Smetana*. Nová doba, 2. 3. 1944, č. 61, s. 1-2

³⁶⁰ Tamtéž.

Článek *Smetanovo jubileum* v rubrice *Pod čarou* především popisuje vývoj skladatelovy tvorby a jeho profesní život.³⁶¹

Ode dne 3. března se v rubrice *Denní zprávy* začínají objevovat krátké články přibližující prostřednictvím zajímavých detailů jednotlivé etapy skladatelova života. Zvláště pozorně je sledováno období, které Smetana strávil v Plzni. První článek připomíná okolnosti spojené se Smetanovým narozením, které jednoznačně předurčily jeho životní dráhu. „Paní Smetanová vypravovala již v Litomyšli, kdy její syn byl ještě dítětem, o živém snu několik dní před jeho narozením. Zjevil prý se jí anděl a zvěstoval jí, že porodí syna, který se jednou stane velkým hudebníkem. Zároveň jí tento anděl ve snu rozkázal, aby novorozenému dala jméno Bedřich a aby ho dala učit hudbě.“³⁶² Následují články o studentských letech Smetany,³⁶³ jeho učitelích,³⁶⁴ příbuzných³⁶⁵, atd.

Stejně jako při oslavách Českého hudebního máje roku 1940 přináší *Nová doba* i nyní reference o představeních a koncertech, které v Plzni v rámci Smetanova jubilea proběhly.³⁶⁶

Vedle výše uvedených článků byla v listě v rámci programu městského divadla zmiňována také všechna uváděná představení Smetanových děl. Krátké články též upozorňovaly na zařazení Smetanových skladeb do rozhlasového programu.

Nová doba neinformovala jen o průběhu plzeňských oslav, ale také se zmiňovala o dění v Praze. Dne 4. března se na titulní straně objevil článek *Zahájení Smetanova jubilea*, který informoval o vstupním koncertu cyklu šestého koncertu České filharmonie, kterým byl ve Smetanově síni Obecního domu v Praze zahájen Smetanův jubilejní rok.³⁶⁷ Zároveň se na titulní straně objevila fotografie zachycující předvedení *Prodané nevěsty* v Národním divadle dne 1. března. Fotografie koncertu České filharmonie list přinesl následujícího dne.

Krátké zprávy se též věnovaly i oslavám v menších městech regionu.³⁶⁸

Vlastenecky vyznívající články „vyvažuje“ aktivistický text *Velké oslavy B. Smetany v celé vlasti*, který na průběhu oslav demonstruje svobodu, které se Čechům

³⁶¹ AUTOR NEUVEDEN. *Smetanovo jubileum*. *Nová doba*, 2. 3. 1944, č. 61, s. 1-2

³⁶² AUTOR NEUVEDEN. *O narození Bedřicha Smetany*. *Nová doba*, 3. 3. 1944, č. 61, s. 3

³⁶³ jb. *Student Bedřich Smetana*. *Nová doba*, 21. 3. 1944, č. 80, s. 3

³⁶⁴ jb. *První učitelé Bedřicha Smetany*. *Nová doba* 15. 3. 1944, č. 74, s. 5; jb. *Plzeňský profesor J. F. Smetana*. *Nová doba*, 24. 3. 1944, č. 83, s. 3

³⁶⁵ AUTOR NEUVEDEN. *Plzeňská sestřenice Bedř. Smetany*. *Nová doba*, 28. 3. 1944, č. 87, s. 3

³⁶⁶ jb. *Cykly Smetanových oper II. „Hubička“*. *Nová doba*, 22. 3. 1945, č. 81, s. 2; jb. *Plzeňské smetanovské aktuality*. *Nová doba*, 28. 3. 1944, č. 87, s. 1-2

³⁶⁷ AUTOR NEUVEDEN. *Zahájení Smetanova jubilea*. *Nová doba*, 4. 3. 1944, č. 63, s. 1

³⁶⁸ AUTOR NEUVEDEN. *Večer k počtě B. Smetany: Slavnostní koncert v Domažlicích*. *Nová doba*, 22. 3. 1944, č. 81, s. 3

v rámci Protektorátu Čechy a Morava dostává. „Když denně sledujeme všechen ten ohromný rozmach této jedinečné tvůrčí manifestace českého umění, když denně nasloucháme ... tónům nesmrtelného genia, uvědomujeme si, jaký velký mravní dosah má pro celou naši českou pospolitost záruka národní svébytnosti a kulturní samosprávy, jak je stanovena ve výnosu Vůdcově o zřízení Protektorátu. .. Jak mnoho jsme již vytěžili z této velké možnosti a jak mnoho ještě vytěžíme, když zařídíme všechno svoje jednání tak, abychom si plně zasloužili důvěru Vůdce a Říše! Kdybychom se jako národ dali svést na cestu nepřátel Evropy ... byla by to pro celý národ cesta beznaděje, zoufalství a zkázy. ... Proto jsou všechna hesla emigrantů z Londýna a Moskvy odmítána celým českým národem.“³⁶⁹

5.7.2 Dny mládeže

Stejně jako v dalších okresních městech Čech a Moravy proběhly i v Plzni počátkem června Dny mládeže pořádané Kuratoriem pro výchovu mládeže v Čechách a na Moravě. Sportovního klání se v Plzni ve dnech 3. a 4. června zúčastnilo 1152 závodníků a závodnic.³⁷⁰

Dne 3. června, kdy v Plzni Dny mládeže začínaly, přinesla o jejich konání *Nová doba* dvě zprávy. První text uveřejněný na titulní straně pocházel z produkce ČTK a informoval o tom, že následující den bude ve všech okresních městech patřit mládeži, „jež bude manifestovat na nejširší základně svou všestrannou zdatnost“.³⁷¹

Druhý článek se již konkrétně týkal Plzně a přibližoval místní průběh Dnů mládeže, jejichž první část ve městě začínala již tohoto dne. Převážnou část zprávy tvoří informace o tom, v jakých věkových kategoriích a disciplínách se mládež utká. V závěru autor upozorňuje na nedělní vyvrcholení Dnů mládeže, během něhož proběhnou finálová utkání ve vybraných disciplínách a „poprvé bude v Plzni také provedena ‚Pestrá louka‘, jež poskytne velmi malebný a půvabný obraz.“³⁷²

Zpráva *Den mládeže v Plzni zahájen* otištěná následujícího dne popisuje události dne předešlého, a to včetně parafrázovaných proslovů, které k mládeži zazněly. „Okresní

³⁶⁹ jt. *Velké oslavy B. Smetany v celé vlasti: Od března do května 1944*. *Nová doba*, 15. 3. 1944, č. 74, s. 5

³⁷⁰ MARTINOVSKÝ, Ivan (et al.). *Dějiny Plzně v datech: od prvních stop osídlení až po současnost*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2004. s. 358

³⁷¹ ČTK. *Zítřejší Den mládeže*. *Nová doba*, 3. 6. 1944, č. 151, s. 1

³⁷² kp. *Dnes začíná Den mládeže*. *Nová doba*, 3. 6. 1944, č. 151, s. 2

pověřenec pro Plzeň Václav Hyrman ocenil možnosti, jichž se dostává české mládeži i v dnešní válečné době, kdy nesmírné hodnoty jsou bezohlednými nepřáteli ničeny.³⁷³

Nechyběla samozřejmě ani zpráva o celkovém průběhu her a jejich završení. Ta však pocházela z produkce ČTK, a tak je text zprvu pojatý s ohledem na území celého protektorátu a pojednává o Dnech mládeže v obecnější rovině. „V ušlechtilém sportovním zápolezení dokazovala tu mládež svou tělesnou zdatnost.“³⁷⁴ Následuje zmínka o nadcházejícím oblastním přeboru a celostátním finále, které proběhne na Strahovském stadionu v Praze. Samotnému průběhu Dnů mládeže v Plzni se věnuje druhý odstavce článku, který nezapomíná zmínit také účast oficiálních hostů.

Konkrétní výsledky sportovních bojů deník přináší v rámci sportovní rubriky.³⁷⁵

5.8 Rok 1945

5.8.1 Výstava České ligy proti bolševismu

Z posledního roku okupace jsem si zvolila již jen jednu událost, a to výstavu České ligy proti bolševismu, které pod názvem *Bolševismus nikdy!* v Plzni proběhla ve dnech 4.-18. března. „Její vernisáž zahájil ... předseda ligy Antonín Liška. První den ji zhlédlo na 2300 návštěvníků, za celou dobu trvání pak údajně 41 000 osob.“³⁷⁶

Nová doba o výstavě informovala celkem dvakrát. První informaci list přinesl v nejbližším vydání po zahájení výstavy a článkem *Výstava ČLPPB v Plzni* popisoval průběh vernisáže a seznamoval s námětem expozice. Podle listu se otevření výstavy zúčastnili „oficiální hosté němečtí a čeští, starosta města Plzně, zástupci úřadů, škol, Veřejné osvětové služby, Národní odborové ústředny zaměstnanecké, Kuratoria pro výchovu mládeže a Národního souručenství. ... Výstava velmi podrobně seznamuje s velkým nebezpečím, které by zničilo kulturu Evropy, kdyby nebyl zastaven příval bolševismu.“³⁷⁷ Na závěr autor článku neopomněl poznamenat, že se výstava „již prvního dne těšila značnému zájmu obecnstva“.³⁷⁸

³⁷³ AUTOR NEUVEDEN. *Den mládeže v Plzni zahájen*. Nová doba, 4. 5. 1944, č. 152, s. 2

³⁷⁴ ČTK. *Dny české mládeže*. Nová doba, 5. 6. 1944, č. 153, s. 2

³⁷⁵ AUTOR NEUVEDEN. *Okresní přebory mládeže v Plzni*. Nová doba, 5. 6. 1944, č. 153, s. 4

³⁷⁶ MARTINOVSKÝ, Ivan (et al.). *Dějiny Plzně v datech: od prvních stop osídlení až po současnost*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2004. s. 364

³⁷⁷ AUTOR NEUVEDEN. *Výstava ČLPPB v Plzni*. Nová doba, 6. 3. 1945, č. 55, s. 1

³⁷⁸ Tamtéž.

Podruhé se list k výstavě stručně vrací po jejím skončení, kdy uvádí čísla týkající se návštěvnosti. „Průměrná denní návštěva byla 3000 osob, nejmenší denní návštěva byla 1800 osob a největší denní návštěva byla 4300 osob.“³⁷⁹ Na závěr samozřejmě nechybí konstatování, že „výstava se setkala v Plzni s mimořádným zájmem široké veřejnosti a splnila zcela své poslání.“³⁸⁰

5.9 Shrnutí analytické části

Analýza vybraných článků referujících o kulturních, společenských, sportovních a dalších hromadně organizovaných akcích v Plzni pořádaných českými a německými (a jim spřízněnými) kruhy měla ukázat, jak se v průběhu šesti let nacistické okupace měnil způsob, jakými deník *Nová doba* o těchto událostech referoval.

V úvodu analytické části jsem nejprve vyslovila obecnou domněnku, že s postupně se zotřující kontrolou tisku byla i *Nová doba* nucena stále zřetelněji přinášet informace v souladu s oficiální okupační linií.

Tuto hypotézu do jisté míry naplňuje nejen okruh přinášených zpráv, ale také forma jejich zpracování. Přesto lze říci, že se redakce *Nové doby* snažila o zdrženlivost a pravděpodobně plnila jen striktně nařízené příkazy. Nasvědčuje tomu i výrok odpovědného redaktora Jiřího Kutvirta: „Více, než bylo nutno, jsme nedělali.“³⁸¹

Tato skutečnost se projevuje také na způsobu, jakým deník informoval o mnou sledovaných událostech. O akcích pořádaných okupanty a jimi spřízněnými organizacemi list referuje převážně věcným až popisným způsobem, který častokrát doplňuje konstatováním, že daný podnik „měl úspěch“ či „se setkal s ohlasem veřejnosti“.

Podstatnou výpovědní hodnotu má i samotná skutečnost, že o určitých událostech, které kniha *Dějiny Plzně v datech* uvádí v chronologickém přehledu zachycujícím základní pro město nějakým způsobem významné dění, deník *Nová doba* vůbec nereferoval. Mohlo se tak dít ze dvou protichůdných důvodů. Buď list o události na základě vnějších nařízení a kontroly informovat nemohl, nebo nechtěl.

Konkrétně se deník nezabýval třemi událostmi, na něž jsem se chtěla zaměřit. První dvě byly ryze německého charakteru (obnovení činnosti Německé divadlo v Plzni a Den branné moci) a proběhly roku 1940. V tomto případě se domnívám, že deník o

³⁷⁹ Čt. *Výstava České ligy proti bolševismu*. *Nová doba*, 20. 3. 1943, č. 67, s. 2

³⁸⁰ Tamtéž

³⁸¹ SOA Plzeň, sign. Lvs 826/1946. Korespondence Jiřího Kutvirta Svazu českých novinářů z 20. 11. 1945

událostech informovat nechtěl. Otázkou zůstává, zda by mohl stejně postupovat např. o dva roky později, kdy se již tisk dostal pod přísnější kontrolu a vliv aktivistických orgánů.

Dále list neinformoval o přednášce Antonína Špeldy o Mozartově významu pro české hudební umění a české hudební dějiny v lednu 1942. Nelze však říci, zda tak učinil úmyslně nebo mu bylo publikování tohoto textu zakázáno. Možné by byly obě dvě varianty. Podle autorů knihy *Dějiny Plzně v datech* se jednalo ve své podstatě o protiněmeckou provokaci, na druhou stranu se akcím tohoto typu *Nová doba* obecně příliš nevěnovala. Respektive většinou jen předem informovala o tom, že se akce bude konat, ale již ji nijak zpětně nereflektovala. V případě Špeldovy přednášky se však neobjevila ani pozvánka.

Během posledních let okupace deník sice informoval o akcích pořádaných v souladu s nacistickou ideologií, ale svůj prostor v listu měly i nadále v poměrně širokém rozsahu nejrůznější drobné akce pořádané českými spolky.

K mému překvapení provedená analýza naprosto popřela tezi o absenci vlasteneckých projevů v tisku v pozdějších letech okupace. Důkazem toho jsou články vzniklé na podzim 1942 v souvislosti se 40. výročím otevření nové budovy plzeňského městského divadla a o dva roky později též texty spojené se 120. výročím narození a 60. výročím úmrtí Bedřicha Smetany.

Na základě dílčích poznatků je možno konstatovat, že deník *Nová doba* nelze jednoznačně považovat za list, který by se exponoval ve prospěch nacistického Německa, a to i přesto, že se svolením okupačních úřadů vycházel po celou dobu války. Aby tomu mohlo tak být, byl list nucen dodržovat povinná tisková nařízení, avšak zároveň se snažil přinášet regionální zpravodajství co nejvíce oproštěné od aktivistického tónu.

6 Závěr

Proměny deníku *Nová doba* v letech 1939-1945 jsem se snažila postihnout na základě rozboru samotného listu, rekonstrukce složení a činnosti redakce a analýzy vybraných článků informujících o kulturních, společenských, sportovních a dalších hromadně organizovaných akcích v Plzni pořádaných českými a německými (a jim spřízněnými) kruhy.

Rozbor samotného listu ukázal, že formální podoba deníku se měnila především v závislosti na snižujícím se rozsahu listu. V jeho důsledku je *Nová doba*, která se snažila co nejdéle zachovávat spektrum přinášovaných informací, tištěna menším písmem, z jejích stránek postupně ubývají nejprve zájmové, posléze i další rubriky typické pro předchozí období listu. Zbývající prostor je v první řadě vyhrazen zejména oficiálním zprávám a vojenskému zpravodajství. I přesto se redakce deníku po celou dobu okupace snažila přinášet zpravodajství oproštěné od aktivistického tónu, což se jí dařilo především v článcích s regionální tematikou.

Přestože *Nová doba* vycházela se svolením okupačních úřadů po celé období protektorátu, nelze ji považovat za periodikum ryze aktivistického charakteru, které by oddaně pracovalo ve prospěch nacistů.

Orientace listu jednoznačně souvisí se složením redakce, v jejímž čele nikdy nestál odhodlaný aktivista, který by se snažil vést deník v tomto duchu. Od roku 1942 až do konce okupace byl oficiálně odpovědným redaktorem *Nové doby* Jiří Kutvirt, jemuž však byl úřady vytýkán nedostatek aktivistického postoje. Proto byl ještě téhož roku do redakce *Nové doby* dosazen Jaroslav Vozka, který měl převzít kontrolu nad politickým vedením listu. Ani Vozka však nebyl zastáncem nacistické ideologie, naopak byl činný v odbojovém hnutí a společně s Kutvirtem se snažil zachovat existenci *Nové doby*, která vyplácela peníze rodinám redaktorů internovaných v koncentračním táboře.

Přestože musel deník udržovat ideologickou linii, k jejímuž dodržování jej nutily oficiální tiskové pokyny a nařízení, je z provedené analýzy vybraných článků patrné, že se deník při referování o problematických událostech, pokud to bylo možné, snažil chovat zdrženlivě.

7 Resumé (Summary)

I have tried to formulate the changes of the Pilsens journal *Nová doba*, happening during the years 1939-1945, on the ground of the journal analysis, further on reconstruction of editorial staff and operations of the redaction and finally on analysis of selected articles.

The journal analysis has shown that the formal form of the journal has changed above all in dependence on decrease of the journal size. The *Nová doba* tried to maintain the spectrum of the supplied information as long as possible, therefore the result of the *Nová doba* decrease size was printing in smaller letters. First, from the pages disappeared interest columns, later also others columns that were typical for the previous journal period. The remaining space was above all dedicated to the official news and military coverage. In spite of this, the journal was trying during the whole occupation time supply the coverage without any tone of activism, they succeed to follow this principle mainly in the regional coverage.

Although *Nová doba* was edited for whole the time of the protectorate with permission of the occupant authority, we can not consider the journal as periodical with pure activism character that would devotedly work for Nazis.

The journal orientation relate also to the editorial staff, which was never led by determined activist. Responsible *Nová doba* editor since year 1942 till end of the occupation was Jiří Kutvirt who was blamed by the authority for lack of activism attitude. Therefore was into the *Nová doba* redaction installed Jaroslav Vozka, who was supposed to overtake the control on the political management of the journal. However also Vozka was not proponent of the Nazis ideology, conversely he was active in resistance movement.

Although the journal had to keep the ideology line, because they were forced to do so by the official press instructions and orders, it is apparent from the analyse of the selected articles that the journal tried to stayed reserved in referring about problematic events.

8 Použitá literatura a prameny

Literatura

BERÁNKOVÁ, Milena; KŘIVÁNKOVÁ, Alena; RUTTKAY, Fraňo. *Dějiny československé žurnalistiky*. 1. vyd. Praha: Novinář 1988. Díl 3. Český a slovenský tisk v letech 1918-1944. 315 s.

BERÁNKOVÁ, Milena; MALEC, Karel: *Dějiny české žurnalistiky do roku 1945: stručný přehled*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1976. 62 s.

BLODIGOVÁ, Alexandra (et al.). *Dějiny českého novinářství a českých novinářských spolků: výstava k dějinám českého tisku na území České republiky*. 99 s. Katalog výstavy.

BLODIGOVÁ, Alexandra (et al.). *Slovník odpovědných redaktorů a šéfredaktorů legálního českého denního tisku v letech 1939 až 1945*. 1. vyd. Praha: MATFYZPRESS, 2007. 160 s. ISBN 978-80-86732-96-1.

BRANDES, Detlef. *Češi pod německým protektorátem: okupační politika, kolaborace a odboj 1939-1945*. přeložil Petr Dvořáček. 2. vyd. Praha: Prostor, 2000. edice Obzor. 664 s. ISBN 80-7260-028-1

BRICHTA, Vladimír. *Dějiny Plzně: od roku 1918 do roku 1948*. 1.vyd. Plzeň: Západočeské nakladatelství, 1982. Sv. 3, 468 s. 28 s. obr. příloha

DOLEJŠÍ, Vojtěch. *Noviny a novináři: z poznámek a vzpomínek*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství politické literatury, 1963. 430 s.

DORAZIL, Otakar. *Světové dějiny v kostce*. 4. vyd. Vimperk: Papyrus; Rudná u Prahy: Jeva, 1997. 536 s. Přepřacované a doplněné vydání. ISBN 80-85776-73-1 (Papyrus); ISBN 80-85797-3 (Jeva).

FABIAN, František. *Bibliografie časopisů Západočeského kraje*. 1. vyd. Plzeň: Krajské nakladatelství, 1961. 191 s.

GEBHART, Jan; KUKLÍK, Jan. *Dramatické i všední dny protektorátu*. 1. vyd. Praha: Themis, 1996. 288 s. ISBN 80-85821-35-4.

GEBHART, Jan; KUKLÍK, Jan. *Druhá republika 1938 – 1939: svár demokracie a totality v politickém, společenském a kulturním životě*. 1. vyd. Praha: Paseka, 2004. 320 s. ISBN 80-7185-626-6.

GEBHART, Jan; KUKLÍK, Jan. *Velké dějiny země koruny české*. 1. vyd. Praha; Litomyšl: Paseka, 2006. Sv. XV.a. 624 s. ISBN 80-7185-582-0.

GEBHART, Jan; KUKLÍK, Jan. *Velké dějiny země koruny české*. 1. vyd. Praha; Litomyšl: Paseka, 2007. Sv. XV.b. 744 s. ISBN 978-80-7185-5

HÁJKOVÁ, Jana; HÁLOVÁ, Marie. *Bibliografie Plzně*. 1. vyd. Plzeň: Knihovna města Plzně, 1995. Sv. 1-4. ISBN 80-85093-31-6

JELÍNEK, Jaroslav. *Politické ústředí domácího odboje: vzpomínky a poznámky novináře*. 1. vyd. Praha: Kvasnička a Hampl, 1947. 214 s.

KONČELÍK, Jakub; KÖPPLOVÁ, Barbara; KRYŠPÍNOVÁ, Jitka. *Český tisk pod vládou Wolfganga Wolframa von Wolmara: stenografické zápisky Antonína Fingera z protektorátních tiskových porad 1939-1941*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2003. 504 s. ISBN 80-246-0591-0.

KÖPPLOVÁ, Barbara; BEDNAŘÍK, Petr; ČÁBELOVÁ, Lenka (et al.). *Dějiny českých médií v datech: rozhlas – televize – mediální právo*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2003. 463 s. ISBN 80-246-0632-1

KVAČEK, Robert; CHALUPA, Aleš. *Československý rok 1938*. 1. vyd. Praha: Panorama, 1988. 304 s. Edice Stopy, fakta, svědectví.

MARŠÁLEK, Pavel. *Protektorát Čechy a Morava: státoprávní a politické aspekty nacistického okupačního režimu v českých zemích 1939-1945*. 1.vyd. Praha: Karolinum, 2002. 348 s. ISBN 80-246-0302-0

MARTINOVSKÝ, Ivan (et al.). *Dějiny Plzně v datech: od prvních stop osídlení až po současnost*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2004. 789 s. ISBN 80-7106-723-7.

MAUR, Jan. *Český protektorátní tisk v Plzni v době okupace*. In BĚLOHLÁVEK, Miloslav. *Minulostí Západočeského kraje*. 1. vyd. Plzeň: Západočeské nakladatelství, 1972, s. 43-56.

PASÁK, Tomáš. *Pod ochranou Říše*. Praha: Práh, 1998. 298 s. ISBN 80-85809-88-5.

PASÁK, Tomáš. *Soupis legálních novin, časopisů a úředních věstníků v českých zemích z let 1939-1945*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova, 1980. 441 s.

TOMÁŠEK, Dušan. *Deník druhé republiky*. 1. vyd. Praha: Naše vojsko, 1988. 248 s.

Elektronické zdroje a databáze

Knihovna města Plzně – katalog LANius (<http://lanius.kmp.plzen-city.cz>)

Nepublikované prameny

Nepublikované paměti

ŠIDÁK, Josef. Velikáni našich dějin: Vzpomínky na 18 let práce v redakci Lidových novin v Unžhorodě a Plzni. 279 s. předal archivu roku 1972. In: NA, f. ASYN, kart. 1250

Archivní inventář

WASKOVÁ, Eva. „Grafika“ tiskařské podniky v Plzni, zapsané spol. s. r. o. 1894 – 1953. Plzeň:1998. s. 4. Inventář SOA Plzeň

Archivy

Státní oblastní archiv Plzeň

Národní archiv

Periodický tisk

Nová doba (3. 8. 1924)

Nová doba (1939 – 1945)

9 Seznam zkratek

ASYN	Archiv Syndikátu novinářů
ČLPB	Česká liga proti bolševismu
ČTK	Československá (Česká) tisková kancelář
DNB	Deutsches Nachrichtenbüro
f.	fond
gestapo	Geheime Staatspolizei (Tajná státní policie)
indent. č.	inventární číslo
kart.	karton
NA	Národní archiv
NOÚZ	Národní odborová ústředna zaměstnanecká
NS	Národní souručenství
NSN	Národní svaz novinářů
NSP	Národní strany práce
PMR	Předsednictvo ministerské rady
sign.	signatura
SOA	Státní oblastní archiv
SNJ	Strana národní jednoty
SS	Schutzstaffel (Ochranný sbor)
sv.	svazek
SZ	Státní zastupitelství
TO PMR	tiskový odbor předsednictva ministerské rady

10 Seznam příloh

Příloha č. 1: Nová doba – 17. 3. 1939, č. 76, s. 1 (obrázek)

Příloha č. 2: Nová doba – 21. 9. 1941, č. 235, s. 1 (obrázek)

Příloha č. 3: Nová doba – 18. 6. 1942, č. 165, s. 1 (obrázek)

Příloha č. 4: Nová doba – 3. 5. 1945, č. 105, s. 1 (obrázek)

Příloha č. 5: Nová doba – 3. 5. 1945, č. 105, s. 2 (obrázek)

Příloha č. 6: Nová svoboda – 6. 5. 1945, č. 1, s. 1 (obrázek)

Příloha č. 7: Nová doba – zásah cenzora (obrázek)

Příloha č. 8: Tiskový pokyn – telefonogram (obrázek)

Příloha č. 9: Prohlášení ředitele ČTK Miloše Novotného (obrázek)

30 haléřů.

Vychází denně o 5. hod. ranní

PŘEDPLATNĚ:

No máj. počtu na venek Kč 7.—
No máj. počtu na venek Kč 7.—
No máj. v tisku a dopr. Kč 7.80
No máj. v tisku a dopr. Kč 7.80
No máj. v tisku a dopr. Kč 7.80

VEN NA ČÍSLO NEDELNÍ: Kč 9.80

Roční: Kč 22.—
Čtvrtletní: Kč 5.50

DO JUDOSLAVIE: Kč 32.—

No čtvrt. roku DO NĚMECKA, FRANCIE, POLSKA A MADARSKA: Kč 45.—

No čtvrt. roku DO AMERIKY NA ČTVRT. ROKU: Kč 70.—

NOVÁ DOBA

DENÍK ZÁPADOČESKÉHO PRACUJÍCÍHO LIDU

Číslo 76.

V Plzni v pátek 17. března 1939.

Pravděpodobné počasí

dněs:

Většinou až úpiné oblačno, sklon k srážkám menší vydatnosti, v noci slabý až mírný mráz, ve dne teplota málo nad nulou, vítr od západu až severozápadu.

zítra:

Proměnlivo a přeháňkami, poněkud chladněji, severozápadní vítr.

Ročník XLV.

STÁTOPRÁVNÍ POSTAVENÍ ČECH A MORAVY V RÁMCI NĚMECKÉ ŘÍŠE

ČTK. Praha, 16. března. Úředně se oznamuje:

Vůdce podepsal dnes na Hradě pražském tento výnos o Protektorátu Čechy a Morava:

Po tisíc let náležely k životnímu prostoru německého národa česko-moravské země. Násilí a nerozum vytrhly je světoval z jejich starého historického okolí a posléze jejich zapojením do umělého útvaru Česko-Slovenska vytvořily ohrožení stálého neklidu. Od roku k roku zvěšovalo se nebezpečí, že z tohoto prostoru — jako již jednou v minulosti — vyjde nové nesmírné ohrožení evropského míru. Neboť česko-slovenskému státu a jeho držitelům moci se nepodařilo organizovati rozumné soužití národních skupin, v něm svémocně spojených, a tím prohlubiti a zachovati zájem všech zúčastněných na udržení jejich společného státu. Prokázal však tím svou vnitřní neschopnost k životu a propadl proto nyní také skutečnému rozkladu.

Německá říše však nemůže z těchto pro její vlastní klid a bezpečnost stejně jako pro obecné blaho a obecný mír tak rozhodně důležitých oblastech trpěti žádné trvalé poruchy. Dříve nebo později musela by nésti nejtěžší důsledky jako mocnost dějinnými a zeměpisnou polohou nejsilněji interesovaná a spolupostupující. Odpovídá tudíž příkazů sebeobžoby, jestliže Německá říše jest rozhodnuta sáhnutí rozhodně k zajištění základů rozumného středoevropského řádu a vydání nařízení, která z toho vyplývají. Neboť dokázala už ve své tisícileté dějinné minulosti, že díky jak velikosti, tak i vlastnostem německého národa jediná jest povolána řešiti tyto úkoly.

Naplněn vážným přáním sloužiti opravdovým zájmům národů obývajících v tomto životním prostoru, zajištění národní svobody německého a českého národa, prospěti míru a sociálnímu blahu všech, nařizují tudíž jménem Německé říše jako základnu pro budoucí soužití obyvatelů těchto oblastí toto:

Článek 1.

(1) Části bývalé Česko-Slovenské republiky obsazené v březnu 1939 německými oddíly náleží napříště k území Velkoněmecké říše a vstupují jako »Protektorát Čechy a Morava« pod její ochranu.

(2) Pokud obrana říše toho vyžaduje, učiní Vůdce a říšský kancléř pro jednotlivé části těchto území úpravu od toho odchýlnou.

Článek 2.

(1) Obyvatelé Protektorátu, kteří jsou příslušníky německého národa, stávají se německými státními příslušníky a podle ustanovení zákona z 15. září 1935 (Říšský zák. I, str. 1146) o říšských občanech, říšskými občany. Pro ně platí tudíž také ustanovení na ochranu německé krve a německé cti. Podléhají německé soudní pravomoci.

(2) Ostatní obyvatelé Čech a Moravy stávají se státními příslušníky Protektorátu Čechy a Morava.

Článek 3.

(1) Protektorát Čechy a Morava jest autonomní a spravuje se sám.

(2) Vykonalá svoje výsostná práva náležející mu v rámci Protektorátu ve shodě a politickými, vojenskými a hospodářskými potřebami říše.

(3) Tato výsostná práva jsou zastávána vlastními orgány a vlastními úřady s vlastními úředníky.

Článek 4.

Hlava autonomní správy Protektorátu Čechy a Morava požívá ochrany a čestných práv hlavy státu. Hlava Protektorátu potřebuje pro výkon svého úřadu důvěry Vůdce a říšského kancléře.

Článek 5.

(1) Jako zastávce říšských zájmů jmenuje Vůdce a říšský kancléř »Říšského Protektora« v Čechách a na Moravě. Jeho úřední sídlo jest Praha.

(2) Říšský Protektor jako zástupce Vůdce a říšského kancléře a jako zmocněnc říšské vlády má úkol petovati, aby bylo dbáno politických směrnic Vůdce a říšského kancléře.

(3) Členové vlády Protektorátu jsou potvrzováni říšským Protektorem. Potvrzení může býti odvoláno.

(4) Říšský Protektor jest oprávněn dáti se informovati o všech opatřeních vlády Protektorátu a udělit jí rady. Může podati námítky proti opatřením, která by byla s to poškoditi říši a její-li nebezpečí v prodlení, vydati nařízení autu a společném zájmu.

(5) Od vyhlášení zákonů, nařízení a jiných právních předpisů, jakož i od výkonu správních opatření a pravoplatných soudních rozsudků jest upuštěno, podá-li říšský Protektor námítky.

Článek 6.

(1) Zahraniční věci Protektorátu, obzvláště ochranu jeho státních příslušníků v cizině, zastává říše. Říše pověd zahraniční věci tak, jak to odpovídá společným zájmům.

(2) Protektorát obdrží zástupce u říšské vlády s úředním označením »vyslance«.

Článek 7.

(1) Říše poskytuje Protektorátu vojenskou ochranu.

(2) Vykonalá svoje tuto ochranu, udržuje říše v Protektorátu posádky a vojenská zařízení.

(3) Pro udržení vnitřní bezpečnosti a pořádku může Protektorát zříditi vlastní sbory. Organizaci, početní sílu a výzbroj určí říšská vláda.

Článek 8.

Říše vykonává bezprostřední dohled na dopravnictví, jakož i na pošty a telekomunikace.

Článek 9.

Protektorát náleží k celnímu území Německé říše a podléhá jeho celní výsosti.

Článek 10.

(1) Zákonným platidlem jest vedle říšské marky až na další koruna.

(2) Poměr obou měn navzájem určí říšská vláda.

Článek 11.

(1) Říše může vydávati právní předpisy s platností pro Protektorát, pokud toho vyžaduje společný zájem.

(2) Pokud je dána společná potřeba, může říše převzít do vlastní správy správní obory a zříditi potřebné pro ně vlastní říšské úřady.

(3) Říšská vláda může učiniti opatření potřebná k udržení bezpečnosti a pořádku.

Článek 12.

Právo platné té doby v Čechách a na Moravě zůstává v účinnosti pokud neoporuje smyslu převzeti ochrany Německou říši.

Článek 13.

Říšský ministr vnitra vydá v dohodě se zúčastněnými říšskými ministry právní a správní předpisy, potřebné k provedení a doplnění tohoto výnosu.

V Praze dne 16. března 1939.

Říšský ministr zahraničí
von Ribbentrop v. r.

Říšský ministr vnitra
Dr. Frick v. r.

Vůdce a říšský kancléř
Adolf Hitler v. r.

Říšský ministr a předseda říšské kanceláře
Dr. Lammers.

VČEREJŠEK NA HRADĚ u Vůdce a říšského kancléře

ČTK. Praha, 16. března. Ve středu večer při příjezdu říšského kancléře Adolfa Hitlera a říšského ministra zahraničních věcí šl. Ribbentropa byl ministr dr. Havelka přítel nejprve říšským ministrem zahraničních věcí, kterého uvítal jménem pana presidenta, a pak byl přijat říšským kancléřem Adolfem Hitlerem, kterého rovněž pozdravil jménem pana presidenta. Pak navštívil říšského ministra zahraničních věcí šl. Ribbentropa, kterého ministr zahraničních věcí dr. Chvalkovský. Ministr dr. Havelka vykonal též návštěvu u šéfa civilní správy při velitelství armádní skupiny 3. Konráda Henleina, a nímž projednal některé otázky, které třeba urychleně řešiti.

ČTK. Praha, 16. března. Vůdce a říšský kancléř Adolf Hitler přijal dnes odpoledne ve 14.30 hod. českého státního presidenta dr. Hácha. Před tím navštívil státního presidenta dr. Hácha říšský ministr zahraničních věcí šl. Ribbentrop a odevzdal mu vědovce prohlášení o zřízení říšského protektorátu nad zemí českou a moravskou.

Vůdce a říšský kancléř Adolf Hitler přijal dnes armádního generála Jana Šprovalého. Předseda vlády R. Beraa se členy kabinetu byli dnes ve 14.45 hod. přijati na Hradě pražském říšským ministrem zahraničních věcí šl. Ribbentropem. Předseda vlády ve svém proslavu vzpomněl přítomnosti říšského kancléře v Praze a jménem vlády a jménem lidu vyslovil vřelý a říšskému kancléři i říšskému ministru zahraničních věcí šl. Ribbentropovi přátelství a dobrého pobytu. Říšský ministr šl. Ribbentrop poděkoval předsedovi vlády velmi srdečně za jeho slova a pohovořil pak s jednotlivými členy vlády.

ČTK. Praha, 16. března. Vůdce a říšský kancléř opustili Prahu. Předtím pozdravil na prvním nádvoří pražského Hradu studenty německých vysokých škol v Praze. Naproti stranném Hradčanském náměstí se těsnilo tisíc prázdných Němců, kteří stále provolávali sborově »Wir wollen unseren Führer sehen«. Když se vůdce objevil u okna, nebralo nadšení konce. Stále více a více lidí se těsnilo před Hradem a vytvářeli, přes to, že sněžilo, až sněhí vůdce. Adolf Hitler vykonal pak příhledku studentů a tu a tam promluvil k nim otázkou slova. Za jasně pražského německého obyvatele odjel pak říšský kancléř vozem z města.

Ze zpráv denního tisku jest známo, že pana presidenta dr. Emila Hácha doprovodila cestou z Prahy do Berlína a nazpět

Slovensko se postavilo pod ochranu říše

ČTK. Praha, 16. března. Slovenský ministerský předseda dr. Tiso zaslal vůdci tento telegram: V silné důvěře ve Vás, Vůdce a říšského kancléře Velkoněmecké říše, staví se slovenský stát pod Vaši ochranu. Slovenský stát Vás prosí, abyste tuto ochranu převzal.

Vůdce odpověděl na tento telegram takto: Potvrzuji příjem Vašeho včerejšího telegramu a přijímám tímto ochranu Slovenského státu.

REDAKCE
Plzeň, Kovoňská ulice číslo 7.
Ad. telegramů: «Nová doba» Plzeň
Telefon redakce č. 309
Telefon administrace č. 208
Ispediční služba, dopisy administrace, at. expedice a reklamace buďtež součástí na adresě redakce.
Administrace «Nová doba», Plzeň, Kovoňská ulice číslo 7.
Přiloha se nesledují a neplatí, napřímo se na adresě redakce kladou.
Celo strán. pošt. spojitelný 43.337.
INZERCE
Je velmi výhodná a plati se hodová. Nahranované dopisy se nepřijímají.

NOVÁ DOBA

40 haléřů.

Vychází denně o 6. hodině ranní
PŘEDPLATNÉ:
Na měsíc poštou K 14.—
Na měsíc v Plzni a došlito K 15.—
Na tři měsíce K 40.—
Jednotlivé číslo v redakci K 20.—
Jednotlivé číslo v ostatní dny K 40.—
Již NA CÍSLA NEDEJÍ.
Cvičitel K 13.—
DO ŘÍSE: K 14.—
Měsíčně K 14.—

Číslo 165. V Plzni ve čtvrtek dne 18. června 1942. Ročník XLVIII.

ÚTOK NA SEVASTOPOL DÁLE POKROČIL

Hluboké klíny vraženy do pevnostních linií, dnes vzata ztečí tvrz Sibir. — Bezúspěšné sovětské útoky na Volchov a u Ilmenského jezera.

ČTK, Z. Vůdova hlavního stanu 17. června.
Vrchní velitelství branné moci oznamuje: Útok německého a rumunského vojska na pevnost Sevastopol pokračoval dále kupředu přes tvrdší odpór nepřátelský odpor a za velikých terčích obětí. Průlom do nepřátelské obranné soustavy byl značně rozšířen a z míst, kde byl proveden, byly vraženy hluboké klíny do pevnostních linií. Silně hájené posily na výšcích a tvrzích byly na obou křídlech útoku v tuhých bojích vzaty. V dnešních ranních hodinách bylo dobyto ztečí významného hvozděho objektu Sibir. Letectvo podporovalo vynikající měrou bojové úsilí.
Ve středním úseku východní fronty byly změny rozprášené nepřátelské skupiny v týlu fronty. Nepřátelské útoky již na Ilmenského jezera ztroskotaly.
Na volchovské frontě se protivník snažil znovu mohutnými silami prolomit klíčové postavení, jež německé vojsko po několika týdnech houzevnatě hájí v baziněm zalesněném terénu. Všechny útoky byly bezúspěšné. Kruh kolem nepřátelských sil, jež jsou obklopeny severně od klíčového postavení, byl rozšířen. Bítovní leteč způsobil již východní část Ilmenského jezera a na Volchovské nepříteli značné ztráty.
Na pobřeží Ledového moře byla pumami zasažena v přístavu Jokonga nepřátelská obchodní loď o 3.000 brt a potopena.
V severní Africe ztroskotaly pokusy o výpad, jež podniklo britské vojsko, obklopené západně od Acromy. Až dosud bylo v bojích posledních dnů o postavení Ain-el-Gazala zbito více než 4.000 mužů. Kromě toho bylo ukročeno nebo zničeno: 224 pancéřových bojových vozů, 35 děl a přes 500 nákladních automobilů. V prostoru El Adem byly vzaty nepřátelské posily přesně, že byly houzevnatě hájeny. V leteckých bojích ztratili Angličané 21 letadel.

Dalších šest válečných lodí a šest obchodních lodí bylo zasaženo pumami nebo torpedy. V leteckých bojích se stíhačkami, určenými k zajišťování konvojů, sestřelilo německé letectvo 33 nepřátelských letadel. Deset německých letadel přišlo na zem.
Na těchto úspěších mají obzvláštní podíl letecké svazky za vrchního velení generála polního maršála Kesselinga, jímž velí generál letectva Loerzer, generál letectva Geisler a generalleutnant Hofmann von Waldau.

Na úspěchu má dále podíl ponorka kapitánleutnanta Reschkeho, která potopila jeden nepřátelský křižník.
U anglického jižního pobřeží zasáhlo letectvo za denních i nočních stůlků pumami tři obchodní lodě střední velikosti a potopilo je. U Brightonu a u Portlandu byly těžce zasaženy objekty důležité pro válku.
Britské letectvo podniklo uplynulé noci rušivé nálety na západoněmecké území. Noční stíhačky a protiletadlové dělostřelce sestřelily devět z útočících bombardérů.

Ministr lidové osvěty Emanuel Moravec při projevu

Na Hlavním náměstí v Plzni se konala v úterý odpovečně mohutná manifestace všech pracujících vratech českého lidu z Plzně a celého plzeňského kraje, na níž měl významný projev ministr lidové osvěty Emanuel Moravec. Ověřte: Českos. ČTK.

Jak již bylo oznámeno zvláštní zprávou, zasadily svazky německého letectva a jednotky německého válečného námořnictva v součinnosti s italskými letectvy a námořními obrannými silami těžké srážky britskému válečnému letectvu a námořnímu zásobovací loďné dopravě ve Středozemním moři. V době od 13. do 15. června byly ze silně zajištěných britských konvojů potopeny německými letectvy a námořními obrannými silami čtyři křižníky a torpedoborce, dva strážní lodě a šest obchodních lodí celkem o 56.000 brt. Kromě toho byl jeden torpedoborec a osm obchodních lodí zasaženo torpedy a zapáleno nebo tak vážně poškozeno, že jest počítat s jejich ztrátou.

Neúčinná »pomoc« Spojených států

PZD, Berlín 17. června. Sedm procent severoamerických bombardovacích letadel, jež byly posílány bojevládkám jako pomoc pro Sevastopol, bylo ztraceno. Tuto zprávu přináší »Berliner Lokalanzeiger« z Ankaru. Podle zpráv interviewovaných severoamerických letců, kteří musili novou přistáti na tureckém území a pěti bombardovacími letadly, byla dvě další letadla sestřelena německými stíhačkami nad Černým mořem. Také u tří zbývajících letadel je nepatrná pravděpodobnost, že dosáhnou místa svého určení. Přistátní turecká místa považují za možná. Je tato letadla přistála v Sýrii. Tato pravděpodobnost se zdvojuje tím, že pět letadel, jež novou přistála na turecké půdě, se sneslo k zemi nedaleko zránských hranic.

Čungkingské vojsko před porážkou

ČTK, Hankou 17. června. Tlaková kancelář Domei oznamuje: Svazu čungkingského vojska v síle 15.000 mužů hrozí drtivá porážka v oblasti východně od Šanai ve střední části provincie Hubei, kde bylo toto vojsko japonskými silami v úterý obklopeno. Dvě čínské divize se pokusily podniknout útok na japonské výškové linie, aby tak odkryly hroziící zhroutil obklopeného čungkingského vojska. Ale tento pokus japonské branné síly zmařily.

Také při letošním sbírce na Německý Červený kříž musí být český příspěvek důkazem našeho říšského smýšlení. — Přispějte všichni měrou nejhojnější!

Nezadržitelne k socialistickému zítřku

Plzeňský projev ministra lidové osvěty Emanuela Moravce vyzněl v mohutnou manifestaci českého lidu pro Říš a pro socialismus. Ohas Moravcových vývodů o nezadržitelne postupu socialismu byl vsuktu pronikavý mezi dělníky ni posloucháči, jejichž srdce je naplněno úsilím o sociální spravedlnost a jejichž mysl je proniknuta vědomím, že lidská společnost může se rozvíjet jedine, buďle organizována na socialistických principech a ve velkoprostorových dimenzích. Ministr Moravec vhodně připomenul, že český dělník dobře tuší vývoj světa, vývoj, který nezadržitelne musí vyvrcholit opravdu pozitivním socialismem. Rovněž hodně pozoru je konstatování ministra Moravce, že národní existence je především otázkou sociální, že za demokratického režimu, který v politickém vývoji světa byl formou přechodnou, opravdový socialismus nemohl se uskutečnit. Byl tu totiž mezinárodní kapitál, londýňští, newyorskí a pařížští bankéři, kteří záměrně dusili každý pokus o pronikavější sociální reformu, z níž prospěch mohli mít národní pracující. Mezinárodní kapitalisté těžili z rozporů, které byly mezi jednotlivými stavy a národy. Pracující lid podléhal iluzi: že třídím bojem lze se vymáknout z jarma hospodářského útisku. Ministr Moravec vyzněl nebezpečí jaké Evropské hrozilo a hrozí z bolshevismu. Kdyby Evropa měla být vydána na milost a nemilost sovětům, pak by Evropa byla vydána bídě a hladu, poněvadž samotná plutokratické anglosaské země by jí hospodářsky blokovaly. Komunismus v Evropě, to by byl konec Evropy. Toho si byli vědomi upřímní socialisté, kteří, jako na pt. ve Finsku (Tanner) a v Dánsku za nynějšího zápolení se staví do fronty proti bolshevismu.

Ministr Moravec v projevu k plzeňským dělníkům přesvědčivě prokázal, že k socialistickému zítřku nebylo možno dojít cestou demokracie, že Evropa biva postavena před dilemma, buď zahrnout nebo žít. Žít může, jestliže bude socialistickou. Na štěstí v Říš Adolf Hitler přišel s myšlenkou, že socialismus se nedá uplatňovat přes třídy třídím bojem, nýbrž přes národy. Podlého se mu pod praporem nacionálního socialismu soustředil celý národ, v jehož postřechi uvěsil kapitál, který není již nástrojem hospodářského kořistění a utiskování, jako tomu bylo za liberalistického režimu. Nýbrž prostředkem ke zvýšení blaha všech pracujících. Ministr Moravec právem poukázal, že dlouho nám zůstávalo neznámým tvůrčí dílo nacionálního socialismu. Dnes však každý český dělník ví, že národní socialismus se prakticky osvědčuje, je dělnictvo v národně socialistickém Německu zlepšilo své postavení a to netoliko hospodářsky, nýbrž i morálně. Ne náhodou německá národně socialistická strana má ve svém názvu »dělnická«. Národní socialisté

B. E. S. E. D. Y

Jestliže voda

Tak jsem si myslil, že jsem tohoto lidového pomocníka popsal ve všech stránkách tak důkladně, že by to dalo moc přemýšlet, aby se přišlo ještě na něco nového. A přece před nedávnem se přiblížila historka, již by bylo škoda nezapomenouti. Neboť na ni buhužel je, že při ní přišel iitr vody na mnohem více než stejné množství nejméně jednoho kůdaku nebo silovnice.
Podátek její povstal někdy před mnoha lety, když si soueska Bulková z Cíeovic usmyslila, že by si mohla na zahrádce zředit studnu. Taková studna je někdy věc, nemusi se chodit pro vodu k sousedovi, když v případě, že se mu zaběhne třeba pod cirkonický akni slepice, přikročí hned k reprazentim a zahrábne výšep vody celé vesnici, která je polevěřela z toho, že ubohé slepice zakroučila krkem. Když pak se z ukovětudiny dostane tyfus, vi se hned, že jde o bacily domácího pěstění, a neděla se třeba hlava zdravotním radám. A konečně u stáby může vzniknouti lehký domácí onemocnění, což je někdy peníze k nezaplacení, hlavně tenkrát, když domácí denka není na tom a peníze se pověsí na špejle a o čerpaním vody náterpá i denka.

KDO JE VINEN ?

Pod nadpisem »Rozumní a zasloupení Čechové« píše »Prager Zeitung« kromě jiného: Skutečnosti ukazují, že převážná většina českého národa oceňuje, že jeho domovina v této nejmohutnější ze všech válek byla ušetřena válečných hrůz. Bohužel, jest však na druhé straně skutečnost, že se jest všichni Čechové nepropracovali k tomuto smýšlení. Početní váleční zbabělci a prolhaných emigrantů a tím do jisté míry zatáhli válku do Čech a Moravy. Též tyto věční pošelci měli možnost srovnati sociální porádek někdejší a obrysy nového řádu ve své vlastní domovině; také oni viděli zmizení nezaměstnanosti, konce strachnického blázince, mir, kterému se těšila jejich domovina uprostřed války. Toto vše viděli a ve své omezenosti nechtěli vzít na vádomi, raději hazardovali s budoucností svého vlastního národa. Byli varováni, byli jim jednoznačně a jasné líčeny všechny nálečky jejich rojů. Ale nadarmo. Koho bohově chtěli zničit, toho potrestají slepotou — říká se již ve starověku. Tak v procentní nepatrné části českého národa dorážly věci tak dalece, že se sprostě vraždě Obergruppenführera Heydricha nebylo již možné zabránit rozhodněmu zásahu. Je válka a válečné právo je brzdě. Ti, kteří chtěli válku stůj co stůj zatáhnouti do své domoviny, dosáhli svého cíle. Skoda z tohoto zločinného jednání musí však nésti sami. PZD

Číslo 105. V Plzni ve čtvrtek 3. května 1945. Ročník 51.

VŮDCE PADL

ČTK. Vůdce v hlavní síle 1. května. Vůdce Adolf Hitler dnes odhodně ve svém bojovém stanovisku v říšské kanceláři, bojující až do posledního dechu proti bolševismu, padl za Německo.

Dne 30. dubna určil Vůdce svým nástupcem velkodmárněm Dönitzem.

Velkodmárněm Dönitzem k německému lidu a branné moci

Velkodmárněm Dönitzem nástupcem obrátil se v rozhlase tímto provoláním k německému lidu a k německé branné moci:

«Německé mužové a ženy, vojáci německé branné moci!

Náš Vůdce Adolf Hitler padl. Německý lid se sklínil v neohlášeném zářmuku a tisku. Vůdce nás rozpoznal, stál před nebezpečím bolševismu a tomuto záporu zavazeti své byti. Na konci tohoto jeho boje a jeho pevně, první životní cesty je hrdinák smrt v hlavní město Německa říše. Jeho život byl nepřetržitou službou Němci, jeho nasazení v boji a bolševickým přívalem složitě i kromě toho v Evropě a celým kulturním světem. Vůdce nás učil svým nástupcem. Já si vždy odpovídám v tomto osudové hodině, zejména v době německého národa. Mým prvním úkolem je zachránit německý lid, ani Ehm nůs je pro tak poměrně bolševického nepřítel. Jenom pro tento...

Denní rozkaz německé branné moci

«Německá branná moc! Kamradé!

Vůdce padl. Věřen své velké nvyšence ochránil národy Evropy před bolševismem, nastal svů život a nášel smrt. S ním odesel je jen z největších německých hrdinů. V hrde úcta a zářmuku skláníme před ním praporey. Vůdce mne učil svým nástupcem jako hlavu státu a nejvyššího velitele branné moci. Přejímám vrchní velení všech částí německé branné moci a rozhodnutím pokračovat v boji proti bolševismu tak dlouho, dokud hojiveli vojska a lokud státní rodin německého východního prostoru nebudu zachráněny před ztracením nebo zánikem. V boji s Angličany a Američany můžeme pokračovat tak daleko a tak dlouho,

Vůdce v zvor: „Věrně až do smrti“

Zbytky berlínské posádky bojují ve vládní čtvrti. Nápor amerických pancéřů k Zóvřinu. Uprchlí Mnichové používají boje. Severně od Verony nepřítel odražen. Boje u vesku Nikolburg—Birnau. Neúspěšně se zúčastil Moravské Ostravy. U Drážďan prolamony útoky, na sever nepřítele posíle.

čova trvají rozhořčené bojovní boje. Síly, nastupující z prostora Páisen, byly odříznuty východně od Garmisch-Partenkirchen a u Leornmou. V horní Itálii pokračoval úspěšně po obou stranách Gardského jezera dále nápor na sever. U letckých vyběhá severně od Verony byl odražen a velkými ztrátami. Posádky v Břilíně a v Novare útrai se proti somatistickým nepřítelským útokům. Destrakční činy válénoho námořnictva popely na jihu-rozsovkého pobřeží nepřítelské křižáky a státní loď, mezi Marou a Dunajem ve Východní Marce trvala také věrna bojová píseňka. Nasrlo tomu ohledu nová boje v osáta Nikolburg—Birnau, kde byli eplované sádky útky rozbily. Východně od Ema si úspěšně vyvalili hlavní síly k Vyskovu. V bojovém prostoru moravsko-stravském vehale sovětské vojsko silny útkový křila severozápadním směrem a zmocnily se Moravské Ostravy dosloho pancéřovými sily. Východně, Severozápadně od Drážďan byly našim útokem na sever prolamony nepřítelské posádky a vnikli jemu hluboko do sovětského hlavního bojového postu. Na Přítko-kose zničily naše odřady 6 sovětských vozidel bolševického svazu. Za ana se Anglo-Američané omezovali na střiční nápor a na hloubkové útky v severozápadním prostoru.

Vějký na půl žerdi

ČTK Praha 1. května. Německý státní ministr pro Čechy a Moravu nářadí, že v příložitosti Vůdcevo hrdinské zprávy o 3. května zrušena všechny služební budovy v Pražské okružní vlnky na půl žerdi.

Argentina a Polsko v San Francisku

ČTK Lisabon 2. května. Molotov prohlásil, že Argentina může být přijata do organizace sovětské bezpečnosti jediné války, budou-li povoleni do San Franciska i sovětské Poláci. Tim se tedy z příjezdi Argentiny, které bylo usmearno už na konferenci amerických republik v Mexiko-City, stala mocenská otázka mezi Panamerikou a Sovětským svazem a jeho vasalními státy.

Rekonstrukce vlády Francie

ČTK Ženeva 2. května. Francouzská vláda vyvíjí úsilí učelit, aby odřadila pozostat vnitřnosti od skloněnosti, že volby do obouch národů znamenají značný odklon dolů. Vysloek, volby (trápě překvapili) de Gaulle. Politický záni prohlásil, že volby způsobilé výsledky rozpaky. Očekává se rekonstrukce vlády, která by i silněji vytrvala komunistickým nepříteli se sbor a v sledkem volby. Nelude že se přý vyhnout takle jistým sociálním a hospodářským refozmům.

Zákonpik z Moravy do Čech

V těchto dnech byli na Moravě zákonpik, provádějící v rámci nouzových prácl starbu poše a pocházející v r. 1927 a 1931 vystrádiváni v co největším rozsahu místní pracovními silami. Zákonpik, kteří byli tímto opatřením invideni, budou pokud toho je třeba nasazen v Čechách. Tímto opatřením tyká také těch zákonpiků, kteří dohane pracovali před hranicemi Protektorátu a byli potom staženi na Moravu - ČTK

Urupné buje v Berlíně

ČTK Berlín 2. května. O vojenské útoku se oznamují. V úrtý zastavil se svů tlak v Berlíně, jihozápadně a západně od říšského hlavního města, jakož i mezi Havolou a Baltickým mořem. Sovětské vojsko, podporované prudkou dělostřelbou a nepřetržitými leteckými útoky, hnalo útokem na vládní čtvrti od severovýchodu a od jihu. V bojích, jež oběma stranám přinesly velké ztráty, jed na každém obrání vyžadovaly vynaložení všech sil a na německém národě nevyšáli ženu — život. Vůdce — se sovětským vojskem polárního průběhu své vlny do Wilhelmstraße u uliční vy Friedrichstraße a ve Starém městě. Posádka, bojující odporně ještě v pozdních večerních hodinách, však odporu neneshly. Cetva opřít byla a hltěna odporu se hájily jako dosud proti nepřetržitým útokům sovětského vojska. Bojový program jihozápadně od Berlína byl ve znamení úspěšných německých protioček. Bo-

Halský protest

ČTK Mníchovo 2. května. Z Říma se oznamuje, že Bononi a jeho zahraniční ministr de Gasperi mají poradu se spojenskými ministry, na jejím programu byla zpráva jihozápadně v ýšsku, že vojsko režimu Tito-Brozova obsadilo Terst. Halský pokouzení na to, že podle podmínek přímluvi podšahají jaderští provincie, k nim ná od Terst, spojenská komise, je prý lhododárněce ířba, aby tato otázka byla vyřezána ještě během prováděních akcí. Nic nebylo oznámeno o tom, jak spojené lence protest přijali.

Vláda USA neuznává vídeňskou vládu

ČTK Stockholim 2. května. Vláda Spojených států prohlásila, že uznává vládu dr Karla Rennera, kterou ve Vídni dosadil Sovětský svaz. Z rakouského problému se tedy stal další sporný případ mezi Severoameričany a bolševiky. V souvislosti s touto věcí se uvádí i chystaný odřez Molotovův ze San Franciska do Moskvy, neboť se soudí, že Molotov je rozuměn, že Spojené státy nechťejí uznat ani polsko-sovětskou, ani rakousko-sovětskou vládu.

Nunciuz o zácke v Tokiu

ČTK Ženeva 2. května. Ják se používá z Vatikánského města, redal apostolský nunciuz v Tokiu Msgr Mária Vatikánsko zpravou o zácke, která byla v Tokiu způsobilá letkovým terorem. Msgr Mária, jenž navštívil hlavní město, prohlásil, že oblast civilské residence v Tokiu byla úplně zničena.

Stručně ze zpráv ČTK

ČTK. Duryňák, jak oznamuje výzkyvé režim, komunistický parostál zážil v Goma věreč úducho a hři dvě namájdni dítí.

ČTK. Běšchalim. Jak oznamuje Reuter z New Yorku, spojenská branné síly se vypořádaly v pondělí večer s voji na úrtý na vyjádření komunistické jarmone oděje je tuny. Před vyřezáváním bylo pabrží silně bombardováno letadly a ostřelováno jedním dítí.

Churchill o polské otázce

ČTK Stockholm 2. května. Churchill mluvil v úrtý v poslanecké sněmovně o polské otázce. Právil, že nemůže pochopit, že by Poláci mohli býti proti svému národu. Že se nedá říci, že své vlasti. Věř však, že nospady, že se o této věci krajai mezi spojenci, četným Polákům návrat do vlastní zemi. Na otázku křivku německé posádky Bowers, který prstul, že tiska polských vojsků, osovýchněb ze zjeiti, se nemohou vrátit, sně se musel obávat nepříteli, prohlásil Churchill, že tito polské vojska jsou chráněni americkým křivčivými spojenskými vojsky.

K Vůdce v smrl

ČTK Berlín 2. května. Zvláštní relace, ve které německý rozhlas oznámil smrt Vůdce, byla vyslechnuta v útkách na bojových stanovištích německé branné moci a na pulních jednotek německého válénoho námořnictva s rozdechováním. Vděl jsem, jak se jeden vlnický zpravodil, že Vůdce nedovděl jístit sebe sama, že se vydával v šanc i největšímu nebezpečí, a jako voják musíme vždy počítat se všm. Ale přeci nás, příslušníky pozemního vojska, námořnictva a letectva, došla tato zpráva tak, jak do může učinit jen smrt nejlepšího kamaráda.

ČTK Berlín 2. května. Křivice po vládní relaci německého rozhlasu přerušila také zvláštní rozhlasových vlniček v neutrálních státech svůj program a oznamovala nejděležitější zprávy. Věří se, že se jedná o křivčivý zápor, pokládá, že nepřítelský rozhlas i při smrti tohoto mudrého státníka Adolfa Hitlera zvažoval své svátské mlhovdy. Každý počteví křivka, že se jedná o křivčivý zápor, který dera, musel počítat nad jednotným švanem nepřítelského rozhlasu v této historické chvíli svého odřivce.

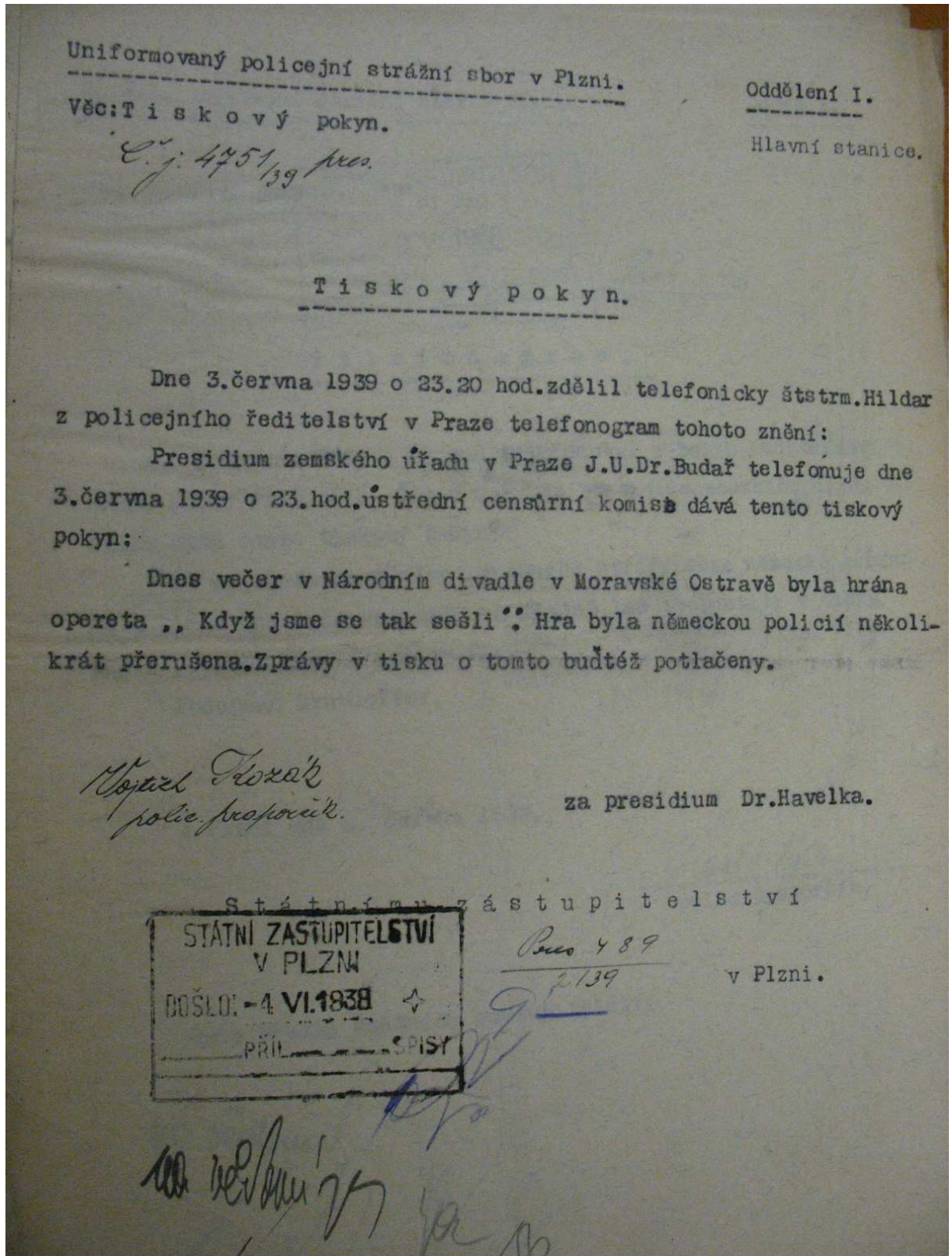
Nájenné z bytů a jiných místností poškozených leteckým útkem

Již podle všeobecného občanského zákona se promítí placení nájenného, a to buď zcela nebo částečně, jestliže nelze najatého objektu udržet pro mimořádné události jako jsou vřeh, povodeň, válka a pod. Tento stav platí také pro skody způsobené leteckými útky a nejvyšší úřad cenový práve vydal v té věci okresním úřadům patřičné směrnice. Nájenné se vůce promítí anebo snížíže podle rozsahu skody, která se zjistí komisionálně. Politické úřady, l. stoicte tu zasahují z vlastní úrtiční pravomoci, takže návrh nebo žádosti se strany majitelů domů anebo nájenných lidí zapobí. Nájennímkou se tak dostává odklonění ve formě slevy z nájenného, majitelé domů pak dostanou náhradu za zmeškané nájenné z zrušených nebo poškozených bytů a jiných místností platí podle zmíněných směrnic nejvyššího úřadu cenového tyto návrhy žádaly. Skoda musí být bezprostředním následkem válénoho útoku a musf mít vliv na obyvatelnost a použitelnost místnosti vůbec. K bezvýmátným škodám, jako jsou ná př. praskle okenní tabule, menší tlínny ve zdech a pod., nelze přihlízet. Rovněž jsou vyloučeny nepatrné skody, které se dají nepojadí do 1 měsíce odstranit. Každý poškozený, t. j. i nájenník, je povinen připravit k odstranění nebo sáup změnění škody vlastní výpomocí, třeba jen l nouzově. Je také na př. vypravení lopeknu, postavení náhradních křmen a pod. Skoda musela vzniknout v místnosti a nikoli mimo nájenní předmět, na př. na střeše, schodišti a pod. Skody mimo nájenní předmět, jako zániché poškození a prd, mohou ovšem být sa následků úžitou nepoužitelností bytu a pod. Snížení nájenného není odůvodněno, jestliže by některá sleva vasaovala 10% měsíčního nájenného. Při částečném zánich nájenného předmětu se vlničizí z plněné výměry všech obyvatných místností včetně kuchyně. Příslušenzati se nepočítá. Z plněné výměry pak se vypocítá nájenné za 1 m. Při rozbití jednotlivé místnosti může jít o rozbití okna nebo dvereí, neupřítelněnosti topení, vlničiny ve sřlázkách, poškození stropu nebo podlahy a pod. Poškození celého bytu zabírající na př. nepoužitelnost ústředního topení, ovetřovacího zařízení, vodovodu, koupelny, záchodu, pračky, skřepu a j. Výše procentních odpčtů se řídí také ročním obdřím. Za lito se počítá doba od 1. dubna do 30. září. Za a v jaldém rozsahu vykonává nájemník své nájenní právo. Je zmienán nájemní meze nerohodná. Proto má nárok na slevu i nájenník, který ze sřlázkých nebo jiných důstých odřivců pozostává svého bytu jen částečně nebo ho vůbec nepoužívá.

Španělská otázka na programu v San Francisku

ČTK Lisabon 2. května. Sovětské řečie, jak známó, používá několika způsobů, aby dosáhla svého cíle — světové revoluce. Sovy, jak zdůrazňuje neustále sovětský rozhlas a sovětský tisk, jsou nepřítel Francova režimu ve Španělsku. Komunistické organizace přátele republikánského Španělska" podnikly nově nápor. Chee využít konferenci v San Francisku, aby se vládní formu ve Španělsku stala otázku světové politiky. Také komunistické organizace výtáky Francovi vyslechnou s mocností vána.

Příloha č. 8: Tiskový pokyn – telefonogram (obrázek)

Příloha č. 9: Prohlášení ředitele ČTK Miloše Novotného (obrázek)

